

4612

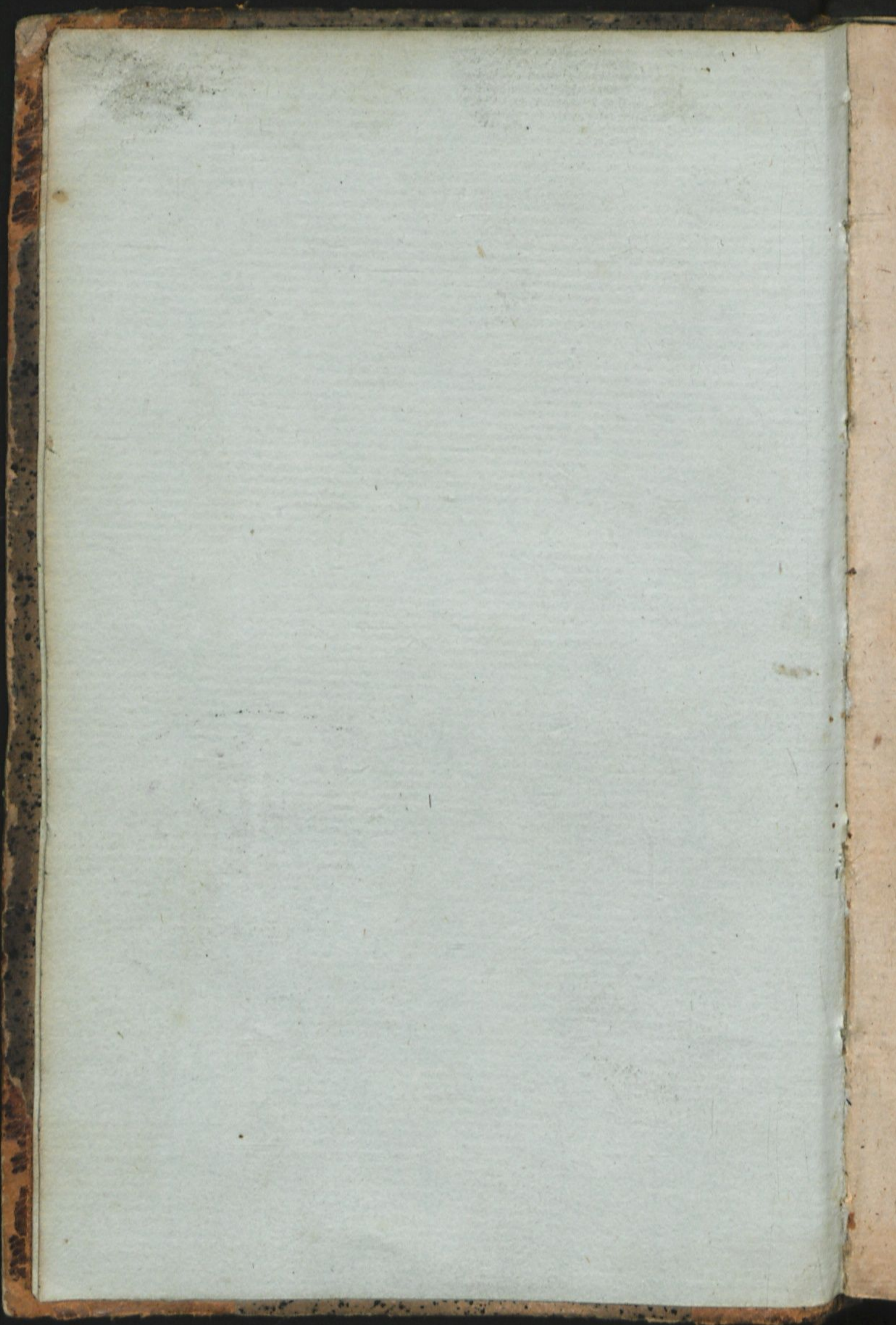
§ 5 Nr 70. / K.

1 = Nr 70.

2 = Nr 194.

~~505~~

NICOLAI

TAURELLI

IN INCLYTA NORIM-

BERGENSIUM ACADEMIA

PHYSICÆ ET MEDICINÆ

professoris acutissimi.)

ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ.

Hoc est

Physicarum & Metaphysicarum

Discussionum:

DE

MUNDO.

LIBRI II.

ADVERSUS FRANCISCVM

Piccolomineum philosophum celeberrimum, aliosq; Peripateticos.)

AMBERGÆ

Excudebat Johannes Schönfeld.

Sumptibus & impensis Joh. Theod. Clain.

M. DC. LII. C. J. Heise.

INSTITUT
FÜR
PHYSIK
UND
MATHematik
AN DER
UNIVERSITÄT
MAGDEBURG
VERGLEICHENDE
ANATOMIE
VON
M. H. M. D. O.
LIEBOWITZ
VERLAG
VON
M. H. M. D. O.
LIEBOWITZ
MAGDEBURG
1882

MAGNIFICO ET NO-
BILISSIMO VIRO:

D.

GEORGIO ERNE-
STO FUCHS:

DE BIMBACH: IN BURG-
PREPPACH, BISCHOFFS-
heim, Eltman, &c. domino meo
& patrono observando:

S. P. D.

RATA mihi ad-
huc est ejus hu-
manitatis, & be-
nevolentię recor-
datio: Nobilissi-
me, & eruditissi-
me vir: quã me
nuper meosq; collegas aliquot ex-
cepisti. Quando non modo ex opi-
paro convivio cibus affluente variis,
& suavibus, & salubribus, vinoq; ge-

(:) 2

P R Æ F A T I O

neroso nostri gratiâ huc advectis:
verumetiam ex jucundis, doctisque
tuis colloquiis magnam cepim⁹ vo-
luptatem. In primis vero præclarū
mihi placuit excultæ mentis acu-
men: cum de rebus sacris egregiè
differeres. Quarum aliâs apud no-
biles rara est adeò exquisita peritia.
Juris namq; studiū pleriq; omnes o-
peram dare malunt: vel exercitiis se-
le assuefaciunt militaribus. Quo-
rum ego tamen nequaquam impro-
bo propositum. Quare cum per ho-
ras aliquot multam in noctem, mihi
gratissima tua fuisset cōversatio: vix
credas quantopere te admirari, &
amare cœperim. Quem meum erga
te amorem, & observantiam ut tibi
aliquo modo significarem: altera
statim die per filium meum Nicola-
um Fridericum, exemplar unū me-
orum emblematum ad te misi: quod
equidē tenue munusculum, tibi non
ingratum fuisse satis intellexi. Jam
vero cum meus hic de mūdo libellus
in lu-

P R Æ F A T I O.

In lucem esset proditurus: ut publicè
viris doctis, puriorisq; philosophiæ
studiosis adolescentibus: quorum in
manus libellus hic esset venturus: de
hoc meo erga te amore, & existima-
tione aliquantum constaret: hæc
meas de mundo Physicas, atq; Me-
taphysicas quæstiones, nomini tuo
nobilissimo dedicare volui. Quæ
mihi dubium non est: quin tibi lectu
jucundæ sint futuræ. Quid enim ista
contemplatione possit esse suavius:
quando magnam hanc & admirabi-
lem hujusce totius universi machi-
nam intuemur: ejusq; formam quæ
fit exquirimus: quâ partes ejus o-
mnes & singulæ sunt id quod sunt: &
diutissimè persistunt incorruptæ?
Multorum sententia est, animam esse.
Nonnulli, Deum esse putant.
Atq; suis, quibus potest, unusquisq;
rationibus, id quod sentit demon-
strare nititur. Hic controversia hæc
ut rectè dirimatur: acumen, judici-
umq; non leve requiritur. Nolo ta-

P R Æ F A T I O.

men dicere quid hac in parte præstiterim: ne meis de scriptis justò videar sentire arrogantius. Sunt enim quibus ita bilem facilè movere possim. Verum neq; desunt: qui contrario planè modo erga me sint affecti. Quorum in gratiam mea in lucem scripta prodeunt: aliàs certè suppressenda potius quàm evulganda. Malo namq; non laudari: quàm pro talium hominum libidine multorum exponi ludibrio. Præstat etiam invidis, atque calumniatoribus, odii & convitiatorum ansam præberi nullam. Neq; mihi profectò hæc ex metu sententia est. Licet enim ad sarcasmos, & convitia mihi lingua non sit assuefacta: Sat adhuc mihi tamen Dei beneficio virium est, & animi: ut apud syncerioris judicii lectores, jus meum facilè persequi, & obtinere possim. Ne quæso te mea hæc offendat expostulatio: quæ novi cum pluribus aliis: de me benè sentire. Quæ causa etiam fuit inter
aliàs

P R A E F A T I O.

alias, cur hasce meas de mundo quaestiones, nobilissimo tuo nomini dedicare voluerim. Quod equidem exiguum est munusculum. Sed in scriptis philosophicis non tam inanis spectanda est amplitudo: quam solida breuitas. Vis saepe in parvis maxima rebus inest. Vale diu foeliciter optime vir, & nobilissime. Altorfi Noricorum. 5. Jan. 1603.

Nobilissimo tuo nomina.

addictissimus

Nicolaus Faurellus.
Physices, & medicinae professor.

AD PRÆFATIO LECTOREM.

U^M mundus hic totum quiddam sit: multis ex partibus, at merè tamen naturalibus cõflatum: haud injuriã miraberis, lector benevole: cur hæc de naturali mundo propositas atq; discussas quæstiones: hujusce libelli titulus, non modò Physicas, verum etiam Metaphysicas esse doceat. Quem tibi scrupulum ut eximam: nonnulla de prima philosophiæ divisione breviter exponam. Prima scientiarum philosophicarum & theoreticarum genera: pro tribus primis substantiis, tria facit Aristoteles: ut Theologiæ quidẽ, incorporea substantia; Physiçæ vero, corporea, & corruptibilis; Astronomiæ deniq;, corporea, & incorruptibilis, subjectum sit. Ex prima primarum substantiarum divisione: prima theoreticæ philosophiæ genera constitui, probo. Sed mihi tamen hæc substantiarum divisio, ppter ea non placet: quod
prima

P R A E F. A D L E C T O R.

prima non sit. Neq; levis hæc injuria est: quando corporū cœlestium scientia, Physicæ detrahitur. Quippe quæ corpora, substantiæ sint etiam naturales. Duo igitur prima primarum substantiarum: duoque primarum scientiarum prima sunt genera. Substantiam namq; naturalem, scientia Physica: incorpoream vero, Theologia sibi vendicat. Jam tibi si lubet: Physicam facito duplicem: cum res Physicæ vel corruptibiles sint, vel incorruptibiles.

Aliud hîc etiam desideratur. Nam inter duo prima primarum substantiarum genera: tertium me judice fuerit adjiciendum: corpus videlicet animatum: quod & corporeum, & incorporeum est. Composita hæc est substantia: quæ tertio etiam theoreticæ philosophiæ generi videtur esse tribuenda: cui nullum hæctenus nomē adhuc est inditum: Siquidē animata corpora locum inter naturales substantias obtinuerunt. At quo jure? Scientias consulum non est multiplicari. Non hæc judicio nostro: sed rebus ipsis adscribenda est multiplicatio. Physica nullo sibi jure id vendicat: quod Physicum non est. Si corpus, animal substantiam facit esse Physicam: anima cum substantia sit incorpo-

P R Æ F A T I O

rea: non Physicam esse facit. Adeò ut animal ob animam, eodem ad Theologiam: quoad Physicam ob corpus, jure sic referendum. Ne igitur Physica, & Theologia, rebus sese locupletent alienis: vel dividendum animal est duas in partes: ut Physica, corpus: Theologia vero, animam recipiat. Quod minimè fieri velim: ne seorsum ea contemplemur: quæ neque esse neque intelligi possunt: nisi conjungantur. Præstat itaque tertium poni philosophiæ Theoreticæ genus: cui corpus tribuatur animatum. Sed quo nomine sit nuncupanda, mihi non constat: nisi scientia dicatur vel mixta, vel composita. Proinde si dichotomiam observare velis: per me licebit: ut theoreticam philosophiam statuas aliam esse simplicem: aliam vero compositam: ut substantiæ quædam simplices: quædam vero sint compositæ. Simples enim sunt: quæ merè vel corporeæ vel in corporeæ sunt. Compositæ vero sunt animalia.

Sed miraberis adhuc procul dubio: lector benevole: quid hæc ad propositum faciant. Mundus enim cum substantia sit merè corporea; jure etiam ad Physicam referri debet: non ad Metaphysicam, vel Theologiam. Hic tibi paucis ita poterit satisfieri. Mundum sibi neque Metaphysi-

ca von-

AD LECTOREM

ea vendicat universalis : neq; Theologia. Sed quaestiones tamen de mundo sunt aliquot : quæ Physicis discuti nequeunt rationibus : in quibus celebris illa est : quam in Physicis proposuit Aristoteles : *an mundus fuerit ab aeterno : vel sit aliquando generatus.* Hic non quid mundus sit : quibusve constet principiis, essentiam ejus complementibus, quaeritur : sed an aeternus sit : vel factus aliquando. Utrumq; profectò Physicæ scientiæ limites excedit. Nihil enim simul & Physicum, & aeternum esse potest. Siq; factus sit mundus : nequaquam certè naturalis ejus fuit generatio. Cum itaq; de mundi vel aeternitate, vel generatione quaeritur : quaestiones sunt, non Physicæ : sed Metaphysicæ. Non enim solùm de mundo : sed etiam vel in primis de ejus efficiente causa quaeritur : quæ nequaquam est naturalis. Atq; adeò causa hæc est : cur in hujuscemodi quaestionibus, à veritate plurimùm aberraverit Aristoteles. Non enim Physicè discuti debent, quæ Physica non sunt.

Hujus etiam generis hæc quaestio est : quam in hoc libello copiosè discussimus : *an mundus hic sit unicus : vel extra hunc sit unus alius, pluresve.* Non enim Physicis hoc disquiri potest rationibus : sed ad mundi,

AB.

P R Æ F A T I O.

mundorumvé causam efficientem est ascendendum: cujus in arbitrio res omnis est sita. Si namque mundum fecit unum: facere etiam potuit plures. Quis hoc ergo nobis vitio det: quod hujuscemodi quaestiones Physicis ademptas, in aliam quampiam scientiam, vel Metaphysicam, vel communem, vel mixtam transtulerimus? Verum de hoc ausu nostro, aliàs egimus: & acturi etiam Deo volente sumus plenius.

Atque hoc primum est: de quo (lector benevole) nostram tibi sententiam exponere debuimus. Alterum est de hujusce dissertationis duos in libros divisione. Cujus hæc causa fuit. In primo libro quaestiones illæ proferuntur, quæ merè Physicæ sunt: & Physicis etiam discutuntur rationibus. In altero vero nonnisi una discutitur: quæ tamè latissimè patet: *an mundi sint uno plures*. Hæc merè Physica non est: neq; Physicis solvi potest rationibus. Hic ergo liber ad Metaphysicam: vel ad aliquam aliam (ut modò diximus) scientiam referri debet: cujus magnam partem complent ea, quæ de rerum æternitate, nondum in lucem edita, differuimus.

In duobus hisce libris, propè cum solo PICCOLOMINEO disputavimus: cujus & ingenii, & doctrinæ mira est ubertas.

Atq;

AD LECTOREM.

Atq; utinam purius, & magis dilucidè, cogitata sua nobis explicavisset. Majorem certè fructum, & negotio minore, studiosa philosophiæ juvètus, ex multis ejus meditationibus perciperet. Quamvis certè non rarò, à veritate recesserit. Nobis itaque duplex hic fuit labor: tum ut ex obscura oratione, horridisq; phrasibus, sententiam ejus eliceremus: tum vero etiam vel maximè: ut ejus errores patefaceremus: veritatemq; firmis demonstraremus rationibus. Quem certè laborem nō ideo suscepimus: ut ita celeberrimum ejus nomen offuscaretur, vel supprimeretur: quorum quæ futura sit calumnia, satis novi: sed ut philosophiæ studiosi nostra ex censura magis ad scriptorum ejus lectionem excitarentur. At ignominiosum est, errorum convinci. Non existimo: nisi promendaciis, errores habeantur. Quæ nostra certè sententia non est. Errare nō posse: humanum non est. Atq; ideò cum facilis in errores sit lapsus: iis meritò habenda est gratia: qui nos aberrantes, rectam in viam reduxerint. Unum hoc igitur abs te (lector benigne) petimus: ut, q̄ animo bono fecimus, meliorem in partem interpreteris. Vale. Altorfi Noric. 6. Jan. 1603.

Nicolaus Taurellus, Med. D.

INDEX CAPITUM,
QUESTIONUM, ARGU-
MENTA ET RERUM.

LIB. I.

- Cap. 1. **D**E duplici mundi significatione pa-
gina 1.
2. An mundi figura, ejus forma sit. p. 5.
3. An Deus sit mundi forma, p. 8.
4. Sitne anima, mundi forma.
5. Mundum esse animatum probatur
argumentis novem 1. argumen. p. 13.
2. argum. p. 24. 3. & 4. arg. p. 26.
5. argū. p. 28. 6. arg. p. 29. 7. arg.
p. 31. 8. arg. p. 33. 9. argum. p. 36.
6. Sitne Deus anima mundi, p. 41
7. Simplicii de anima mundi sententia p. 46.
8. Mundum non esse animatum proba-
tur quatuor argum. 1. arg. pag. 50.
2. arg. p. 56. 3. arg. p. 57. 4. ar. p. 59.
9. Mund' an compositione sit unus, p. 61
10. Sitne mundus unum actu, p. 71.
11. Alexandri sententia, quomodo mun-
dus unum quiddam sit, p. 75.
12. Piccolominei de mundi conexione sen-
tentia, p. 82.
13. De mundi fine, p. 85.

DE

DE MUNDO.

LIB. II.

PARS PRIMA.

Cap. I. **M**undos esse uno plures pbatur argumentis novem., 1. argument:

Quia materiatus est, p. 55.

2. Secundum argum. Alexandri ratio:

Quia ejus opifex plures mundos facere potuit, pa. 99. Tertium argum.

Quia si vilia multa sunt: etiam multa sunt, que perfectiora sunt, p. 100.

3. Quartum arg. Metrodori sententia:

Si non sit in agro amplissimo non nisi una spica: neq; in infinito vacuo non nisi unus est mundus, p. 105.

4. Quintum arg. que naturaliter gignuntur multa sunt: Multi ergo sunt mundi, p. 108.

5. Sextum arg. ex Epicuri opinione: mundis infinitis materia suppetis: atomi scilicet infinita. p. 110.

6. Septimum arg. mundus est unus ex accidenti: Plures ergo possunt esse p. 112.

7. Octavum arg. mundus nec genere, nec specie, nec numero est unus, p. 114.

Quomodo mundus sit unus, p. 116.

8. Nonum arg. Aristot. extra hunc mundum, infinitum est vacuum: Infiniti ergo sunt mundi, p. 123.

Extra

Ca. 9. Extra mundum, infinitum esse spactum, p. 125.

10. Argumentorum istorum alia solutio. Primi arg. à mundi forma: que non est abstracta: sed in materia, p. 128.

11. Secundi arg. solutio, ab opifice, qui facere plures uno potuerit, p. 130.

12. Deum plures uno mundos creare non potuisse tribus probat argumentis Piccolomineus, p. 131. solutio primè p. 132. secundi p. 135. Tertii p. 136.

13. Tertii argumenti solutio: Si vilia, etiam prestantia, sunt multa, p. 138.

14. Quarti & noni argumenti solutio: Adversus Metrodorum, p. 139.

15. Quinti argumenti solutio: que natura gignuntur, multa sunt, p. 142.

16. Sexti argumenti solutio: infinitis mundis sat suppetit materia, p. eadem.

17. Septimi argumenti solutio: mundus per accidens est unus, p. 143.

18. Octavi argumenti solutio: Mundus est numero un⁹: plures ergo sunt, p. 144.

UNICUM ESSE MUNDUM.

LIB. II.

PARS SECUNDA.

Cap. 1. Primum argumentum: Piccolomineus ratio: Quia qui plures ponunt: in multa

- multa incurrunt absurda, p. 144.
2. Secundum arg. motus primus est aeternus: unus ergo mundus est, p. 146.
 3. Tertium arg. unius opificis, proximum opus est unum, p. 148.
 4. Quartum argum. Deus mundum fecit necessario, unicum ergo fecit, p. 150.
 5. Quintum arg. una mundi forma est: nempe Deus. Non ergo mundi sunt uno plures, p. 153.
 6. Sextum arg. Aristotelis: Unicum est primum movens, p. 154.
 7. Aristotelica rationis confirmatio Piccolominiana, p. 157.
 8. Objectio: si plures sint mundi: non necesse tamē est eorum plura esse principia, p. 161.
 9. Argumenti quinti capite 5. propositi confirmatio, p. 164.
 10. Septimum arg. plures non sunt mundi: quia neq₃ ordinati: neque non ordinati, p. 166.
 11. Octavum argum. mundus unus omnia corpora continet, p. 170.
 12. Scheckii arg. primum: omnes omnium mundorum terre ad unum centrum moveri potuerunt, p. 178.
 13. Scheckii argum. secundū: mundi forma nonnisi una est: ut motus possit esse causa perpetui, p. 179.

14. Nonum argumentum Piccol. ex mundi fine. p. 184.

15. Decimum arg. ex variis mundi conditionibus, p. 190.

16. Undecim. arg. mundi neq₃ similes, neq₃ dissimiles possunt esse multi, p. 191.

17. Ciceronis rationes, p. 193.

LIB. II.

PARS TERTIA.

In qua verius demonstratur.

Vnum esse mundum: non plures, p. 197.

Cap. 1. Primum argum. mundi neq₃ finiti neq₃ infiniti sunt uno plures. Non finiti, p. 198. Non infiniti, p. 200.

2. Neq₃ mundum unum esse necessario conditum, neq₃ plures. p. 201.

3. An mundos oporteat esse infinitos: si non sint ab alio facti, p. 202.

4. An idem sint in aeternis Esse, & posse, p. 204.

5. Infiniti non sunt mundi: 1. Quia nullus est, qui factus non sit, p. 207.

2. Non nisi unum est infinitum, ibid.

3. Finitis non competit infinitas, p. 208.

4. Contingentia non sunt infinita, ibid. 5. Mundi frustra essent infiniti, p. 209.

6. Deus non nisi unum mundum creavit. Secundum argum. p. 210. Hinc rursus argu-

argumenta quinque. 1. Quia mundi finis unitatem exigit, ibidem. 2. Deus cum sit unus & infinitus: unitatis & infinitatis suae voluit exemplar exprimerere in uno, & maximo mundo. p. 211. 3. Deus ex mundo suam non habet felicitatem. Quare igitur uno plures creaverit? p. 212. 4. Ut omnium hominum major esset conjunctio: ex duobus duntaxat primis parentibus, omnes oportuit originem ducere, p. 213. 5. Unitas iis competit: quae principii rationem habent. ibidem.

LIB. II.

PARS QUARTA.

In qua plenius quaedam discutiuntur.

Cap. 1. Primum Aristotelis argumentum.

Extra hunc mundum nulla sunt corpora, p. 214.

2. Unum est primum movens. Ergo & mundus est unus, p. 218.

3. Aliis rationibus ostenditur unum esse mundum, p. 223.

Deus non nisi unum mundum fecit:

1. Quia hominum causam fecit: quibus procreandis mundus unus est satis, p. 224.

2. Unum satis magnum maluit facere, quam multos parvos, ibid.

3. Societas humana hominum

auget foelicitatem. p. 226.

4. *Adversariorum solvuntur argumenta.*

1. *Primum movens potentiam habet
infinitam, p. 227.* 2. *Infinitum
spacium, capax est infinitorum mū-
dorum,* p. eadem.

5. *Falsum esse postulatum Aristotelis: in
aeternis esse quicquid esse potest, p. 230.*

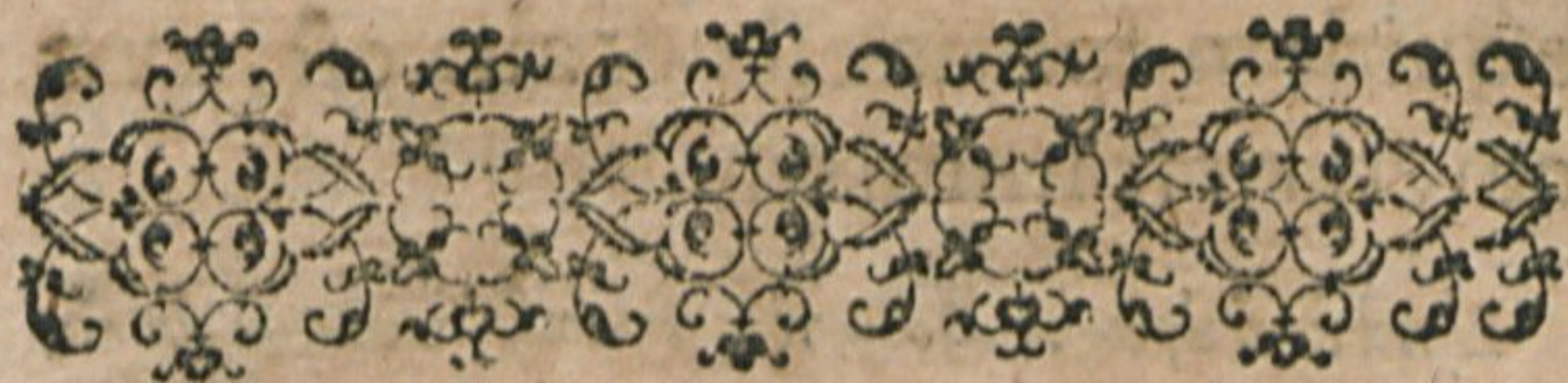
A P P E N D I X.

De mundi conservatione, p. 232.

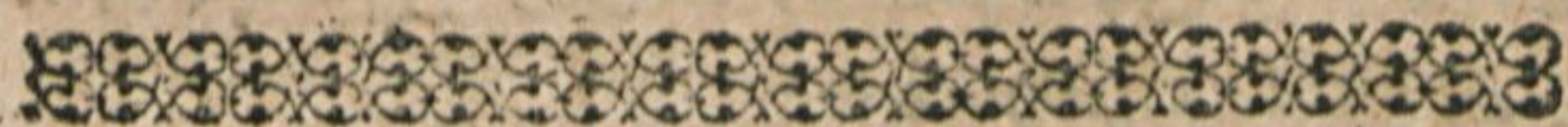
F I N I S.

DE MUN.

DE MUNDO

LIBER PRIMUS.

CAP. I.

DE DVPLICI MVNDI

significatione.

RIUS QUAM ad discutiendas de mūdo quæstiones aggrediamur: duplicem mundi significationem, ab Aristotele factis obscure descriptā exp-

pendemus.

Εν ἀνωτασι ὡς καὶ τοῖς φυτοῖς, καὶ τοῖς ἀπὸ τέχνης γεγενημένοις, καὶ συνεσῶσιν, ἕτερός ἐστιν αὐτῆ τε καὶ αὐτὴν ἢ μορφῆ, καὶ μεμιγμένη μετὰ τῆς ὕλης.

In omnibus enim & plantis, & ab arte factis atq; constantibus: alia per

A

*1. Decalo
9. 92.*

*In omnibus
formalis, &*

*liud forma
per se est: a-
liud forma
in materia.*

se quidem forma est: & alia est, quæ
materiae est immixta.

Ἐπεὶ ἔν ὁ ἕρρανὸς αἰσθητὸς, ἢ καὶ ἕκασον ἄν εἴη
τὸ γὰρ αἰσθητὸν ἅπαν, ἐν τῇ ὕλῃ ὑπῆρχεν. εἰ δὲ ἢ
καὶ ἕκασον, ἕτερον ἄν εἴη τῶδε τῷ ἕρρανῷ εἶναι, ἢ
ἕρρανῷ ἀπλῶς, ἕτερον ἄρα ὅτε ὁ ἕρρανὸς, καὶ ἕρα-
νὸς ἀπλῶς. καὶ τὸ μὲν ὡς εἶδος, καὶ μορφῆ, τὸ
δὲ ὡς τῇ ὕλῃ μεμιγμένον.

*Mundus cū
sit sensilis:
etiam singu-
laris est.*

Cum itaq; mundus hic sensilis sit:
singularis est etiam. Quicquid enim
sensibile est: in materia est. Siq; singu-
larium in numero est: aliud est huic
esse cælo; & cælo simpliciter. Aliud
igitur mundus hic est, & mūdus sim-
pliciter. Et hic quidem, ut species,
& forma: ille vero, ut cum materia
commixtus.

*Mundus si-
ve species sit:
sive sit indi-
viduū: absq;
materia nec
esse, nec in-
telligi potest*

Acuta hæc: at forte inanis est distinctio.
Neq; tamen inficiari velim: quin aliud sit:
si mundum, & si mundum hunc dicas. Di-
stant enim hæc à se invicem, ut species, &
individuum. Sed dubium est: an differen-
tiam hic faciat materia. Species enim totius
est nomen: quod ex materia, & forma est
conflatum. Mundus etiam non simplicis
formæ: sed totius compositi nomen est:
quod

quod neq; esse, neq; intelligi potest absq; materia. Mundi certè hîc eadem, quæ hominis, est ratio: vel cujusvis alterius animalis.

In hisce igitur Aristotelis verbis duo sunt diligenter observanda. 1. *An quicquid singulare est: materiatum sit.* 2. *An mundum mente concipere possimus absq; materia.* De primo quæsito, nostram brevibus sententiam proferemus. De rerum individuuatione (ut vocant) magna est controversia: quando nonnulli: ne dicam propè omnes: cum Aristotele sentiunt, materiam ob id res individuas facere: quod sola, causa sit multitudinis primaria. Sed hæc rudis, & insulsa est opinio. Certum enim est multas esse substantias incorporeas: quæ singulares sunt: licet materiam non habeant. Quis verò genera credat, speciesq; rerum corporearum absq; materia, vel esse, vel definiri posse? Verum de hisce in metaphysicis, suo loco, ut res ipsa postulat, agetur. Ad alterum quod attinet: *An mundus vel esse, vel intelligi possit absque materia:* facile ex iis iudicium fieri potest: quæ adversus Socratem juniorem hisce verbis profert Aristoteles. Διὸ καὶ τὰ πάντα ἀνάγκη ἔστω, καὶ ἀφαιρεῖν τὴν ὕλην, περιεργον. ἐνιαυτὸν ἴσως, τὸδε ἐν τῷδε ἐστίν, ἢ ὡδὶ τοδὶ εἶχον. καὶ ἡ ἀποβολή, ἢ ἔπι τῶ ζώῳ, ἢν εἰώθει λέγειν

*An materi-
atum sit:
quicquid
est singula-
re.*

*Rerum ma-
teriatarum
species, ac
genera, etiã
sunt mate-
riata.*

*Metaph.
11. 39.*

ζωκράτης ὁ νεώτερος, ἢ καλῶς ἔχει. ἀπάγῃ γὰρ ἀπὸ
 τῆ ἀληθείας, καὶ παιεὶ ὑπολαμβάνειν, ὡς ἐνδ' ε-
 χόμενον εἶναι τὸν ἀνθρώπου ἀνευ τῶ μερῶν, ὡσπερ
 ἀνευ τῆ χαλκῆ τὸ κύκλον. Ideo quidvis ita
 deducere, & materiam adimere, su-
 perfluum est. Quædam enim forte
 hoc ipsum, in hoc ipso sunt: aut ita
 hoc ipsum se habet. Neq; vera illa est
 de animali parabole, quam dicere so-
 litus est Socrates junior. Recedit
 enim à vero: atq; hanc inducit opi-
 nionem: atq; si possit homo absque
 partibus esse: quomodo circulus esse
 potest: qui non sit æreus.

Circulus vel simplex est forma: quæ
 absq; omni materia possimus animo con-
 cipere: vel certè nullam habet propriam,
 definitamq; materiam. Animalium autem,
 atq; plantarum, longe alia est ratio. Nul-
 lum namq; est animal: & planta nulla est,
 quæ simplex forma sit: cum corpora sint,
 suis prædita partibus variis, & organicis.
 De mundo idem asserere licet: qui cum
 corporeis etiam constet partibus: id ipsum
 quod est: absq; materia, neq; esse, neq; in-
 telligi potest. Quis verò mundum ipsum,
 & formam ejus, pro eodem habuerit?

Cum

Cum itaq; mundus materiatum quidam sit: necesse est, ut materiam suam, partesq; suas habeat: in quibus forma etiam aliqua, vel una vel plures sunt: de qua, quibusve prius agendum nobis est: ad ipsas ejus partes accedamus: quæ materiæ loco sunt. Hic ergo primùm ea diligenter expēdemus: quæ doctissimus hac de re nobiscum comunicavit PICCOLOMINEUS.

*Mundus
variis con-
stans parti-
bus absque
materia
non est.*

PICCOLOMINEUS de mun-
do Cap. 3.

*Sex excogitare valemus, quæ videntur dici
posse forma mundi: figura videlicet: Deus:
pars ætherea: anima mundi: essentia mundi:
Et divinum ordo.*

AN FIGURA MUN-
DI, SIT FORMA EJUS.

CAP. II.

PICCOLOMINEUS.

PUtant recentiorum nonnulli formam mun-
di esse figuram sphericam: quam senten-
tiam levissimam puto: tum quia mundus est

*Spherica
mundi figu-
ra, ejus for-
ma non est.*

*substantia, figura est accidens: tum insuper
quia dicendo mundum, eam formam denota-
mus, quæ est ejus essentia, & universale consti-
tuit contra distinctum à singulari, &c.*

DISCVSSIO.

MULTA hic profert PICCOLOMI-
NEUS, quæ nullius sunt momenti.
Dubium namq; non est, quin forma sphæ-
rica, mundi forma sit: licet aliquibus forte
visum sit aliter. Neq; sufficiens est ratio,
accidentalem hanc esse mundi formam:
propterea quod spherica figura sit accidens.
Quod enim accidens est absolute: id alicu-
jus esse potest essentia. Quis habitum vir-
tuti accidere dicat: qui substantia per se ta-
men non est, sed accidens? Mundus est
substantia: cum tamen spherica figura non
sit substantia. Musico etiam substantia est,
cum sit homo: sed ejus forma tamē est mu-
sica peritia: quæ accidens est: & ei formæ
quidem est essentialis.

*Quod uni
accidens est:
id alterius
complere po-
test essenti-
am.*

*Musica, mu-
sico non ac-
cidit: sed
homini:*

*Sitne mun-
dus substan-
tia, vel ac-
cidens.*

Quæstio hæc ergo de mundo prima esse
debit: Sitne mundus substantia nomen, an
accidentis. Substantiæ quidem ait esse PIC-
COLOMINEUS: non accidentis: sed pro-
batum hoc esse malim, quam dictum. At
proba-

probatum hoc etiam est. Quomodo?
*Mundus est actu unum. Vnum autem
 actu, per formam est unum. Præterea cum
 dicendo cælum, denotetur forma: & cælum
 inter substantias numeretur, necesse est, ut ejus
 forma etiam ad substantiam pertineat.* Unum
 esse, neq; substantiam denotat, neque acci-
 dens. Nomen enim est (ut vulgo dicitur)
 transcendens: quod & substantiis, & acci-
 dentibus competit omnibus. Hoc tamen
 videtur spectasse PICCOLOMINEUS: q̄
 paucis explicabimus. Mundi partes sub-
stantiæ sunt. Mund⁹ ergo substantia est. Hic
 aliqua opus est distinctione. Domus enim,
mensa, scamnū, exercitus & similia quam-
vis ex partibus constituentur, quæ substan-
tiæ sunt: non substantiarum tamen, sed ac-
cidentalium formarū sunt nomina. Mun-
dus etiam partibus constat, quæ corpora
sunt: non accidentia. Sed forma tamen to-
tius, quæ partes hæc connectit, & unit,
accidens est. Quod jucunda ratione pro-
bari, & illustrari potest. Homo totum
quoddam est: cujus forma etiam substan-
tia est: ut partes ejus omnes substantiæ sunt.
Quid hæc ergo est discriminis? Anima in-
telligens, quæ substantia est, hominis for-
ma est. Cæteræ verò ejus partes materiæ,
sive subjecti rationem habent. Mundus

*Vnum neq;
 substantie
 nomen est,
 neq; acciden-
 tis: sed utri-
 usq;*

*Sicne totum
 id substan-
 tia: cujus
 partes sub-
 stantia sunt.*

*Homo totus
 substantia
 est: & par-
 tes ejus etiã
 substantie
 sunt.*

*Mund⁹ an
totum sit,
ut homo, vel
ut domus.*

*Partes actu
multa per
accidens, u-
num sunt.*

*Mund⁹ suis
pro partibus
multas ha-
bet formas
essentiales.*

*Mund⁹ ac-
cidentalī for-
mā, unum
quiddā est.*

*Spherica
mundi signi-
ficat, partes e-
ius nō unit.*

3

DE MUNDO

autem ex partibus coagmentatum quiddam est, quæ omnes actu sunt, non potestate. Propterea necesse est accidentalem ejus esse formam: ut domus est, aut exercitus. Talia autem per se multa sunt: unum vero sunt per accidens. Forma namque partes uniens substantia non est: at actus est tamen: ut mundum actu constet unum quiddam esse. Recte. Mundus accidentali actu est unum: sed essentialibus est multa. Cælestium namque corporum, & elementorum formæ sunt essentialia. Neque idem est, si cælum; & si mundum dicas: nisi per cælum vel totum mundum, vel compositum quiddam intelligas ex omnibus sphaeris, & astris compositum.

Num ergo figura sphaerica, mundi forma est: quæ mundus est? Non existimaverim: cum hacce formâ partes mundi non uniantur.

AN DEUS SIT MUN- DI FORMA.

C A P. III.

PICCOLOMINEUS.

Proterea alii inquirunt mundi formam esse Deum. Cum enim Deus sit prima forma, profecto

perfecto non ullius alterius, sed primi formati forma censeri debet. Cumq; sit universa forma, solum univarsi debet putari forma. Ita Deus dicitur omne, quod vides, & quod non vides. Hoc videtur denotasse Aristoteles 12. meta. 49. inquit: si plures essent mundi: plures essent primi motores: adeo ut formam mundo respondentem denotaverit esse Deum. Et Averrhoes 1. cœl. 95. inquit: Si per cœlum denotamus partem atheream, intelligentia est forma eius.

At hæc non est ea forma, quæ modo queritur. Deus dicitur quidem forma, quia actus est; at forma assistens mundo, non forma, quæ sit essentia mundi. Præterea Aristoteles ait mundi formam esse mixtam cum materia. At Deus abjunctus omnino est, & in primo orbe esse dicitur.

DISCUSSIO.

AD tales in Deum blasphemias totus exhorresco. Deum esse mundi formam: & esse quicquid vides: quis Christianus credat? Et hæc tamen probare videtur PICCOLOMINEUS: adhibita distinctione, quæ nihil ad rem facit. Deus (inquit) mundi forma est mundo, assistens. An Deus mundo assistat: & quomodo as-

Deus primi formati forma est.

Deus est qd vides, & qd non vides.

Aristoteles Deum mundi formam esse putavit.

Averrhoes vero, intelligentiam.

Picol. Deum assistentem mundi formam esse concedit non informantem.

Deum mundi formam assistentem non esse.

*Si mundo
assistat Deus,
forma tam e-
ejus ideo no-
est.*

*Incorporea
substantia
quomodo a-
ctus dici pos-
sint.*

*Deus nihil
earum est
substantia-
rum, in qui-
bus est.*

*Qualis ma-
teria: talis
forma.*

*Mundimo-
tor, & mun-
di forma,
no sunt idē.*

sistat, dubium est: qua de re suo loco su-
mus acturi. Sed formam esse pernego:
quocunq; tandem modo forma esse dica-
tur. Deum equidem fatetur P I C C O L O-
M I N E U S, non esse mundi essentiam. Sed
hoc ipso fatis docet ipsum mundi formam
non esse.

Deus est prima, & universa forma. Vul-
go mentes ab omni materia secretas, actus
nuncupant: quod aliquam præ se fert re-
ctæ rationis speciem: cum ἐνέργεια sint,
nullamq; participant quietem. Sed cur
formæ dici debeant, non video. Quid au-
tem ab omni materia, & ab omnibus re-
bus magis quam Deus est separatum? Ne-
que tamen inficior, quin totus & essentiâ,
& viribus suis ubiq; sit, & in omnibus re-
bus: sed nihil omnino rerum istarum est.
Cùm enim talem oporteat esse formam,
qualis est rei cuiusq; materia: quid inter
Dei, rerumq; cæterarum substantiam pos-
sit esse similitudinis? At hoc videtur de-
notasse Aristoteles inquiens, *Plures esse pri-
mos motores: si mundi sint plures.* Aliud est
Deum cæli motorem facere: & aliud mun-
di formam dicere. Si namq; movens est:
externum est, non forma. Simul enim
cum cælo moveretur: si in cælo esset: q̄
negat tamen Aristoteles. Proinde falsum
etiam

etiam id est, quod ex Averrhoë affertur. Quod enim de primo motore ait Aristoteles: id ipsum etiam de cæteris motricibus intelligentiis est accipiendum.

Rectè igitur P I C C O L O M. *Deum* negat *informãtem esse mundi formam*. Non enim hujus essentiam constituit: sed ab ea est omnino abjunctus. Nomen *ἐντελεχείας* aliqua ratione Deo competere potest: si latius sumatur: pro eo videlicet quodcumque aliud perficit. Nos tamen Deo ut efficienti causæ, omnem mundi perfectionem acceptam ferimus: quippe quem prima statim creatione ita perfectum fecerit: ut alia non indigeret amplius perfectione.

In primo orbe esse dicitur. Quàm verè hoc: si omnino est ab orbe abjunctus.

Cur Deus mundum non informat.

Omnis mundi perfectio à Deo est: qui non ideo tamen mundi est ἐντελεχεία.

SITNE ANIMA, MUNDI FORMA.

C A P. IIII.

Academici mundum ajunt animã prædicant, & vivere. Hinc mundum inquit animal esse magnum.

PICCOL. REFUTATIO.

Hanc Peripatetici non concedunt: nec a-

*Cur mun-
dus animā
non habeat.*

*Piccol. non
unam sed
multas mū-
di animas
agnoscit.*

*Academici
unam putāt
animam ef-
se totius
mundi.*

*Plato cuiq;
sphaera ani-
mam tribu-
it unam: sed
q; particula*

liam mundo praeter assistentem Deum putant
communem animam competere. Dum enim
partes seorsum propria anima sunt praedica:
non est necessaria anima, partes illas neglectas.

DISCVSSIO.

NO s neq; totum mundum: neq; par-
tem ejus ullam, animatam esse cre-
dim⁹. Academici, & P I C C O L O M I N E U S
totum animatum esse censent: diversa ta-
men ratione. P I C C O L O M I N E U S enim
censet, unamquamq; partem animam ha-
bere propriam. Academici verò commu-
nem toti tribuunt animā. Quomodo igitur
Academicos refellit P I C C O L O M I -
N E U S? Si qualibet pars propriam habet a-
nimam: quid aliā, & communi opus est?
Quid tum vero: non multas, sed unicam
animam toti mundo tribuerint Academi-
ci? Magnum animal judicaverunt esse
mundum: sique multas ei animas tribuif-
sent: nō animal jam esset mund⁹: sed ani-
malia multa. Singulas tamen elementorū
sphaeras Plato propriam animam habere
concedit. Nempe quæ totius animæ par-
ticula quædam sit. Quomodo C Æ S A L -
P I N U S unam censet mundi totius ani-
mam esse: quam primam substantiā, De-
umq; nuncupat. Et hanc quidem à multis
mun-

mundi partibus, & animalibus participatam, in multas animas dividi censet: ita ut quod commune, & unum est: participatione multa, propriaq; fiat. Hoc CÆSALPINI perniciosum, & execrabile dogma multis rationibus, in nostris CÆSISALPIS refutavimus.

*fit una totius anima.
Deum Cæs-
alpinus in
multas di-
vidit ani-
mas.*

SITNE MUNDUS ANIMATUS.

CAP. V.

AFFIRMATUM PRO- BATUR.

I. Argumentum.

HÆC ARISTOTELIS DICITUR FUISSE SENTENTIA.

PICCOLOMINEUS demundo Cap. 30.

DEUM Aristoteles à suprema intelligentia movente primum mobile, quod octavam spheram cum Platone esse censuit, nō distinxit: adeo ut Deus, intelligentia prima, motorq; octavae sphaera, ex eius sententia non distinguantur. Quae intelligentia etiam dici

Deus quid sit Aristotelicus.

Deus quomodo anima sit octava sphaera, & mundi totius.

poteſt anima octava ſphaera, & anima mundi. Dicitur anima octava ſphaera, ut ei dat motum, & vitam diſtinctam à propria vita ceterorum orbium. Dicitur autem anima mundi, quatenus per diurnum motum, qui dicitur motus totius, effundit vires, & munera ſua in univerſum orbem, ſervat ordinem univerſi, ligat omnia, & vitales quaſdam vires eis impartitur.

3. generat. anim. 11.

Aristotelis testimonia

I.

Γίνεται δ' ἐν γῆ, καὶ ὑγρῷ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, διὰ τὸ ἐν γῆ μὲν ὑπάρχειν ὑγρὸν, ἐν δ' ὕδατι πνεῦμα, ἐν δὲ τῷ παντὶ θερμότητά ψυχικὴν. ὡς τρόπον ἵνα πάντα ψυχῆς εἶναι πλήρη.

Anima plena sunt omnia.

In terra autem, & humido generantur animalia, & plantæ: propterea quidem, quod in terra fit humidum: & in aqua, spiritus: in universo autem fit animalis calor: ut omnia quodammodo plena sint animæ.

II.

1. part. an. 5.

Διὸ δὲ μὴ δυνατὸν εἶναι παθητικῶς, ἢ πᾶσι τῶν ἀλιμοτέρων ζῶων ὀπίσκειν. ἐν πᾶσι γὰρ τοῖς φυσικοῖς ἐνεσίη θαυμαστὸν. καὶ καθάπερ Ἡράκλειτος λέγει περὶ τῆς ξένου εἰπεῖν τῆς βελομένης αὐτῆς

αὐτῶ ἐντυχεῖν, οἱ δ' ἄπειρα προσίοντες, εἶδον αὐτὸν
 θερόμενον πρὸς τῷ ἵπνῳ, ἔσησαν. ἐκ ἑλευσε δ' αὐ-
 τὰς εἰστένααι θαρρῆντας. εἶναι δ' κἀν τῷ θα. θεός.

Propterea non est ut pueriliter ab
 inspectione abjectiorum animalium
 abhorreamus. In omnibus enim re-
 bus, admirandum est quidpiam. At-
 que ut dicitur Heraclitus hospites
 cum ipso conversari volentes esse al-
 locutus: qui cum ipsum sese ad fur-
 num calefacientem fuissent conspi-
 cati, constiterunt. Hos enim intre-
 pidè jussit ingredi propterea quod
 isthic etiam essent Dii.

DISCUSSIO.

MULTA hic diligentius expenden-
 da sunt. I. *An Aristoteles mundum
 judicaverit esse animatum.* Ad ejus asseclas
 quod attinet, floccipendimus & quæ pro-
 ferunt. Ex locis autem allegatis, propè
 certi nihil elici potest. In primo caloris
 animalis mentio fit per universum diffusum:
 ob quem Aristoteles quodammodo cen-
 set omnia esse animarum plena. Hic velim
 hæc observari. I. *Quare dicat Aristote-
 les animalem calorem per omnia esse diffu-*

*Heracliti de
 diis senten-
 tia.*

*An mun-
 dum Ari-
 stoteles ani-
 matum esse
 putaverit.*

*An calor
 animalis p*

totum mundum sit diffusus.

Si plena sint omnia animarum: nullum animal generari poterit.

Animalis calor in animalibus pro anima est.

Quot mundi sint anima.

Cur in terra: & cur

sum. Rationem hanc affert: *quia in terra, & aquis animalia generantur.* Sed non hæc ratio tamē videtur esse satis: ut quod asseritur demonstrari possit. Non enim animalia dicuntur in toto mundo generari: sed in terra solūm, & aquis. Siq; jam plena sunt animarum omnia: quomodo generari possunt animalia? Quis enim dubitet, quin fiat animatum ex eo, quod animam non habet? *II. τὸ πᾶν ζῷον.* Quid hoc est? *Omnia sunt aliquo modo animarū plena.* Forte quod animalis calor sit per omnia diffusus: quemadmodum vitalis calor, iis animalium partibus pro anima est: quæ ipsam animæ substantiam in se non habent. Siquidem in solo corde sita esse dicitur. Verūm hac ratione solum cor esset verè animatum. Præterea, si non una, sed multæ sunt in omnibus animæ: quot sunt? Quomodo res dividuntur: ut intelligatur, quot mundus constet animabus? Aër est amplissimus. Hic si plures habet animas: tot habet, quot minimas habet particulas. Quod enim aliud hic partium discrimen possit observari? *III. In terra humidum est.* Terra nullius est corporis capax alterius: sed cum terra tamen miscetur humidum. Non igitur in terra seorsim: sed in terra, & aqua mixtis ge-

ris generantur animalia. 4. *In aqua est spiritus.* Si propterea generantur animalia in terra: quod aquam habeat: In aqua etiam animalia generari par est, eandem ob causam: quod simplex non sit: sed terram habeat admixtam. Quod autem hic de spiritu dicitur: nescio quam verè dicatur. Spiritus enim nulla in re minus quam in aqua consistere potest. Neq; existimandum est illos vapores, qui ex aquis educuntur: vel animas esse: vel animas posse fieri: vel vitam suscipere posse: vel ullam vim habere vitalē. Anima certe nihil in se habet, quod humidum sit: & si quid habeat elementaribus simile qualitatibus: ad siccitatem magis, quam ad humiditatem accedit.

II.

Ad alterum Aristotelis locum quod attingit: parum hic etiam ad rem facit: in quo de Diis agitur: non de animabus. Si verò Dii pro animabus sumantur: 1. Primum erit exquirenda ratio: cur res diversissimæ pro eisdem habeantur. 2. Vera est Aristotelis sententiā non esse despiciendam animalium etiam abjectissimorum contemplationem. Et ratio etiam ejus contemnenda non est. In omnibus enim reb⁹ physicis admirandum est quidpiam:

B

in aqua generentur animalia.

An spiritus in aqua sit aliquis.

Vapores nec animæ sunt, nec fieri possunt.

Anima ad siccitatem magis, quàm humiditatem accedit.

An Dii pro animab⁹ sumi possint.

Animalium etiam abjectissimorum jucunda est contemplatio.

*In omnibus
est quod ad-
miramur.*

*In Heracli-
ti furno qui
nati fuerint
Dii.
Dii non sunt
corpora.*

*Ubi vis est
Deus: at non
anima.*

*Non omnia
calent.
2. Generat.
an. 3.*

*Calor caele-
stis facunda
facit semi-
na.*

quod contemplanti voluptatem pariat.
Sed quid ad hujus confirmationem dictum
facit Heracliti? 3. Ad furnum etiam sunt
Dii. Quamobrem? Num ipse Heraclitus
fuit Deus? An furnali egent Dii calore?
Si plures in furno fuerint ignes: credide-
rim hos pro Diis Heraclitum accepisse. Nam
propter ignem isthic Deos esse censuit.
Quid verò dici possit absurdius: quam
Deos esse corpora? 4. Nos non ad furnum
modo: ut existimavit Heraclitus: sed
quovis alio in loco Deum esse novimus.
Non ideo tamen animas esse necesse est:
ubi Deus est. 5. Forte per igneum calo-
rem Aristoteles illam suam intellexit ψυ-
χὴν θερμότητι, caliditatem animalem: ob
quam aliquo modo judicavit omnia esse
animarum plena. Judicium hoc non pro-
bo. Non enim per omnia calor iste dif-
funditur. Præterea cæleste quidpiam ali-
as esse docuit. πάντων μὲν γὰρ ἐν τῷ ἀέρι ματὶ
ἐνυπάρχει, ὅπερ ποιεῖ γόνιμα εἶναι τὰ ἀέρματτα,
τὸ καλούμενον θερμὸν. τὸτο δ' ἔστι πῦρ, ἀλλὰ φύσις
τὴν ἀνάλογον ἔσται τῷ τῶν ἀστέρων στοιχείῳ. Prin-
cipium quoddam in seminibus est:
quod ipsa facunda facit. Dictum
hoc est calidum: quod ignis non est:
sed natura quædam, ad astrorum ele-
men-

mentum proximè accedens. Solaris ergo calor est, ista ψυχῆς θερμότης, per omnia diffusus: ob quam animarum plena sunt omnia. Quid tñm verò, si non calor iste: sed intensa frigiditas per omnia diffundatur? Ita omnes disperierint animæ.

QUARE MUNDUS DICATUR ESSE ANIMATUS.

AN Deus anima sit octavæ sphaeræ: quam Aristotelis sententiam fuisse profiteretur PICCOLOMINEUS: suo exquiretur tempore: cum de anima cœlorū agemus. Jam vero de mundi anima queritur: *an sit una, pluresve.* Unam censet esse PICCOLOMINEUS. Et ob id etiam fortè dixit Aristoteles: ψυχῆς, non ψυχῶν: animæ: non animarum plena esse omnia. Si verò Deus sit anima octavæ sphaeræ: cur totius mundi anima esse dicitur? PICCOLOMINEUM audiamus. Deo in octava sphaera consistenti multa tribuit: ob quæ merito mundi anima dicatur. *i. Per motum diurnum, effundit in universum orbem vires suas & munera sua.* Dictum audio: dictum non intelligo: dictum non probo, nō probatum. Quænam istæ sunt

Frigus per universam omnes perimit animas.

Picol. unam ponit animam mundi.

Deus motu diurno suas vires per universum distribuit.

*Non Deus:
sed vitales
ejus vires p
universum
diffundun-
tur.*

*A corde vi-
talis calor
per totū a-
nimal distri-
buitur.*

*Anima to-
tius anima-
lis est ani-
ma.*

vires? Quænam hæc sunt munera? Non plus hic rationi tribuendum est, quam experientia: nisi fortè per hæc vires, & munera, non qualitates sensiles intelligantur: sed nescio quid aliud, quod nostros in sensus non incurrat. Hoc spectasse PICCOLOMINEUM, verba sequentia monstrât: quæ ab hisce non fuerant sejungenda. *Vitales quasdam vires eis impartitur.* Dicere hoc fortè voluit PICCOLOMINEUS: q̄ proferam explicatius. Anima hominis per totum corpus diffusa non est: sed suam in corde sedem habet. Inde per arterias in remotissimas quasq; totius corporis partes calorem spiritumq; vitalem distribuit. Calor ipse quidem tactu percipitur: sed vitalis spiritus nullo est sensu perceptibilis. Ita etiam Deus in octava sphaera consistens calorem in universum orbem, vitalesq; vires diffundit: quibus vivat, vivensque meritò censeatur esse animatus. Hic quædam sunt expendendo. 1. Anima hominis, etsi solo in corde consistit: cordis tamen anima non dicitur: sed totius hominis. Deus ergo similiter, non octavæ sphaeræ, sed mûdi totius anima nuncupetur. 2. Secunda ipsa etiam experientia manifestè docet, à corde cum iis partibus, in quas inferuntur arteria vitam

com-

communicari. Nam si vel secentur, vel obstruantur arteriæ: pars ea subito emoritur: in quam illæ protenduntur arteriæ. Quid igitur? An etiam in mundo idem conspicitur? Nequaquam profecto: sed hic mortua sunt omnia. Sola namq; vivunt animalia quæ nihil mundi sunt. 3. Licet autem mundi partes ipsæ non vivant: vitales tamen vires à Deo, in extrema cæli sphæra consistente, sibi transmissas obtinent: quæ cum in putrefactam incidunt materiam: ei vitam conferunt. Quod in iis conspicitur animalibus, quæ non ex semine: sed ex putrefacta quadam materia nascuntur. Itane bone vir Deo solam hanc ascribis vitæ vim: qua abominabilia hæc animalia procreantur? Ego non malorū: sed bonorum authorem putaveram esse Deum. Cæterorū animalium per se conditor est Deus. Sed istorum per accidens: hoc est, ob peccatum quod inter Deum, & hanc maledictionē iutercessit. Si namq; nostri parentes non peccassent: nunquam hæc animalia fuissent procreata. Quæ de re à nobis aliàs actum est plixius. Age vero: quod ex caseo, carnibusve putrescentibus vermes generentur: unde vis hæc vitalis, & animalis prodiit? Num à sole, qui nihil habet, quod vermium refe-

Torum animalis corpus, per arterias incallescit.

In mundo solis animalibus exceptis, mortua sunt omnia.

Exputrefacta materia, quomodo generentur animalia.

Deus malorum author non est.

Divina maledictionis effecta.

In caseo vermes neque à sole, neque à Deo generantur.

*Deus ob ho-
minis pecca-
tum, terra
maledixit.*

*An ex Deo
vires disflu-
ant: ut ex
sole calor,*

*Si Deus in
tota sphaera
sit: motu nō
indiget.*

Solem mo-

rat naturam? Num à Deo? Non equidem hoc inficior. An longe alia tamen hoc ratione fieri judicaverim: quàm censere videatur PICCOLOMINEUS. Non enim Deus in octava sphaera confidens ex se per universum orbem vermium vim diffundit procreandorum. Sed ubi primi parentes nostri: peccassent: terræ maledixit Deus ut carduos & spinas produceret. Cæteris item rebus compositis maledixit: ut putrescerent: ex qua etiam putredine, varia horrenda; & noxia procrearentur animalia. Non ergo est ut vel animatum esse mundum oporteat propterea: vel in suprema mundi sphaera Deum confidere.

4. *Per diurnum motum.* Neq; hoc satis distinctè dictum est. Dubium namq; est: an ex Deo vires effluant, ut ex sole, vel igne calor: an vero motu octavae sphaerae vires hæ generentur, & deorsum protrudantur. Quomodo lapidum frigidorum collisu, & cotritu suscitatur calor, & ignis elicitur. Si priorem modum probaveris: cum Deus in tota sit sphaera: non in aliqua solum ejus parte: motu non opus est, ad harum virium assiduos effluxus, & affluxus. Solem circum terram moveri oportet: ut multas terræ partes suo calore foveat, suoq; illustret lumine. Si vero tota
ejus

Sphæra pares obtineret vires: motu nullo esset opus. Semper enim tota terra pariter & foveretur, & illustraretur. Posterior autem modus nulla ratione videtur posse probari. Non enim ita Deus, sed octava sphæra virium istarum causa esset primario efficiens. Motus enim per accidens eorum effectuum causa est: qui variis ex rebus motis suscitatur. Succinum si fricetur, paleas attrahit: quam ei vim motus suscitatur modo, non tribuit. Deus ergo sphæram movens octavam, non nisi per accidens harum virium erit causa, quæ in universum orbem transmittuntur.

Atque hæc de viribus dicta sufficiant: quas cum per universum orbem diffundat Deus: merito putatur esse anima mundi. 2. Alterum est, quod Deo tribuitur. *Servat ordinem universi.* Vellem ego nihil afferere philosophum: nisi quod demonstraret. Quomodo servat Deus ordinem universi? Num quod partes ejus bene dispositas ita contineat: ne suis ipsæ locis dimoveantur? Nempe si non ipsæ seipsas probe contineant. Quod terra suo in loco firmiter consistat: causa manifesta est naturalis. Quare igitur ad Deum recurritur? Deus terram ita fecit, ut per se hinc dimoveri nō posset. Rectè. Cum ergo per

*veri, non
sphæram oportet.*

Motus effectuum suorum per accidens est causa.

Deus ordinem universi quomodo servet.

Mundi partes suis in locis seipsas continent.

se dimoveri terra nequeat: quare dicitur à Deo contineri: ne diffugiat? Inconsideratè multa dicuntur: quæ præstiterit non esse dicta. 3. *Ligat omnia.* Num hoc aliud est à priore? Deus ligamentum, aut vinculum est: quo mundi partes firmiter continentur omnes: ut ita totius universi ordo conservetur. Ego istam ligationem, quid sit, non intelligo.

Deus Piccol. mundi ligamentum est.

II. Argumentum.

PICCOLOMINEUS de mundo Cap. 28.

Quod anima, & ea quidem præclarissima debeat esse ornatum, primo elici potest ex eius præstantia. Nil enim propè nos reperitur, quod insigne, & præclarum sit, cui non competat anima. Et jure profecto. Nam præstantia compositi, ex forma pendet. Formæ autem infra animam collocatæ viles & nullius pretii judicantur.

Anima nihil in mundo est præstantius.

Anima formarum est præstantissima.

DISCUSSIO.

Mundus, præstans, & præclarum Dei opus est. Equidem est. Præstanti ergo & præclara est forma præditus. Quidni? Animatus ergo est. Minime gentium. Nulla est consecutio. Formarum tamen
omnia

omnium præstantissima est anima, & præclarissima. Neq; hoc inficior. Sed animæ præclara præstantia talis est quæ mundo non conveniat. Non hic tam spectanda est corporum amplitudo: quam finis, & actiones propriæ. Mundi finis est: ut plantas, & animalia contineat, foveat, nutriat, augeat & propaget. Quem certè finem mundus ut assequatur: anima non indiget. Solæ namq; naturales sufficiunt facultates. Idem quod homines isti, sapere nobis videtur, quisquis ob magnificam amplitudinem, altitudinem, ornatum, & splendorem, palatia regia judicat esse animata. Pulicis anima si quibusvis naturalibus formis est præstantior: terræ tamen non convenit: cujus frequenti saltu maximè turres, & arces excelsæ disjicerentur.

Huc etiam sexta PICCOLOMINEI ratio referri potest: *Propterea videlicet animatū esse mundum: q̄ res aliæ complures animatæ sint: quæ mundo sunt tamen viliores.* Simplex profecto philosophus est *μηδὲ λίσαν ἐν ἡθῆς*: qui muscam aureo poculo præferat. Sua formis etiam est naturalibus præstantia: & sæpe quidem major quam sit animarum. Homini forma Solis non convenit: neq; Soli forma cōpetit hominis.

B 5

Anima præstantia mundo non competit.

Mundi finis quis sit.

Regum animata palatia.

Pulicis anima terre non convenit.

Musca poculo præstat aureo: quod pauci credunt tamē.

III. Argumentum.

Quod ex se movetur anima est preditum.
Mundus ex se movetur, ut satis patet.

DISCVSSIO.

AN sit animatum quicquid ex se movetur, quæsitum est magnum & iniquum est postulatum: de quo aliàs agitur. Quod vero satis pateat, mundum ex se moveri: falsum est. Primum enim mundus ipse totus est immobilis: cum semper in eodem loco maneat. Pars autem ejus nulla est, quæ ex se ipsa moveatur: si vera est Aristotelis sententia. Nam elementa quidem ex se ipsis moveri negat propterea, quod motus hic animalibus propriè competat. Cœlestia vero corpora docet ab externo moveri motore.

IV. Argumentum.

Insuper quod ex se figura, & partium ordine est ornatum: animatum est. Competit mundo sui naturâ, & conditione forma rotunda, & congruentissimus ordo partium. Est itaque anima preditus. Præterea mundus est corpus unum dissimilium partium ob quarum varietatem potest mundus judicari corpus organicum. Quare forma ejus judicari

debet

*Animatum
ne sit, ex se
quicquid
movetur.*

*An mundus
ex se ipso mo-
veatur.*

*Aristoteles
nulla putat
mundi par-
tem ex se
moveri.*

*8. Phys. 4.
30.*

*Mundus or-
ganicum est
corpus. Er-
go anima-
tum.*

debet anima: cum anima definiatur, quod sit prima perfectio corporis organici.

DISCVSSIO.

NON hæc duo sunt: sed unicum est argumentum. Mundus enim corpus organicum esse dicitur, ob diversorum corporum decentem positum: quem dicas licet partium ordinem. Quod vero de figura mundi rotunda dicitur, per absurdum est. Simplicium hæc enim corporum est potius, quàm compositorum. Si propterea mundus est animatus, quod rotundus sit: globi lusorii etiam erunt animati. Neq; partium diversarum apta connexio, mundum evincit esse corpus organicum. Mundi namq; partes omnes sunt simplices. Neq; video qua ratione dici possint organa: cum una quæq; totum quiddam per se sit: suumq; nullo partis alterius adminiculo exequatur officium. Quid quæso in mundo est quod vel caput, vel manū, vel pedem referat? Verum age: mundum fateamur, organicum esse corpus: an propterea necesse est esse animatum? Hoc anime docet definitio. Minimè docet. Non enim *ἀνὴρ ἡ ψυχὴ* sunt, corpus organicum, & anima: ut ideo necesse sit animam habere corpus quodcumq; est organicum:

Rotunda figura, corporum est simplicium potius quam compositorum.

Mundum corpus organicum non esse.

Mundi partes cur organa non sunt.

Non omne corpus organicum est animatum.

*Anima non
est, quæ non
in corpore
sit organico.*

*Cujus orga-
nicicorporis
perfectio sit
anima.*

*Mundi par-
tes non sunt
vitæ capaces*

*Nec domus
nec horolo-
gium est a-
nimatum.*

quia non est anima, quæ non sit in organico corpore. Præterea cadaver corpus etiam est organicum: quod tamen animatum non est. Unde satis intelligitur non esse necessariam organici corporis, & animæ connexionem. Deniq; non cujusvis organici corporis perfectio est anima: sed ejus quod potestate vitam habeat: hoc est, quod ita sit organicum, ut vitæ sit capax. Mundi autem partes ita sunt, ut neq; ipsæ vitæ sint capaces, neque totum mundum vitæ faciant capacem. Quod certè nullo negotio demonstrari potest: ut postea liquabit. Quis vero vel domum, vel horologium, ob id animatum esse credat: quod in hoc omnes rotæ ad totius operis usum competentia sint instrumenta: in illa vero partes omnes suis quæq; locis probè sint dispositæ?

V. Argumentum.

*C*Vi ex se competunt differentia positionis, ex se animatum judicari debet. Mundo competunt ex sui natura differentia positionis. Animatus ergo est.

DISCVSSIO.

*Q*Uod de cælo dixit Aristoteles, hoc
d mundum transfert PICCOLO-
MINEUS:

MINEUS: qua de re suo etiam loco age-
tur. Hic tamen merito discutienda hæc
est quæstio *an positionis differentia toti mun-
do per se conveniant*. Aristoteles equidem
libro quarto phys. sursum, & deorsum regi-
oni tribuit elementari: cæteris tamen o-
missis differentiis: quæ magis etiam quam
sursum, & deorsum competunt animalibus.
At neq; totius hæ mundi sunt. Sur-
sum enim & deorsum longe aliter in cælo
describuntur: ubi polus antarcticus dicitur
esse superior: & arcticus, inferior. Pro-
inde si propterea sit animatus mundus, q̄
ex se positionis habeat differentias: totus
mundus, non unum, sed duo erit anima-
lia. Semel enim duntaxat uni animali, po-
sitionis conveniunt differentia.

VI. Argumentum.

PRETEREA non adest in toto aliquo mutua
consensio partium inter se, & earum cum
toto, nisi una communis anima in toto reperi-
atur. Magna & admirabilis in mundo reful-
get partium consensio, & dissensio: ex qua or-
tum ducit magia physica, per quam frequen-
ter, moto uno, moventur alia, & unum
trahit, vel pellit à se
aliud.

*An locales
differentia
toti mundo
competant.*

4. Ph. 4.

42.

2. cæl. 2. 15.

*Mundus ob
locales diffe-
rentias ani-
matus non
est.*

*Magia phy-
sica in mun-
do quid pre-
stet.*

Magna est in locis calidis muscarum copia. Quid hic de magia Physica dicit PICCOLOMINEUS? *Per magiam physicam frequenter uno moto, &c.* Quanam in mundi parte hoc frequenter usuvenit? An frequens est aut assidu⁹ cælorum motus? Forte magia physica non in cælo, vel mundo quærenda est: sed in rebus miraculosis arte: qualia sunt inventa *αὐτόματα* dicta. Sed nihil hæc ad propositum faciunt: quin contrarium potius ostendant. Nam neq; verua nostra, neq; horologia sunt animata: in quibus pars una vel trahit, vel pellit alteram.

Nulla in toto partium est consessio: nisi adsit anima. Τῆτο ἡ μέγαλιαν ἐσὶν αἰτημα. Nō pudet homines sophistas talia deposcere postulata: sed homines philosophos puduisse decet. At hoc ipse videtur etiam Aristoteles hisce verbis probasse: Δοκεῖ ἢ ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα συνέχειν. ἐξελεῖθ' ὅσους ἐν διαπνεύετι, καὶ σήπετι. Videtur enim anima corpus continere: qua exeunte corpus evanescit, & putrescit. Hic duplex nobis suppetit responsio. 1. De corporibus animalium hoc dicitur: non in universum de omnibus compositis corporibus

*Automata
corpora non
sunt anima-
ta.*

*1. Anima
s. 90.*

*Anima cor-
pus anima-
lis quomodo
contineat.*

ribus. 2. Et hic alius etiam continendi corporis modus ostenditur: quam qui mundo possit competere. Non enim anima, corporis animati partes inter se connectit: sed eas salutari fovet calore: ne putrescant. Ipse nimirum partes seipsas sua continent soliditate & duritie: vel etiam ligamentis, membranis & aliis similibus mediis connectuntur. At mundo neque glutino, neque ligamentis opus est: quibus ejus partes suis in locis contineantur: neque anima, quae putredinem ab eis avertat. Proinde iniqua est comparatio: si mundi partes, cum partibus animalium conferantur.

VII. Argumentum.

UT in particularibus animalibus nonnulla inspicimus fieri secundum naturam totius, contra naturam partis: ut dum brachio caput tegimus, vulnusque excipimus, pro salute totius: & id sit munere animae dirigentis. Ita in universo orbe multa eveniunt praeter naturam partium, & secundum naturam totius: quod ex alio quam ex anima, proxime partes dirigente, non videtur posse fieri.

DISCUSSIO.

Mihi profecto tantum ingenii non est: ut perspicere possim, quid hic dicat

P I C

Corporis animati partes seipsas continent.

Mundi partes cum partibus animalium conferri non debent.

An natura totius a natura partium discrepet.

*Sintne in
mundo ani-
malia uni-
versalia.*

*Natura in
genere non
errat.*

*Damnum
partis pro
salute totius*

*Partium na-
turam toti?
sequitur na-
tura.*

*Mundi par-
tis alicujus
interitus nō
cedit in to-
tius salutē.*

PICCOLOMIN. Animalia forte parti-
cularia dicit: quomodo singulos dicimus
homines. Quasivero ulla in mundo sint
animalia generalia, vel universalia: qua-
les nonnulli volunt ideas fuisse Platonico-
rum. Hoc tamen puto spectasse P I C C O-
L O M I N E U M: in genere, vel specie non
errare naturam: sed interdum, & in ali-
quibus individuis. Esto. Quid tum po-
stea? *In mundo multa eveniunt præter na-
turam partium: quæ sunt tamen secundum
naturam totius.* Quænam ista quæso sunt?
Ita hæc sunt: atq; si quis *ictum ferientis, in-
terjecto brachio, à capite avertat.* Hoc par-
tis damnum est pro salute partis. Et partis,
& totius. Capitis enim magna vulnera sæ-
pe mort inferunt. Rectè. Comparatū hoc
unum est. Afferatur aliud in mundo. Malè
pfecto differit P I C C O L O M. cum omit-
tit ea, quæ ad demonstrationem complen-
dum sunt necessaria. Negatur in mundi
partibus ita fieri quicquam: ut cum præ-
ter naturam sit partium: secundum natu-
ram tamen sit totius. Partium namq; na-
turam, totius sequitur natura. Qui pos-
sit igitur partis unius interitus, in salutem
cedere totius? Aërem tolle, vel solē: utiq;
mundum etiam sustuleris. Atq; eò magis
etiam miror: quod talia in universo orbe
profi-

profiteatur evenire PICCOLOMINEUS:
cum in cœlis nulla unquam acciderit mu-
tatio: si fides Aristoteli est habenda.

2. *Quod ex alio, quam ex anima par-
tes dirigente, non videtur fieri.* Totius
hoc hominis est: ut tuendi causa capitis,
ictui brachium objiciat. Animæ hoc qui-
dem virtute fit: quæ pro arbitrio brachiũ
regit, & movet. Nihil tamen in Mundo
conspicor, quod vel brachium, vel brachii
motum: vel ferientem, vel ejus ictum: vel
animam referat.

VIII. Argumentum.

Praterea id ipsum elici, & confirmari po-
test, considerando opera ad mundum per-
tinentia, quæ conspicuè vitam ejus patefaciunt:
& præsertim generationem animalium ex pu-
tri. Non enim mundus aliis vitam posset tra-
dere, nisi viveret. At inspicimus frequenter
plantas sine præcurrente semine: & animalia
ex sola putri materia prodire. Est itaque ne-
cesse mundum cõmuni quadam vita vivere.

DISCVSSIO.

UNicum hic opus video: quod aliquo
modo mundi vitam arguere videa-

*Mundus
nisi viveret
aliis vitam
non trade-
ret.*

*Plantæ, &
animalia
quædã abs-
que semine
generantur.*

Totus mundus est putridus.

Cur lapides ab animata terra non aimentur.

Num mundus putri materiae animam tribuat.

Num anima mundi putrem in materiam transferatur.

tur. Cujus etiam nomine judicavit Aristoteles, omnia quodam modo esse animæ plena. Quamvis autem hac de re jam à nobis actum sit: pauca tamen adjiciemus alia: quæ satis docebunt nullam hanc esse rationem. Si propterea mundus est animatus: quod ex materia putri procreet animalia: totum ego mundum merito crediderim esse putridum. Non enim aliàs esset animæ capax: nisi vel putris esset: vel ex putrida procreatus materia. Nimirum ita fieri oportet: ut ὁμώνυμος sit animalium istorum generatio. Miror etiam si totus mundus: si terra tota est animata, cur non etiam lapides aimentur: qui terræ fœtus sunt nō minus, quàm plantæ ex putri materia procreatæ. 2. *Non enim mundus vitam aliis posset tradere: nisi viveret.* Probetur mundum materiae putri vitam conferre. Num putas materiae putrefactæ vitam à mundo conferri: quomodo calor à sole vel igne circumquaq; in objecta corpora diffunditur? Mihi non ita videtur. Hic enim vita simul cum anima de novo generatur. Neq; est ut stellas solam esse μεταίσασι, vel μεταλήψιν, vel μετεμψύχωσι: atq; si anima ex mundo, in putridā transferretur materiam. Ita namq; posset etiam in quamvis aliam materiam non putrem trans-

transferri. Sed propterea putredo ad animæ vermis, vel scarabei generationem requiritur: quod aliter in actum deduci non posset, id quod vivens est potestate. Nimis etiam indistinctè dictum est, mundum aliis vitam tradere. Dicendum certè fuerat, ut perfecta esset demonstratio, quænam mundi pars: quibus qualitatibus, & viribus: Quo etiam modo, materiæ vitam tribuat putrescenti. Melius disseruit Aristoteles: qui humiditatem, spiritum, animalemq̃ posuit calorem. Nos animali calori putridum substituimus. Hic enim ad animal generatum accedit proximè. Qui tamen à mundo non est, non putrido: sed ex materia putrescente. Quæro etiam: Aristotelicus animalis calor unde est? Num ex mundo? Mundanus esset, aut solaris: non animalis. Ex anima mundi. Parum hic Aristotelis & ingenium, & sententiam sapis: qui non verè, sed aliquomodo censuit animatum esse mundum: & ideo quidem, non quod anima: sed quod vitalis calor p̃ omnia sit diffusus. Si namque mundus esset animatus: omnia verè, ἀληθῶς, ἀπλῶς: non autem πῶς essent πλήρη ψυχῆς. 3. Est itaque necesse mundum quadam communi vita vivere. Miror an ulla possit esse vita communis. Prius hoc ta-

Quomodo mundus vivencia faciat.

Calor putridus animalia generat.

Quomodo Aristoteles mundum animatum esse censuerit.

Sitne communis aliqua vita.

Quid Aristoteles vitam vocet communē. Mundus vitam plantæ vivit.

Mundus ex Deo proximè pendet. Animatus ergo est.

men discuti nō potest, quā intelligatur, quid sit vita communis. Dicam hic aliquid ex Aristotele: cum nihil dixerit **P**ICCOLOMINEUS. Vita communis est, quæ omnibus competit viventibus. Quanam ista est? Vegetatrix: nutriens. Itane? Mundus ergo nutritur: vitamq; plantæ vivit: non equi: non hominis. Hæc nostrorum Peripateticorum est philosophia. Hæc tibi quæso ut placet?

IX. Argumentum.

Insuper lucidissimè id ostēditur, dum mundus ad Deum refertur. Cum enim mundus proximè ex Deo pendeat, qui est fons vitæ, rationi consentaneum est, quod vivat. Et præsertim quia mundus dicitur filius Dei: imago sensibilis, insensibilis Dei. Non autem hoc ei competeret, si vitæ esset expers.

DISCVSSIO.

Quam lucidum hoc est argumentum? Solem hoc imitatur: ut mundus hic Deum. Quidni dicam similiter esse animatum ut animatus est Sol: cuius ipsum lumen, lucemq; refert? Si mundus animatus est: etiam Sol est: & hoc etiam animatum est argumentum: καὶ ἔτι πάντες ψυχῆς ἐστὶ πλήρεις. Animæ plena sunt omnia

omnia: ut ne capræ quidem rectè crepitū exceperis. Quid igitur? *Mundus ex Deo proximè pendet.* Suum PICCOLOMINEUS pendere non obliviscitur: uti neque D. Rupertus suam lagenam. Ut perfecta sit demonstratio: particularem indefinitam faciamus universalem. Quicquid ex Deo proximè pendet, id est animatum. Magnum debitum exigua pecunia non exsolvitur. Verum ut probetur id quod petimus: scire nos oportet, *quid sit à Deo proximè pendere quidpiam.* Id nempe est, quod Deus immediate, nulloque alio interveniente continet, ne cadat: ne pereat: ne non sit. Quæ igitur est ratio consecutionis? Quare animatum esse necesse est, quicquid immediatè continet Deus? Quia Deus est fons vitæ. Credo equidem. At fons etiam est essentiæ cuiusvis alterius, non viventis. An necesse est Deum propterea vitam omnibus conferre, quæcunq; continet immediatè, quod vitæ sit fons? Hic mihi videor conjicere // posse, quid dicere voluerit PICCOLOMINEUS: neq; dicere potuerit. Deus necessarium est agens. Non ergo non potest non facere: sed necessariò vivens facit, // quicquid vivens facere potest. Mundum autem facere potuit viventem. Ut enim

Focus.

Animatum est, quicquid ex Deo proximè pendet.

Quid à Deo pendere dicatur.

Deus vitæ fons est.

Deus agens est necessarium. Vitæ ergo tribuit: quibus tribuere potest.

Joc^o de Leucippicane.

Malè dicitur in specie: quod ingere dicit oportuit.

Primos canes fecit Deus: non anima mundi.

Cur canibus rationem non dederit Deus: si necessarium agens est.

omnium bonorum, sic & vitæ fons omnis, & origo est: pariq; facilitate vitam rebus, & essentiam tribuit. Mundum ergo viventem fecit. Nempe, si necessario facit Deus quicquid facere potest. Ita etiam dixerim pinguem, pinguis nostri Leucippicane esse ratione præditum. Huic enim Deus æquè rationem tribuere potuit, atq; mundo vitam. At fortè dices hunc canem à Deo non pendere proximè: quia mundus inter Deum & hunc canem medius intercedit. Vitam enim & essentiam huic cani Deus per mundam tribuit. Audi quæso quid dicam. 1. Mundus ergo non iis modò vitam tribuit, quæ ex putri materia nascuntur: sed iis etiam, quæ nascuntur ex semine. Malè igitur de specie dictum antè fuit, quod de genere dicendum fuerat. 2. Mundus neq; hunc, neq; alium ullum canem producere potest. Sed quia canes omnes ex semine generari necesse est: ne in infinitum fiat progressus: Deum oportet primos fecisse canes duos: unde cæteri omnes originem traxerint. Cum igitur primi canes à Deo pependissent immediate, quando facti sunt: quidni etiam iis rationem mentemq; concesserit Deus: qui non minus rationis, quàm vitæ fons est: & vitam rebus non magis necessario, quàm rationem tribuit? Ad

Ad mundum redeamus. Si vivens & animatus est mundus: ex corpore & anima constitutum quiddam est. Quæro igitur, *an mundi corp⁹ à Deo pendeat immediatè.* Quidni? Quare hoc ergo vivens nõ fecit? Nullũ per se corpus vivit. Nullum igitur est à Deo factũ immediatè. Mund⁹ quã corpus est non vivens, à Deo pendet imediatè: sed quã vivens est, à Deo pēdet mediatè. Nam ab anima inter Deum, & mūdum intercedente, mundus vitam habet. Falsum itaq; est, animatum, & vivens esse, quicquid à Deo pendet immediatè. Ita homines isti plurima pferunt admodum inconsideratè.

2. *Et præsertim quia mundus dicitur Dei filius.* Quis diabolorum hoc hominibus istis suggessit, adeò impiè philosophantibus? Olla cornuta, figuli filius est: aut filia: ne sexus negligatur discrimen. Egregius vero pater est, si filio suo sit similis. At nos tamē etiam filii Dei nuncupamur: qui Dii non sumus. Improperia certè locutio est. Talia dicuntur πρὸς ἐν: πρὸς μίαν φύσιν: ἐφ' ἐνός. Qui verè Dei filius est: etiam verè Deus est. Nos autem aliquomodo sumus Deo similes: ob quam similitudinem filii Dei appellamur. Atq; hæc similitudo non corporis est: sed animæ in-

Nullum corpus per se vivit.

Mundus vero à Deo pendeat.

Mundum non esse Dei filium.
focus.

Quomodo filii Dei simus.

*Cur mundus
non pecca-
verit: si sit
intelligens.
Foccus serius.*

*Mundus
sensibilis ima-
go Dei est
insensibilis.*

*Caeli quomo-
do Dei glo-
riam enar-
rent.*

*Mundus po-
tentiae Dei
est imago.*

*Vivētia ma-
gis quam
non viven-
tia, Dei po-
tentiam o-
stendunt.*

telligentis, puræ, & justæ. Mundus itaq; si filius Dei sit, etiam animâ præditus est intelligente. Quidni etiam ut nos peccaverit? Equidem peccavit: ut verba hæc apertè docent: *Hic est agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Nobis etiam aliquantū ludere liceat, & jocari: cum homines isti etiam absq; joco, tales effutiant in Deum blasphemias.

3. *Imago sensibilis, insensibilis Dei.* Egregia vero hæc imago est. Ita etiam cælum assiduo motu, Dei dicitur immobilitatem imitari. Et ad hæc nobis excandescere non liceat? Haud inficiamur tamen, quin mundus Dei sit opus admirandum: ex cuius aspectu, & recta contemplatione Divinam agnoscimus potentiam, prudentiam, & bonitatem. Ita cæli dicuntur Dei gloriam enarrare. Quid tum vero, si mundus, non essentiæ quidem, sed potentiæ Divinæ sit imago? Num ob id vivere dicendus est? Minimè gentium. Nam substantiæ etiam nō viventes, eximia sunt Divinæ virtutis exemplaria. Sed hanc ipsam tamen quæ vivunt, magis, & melius ostentant. Equidem. Sed nō est necesse: ut omnia Dei opera sint æqualia. Manifesti certè sunt rerum gradus: ut quidvis non absolute, sed suo in genere perfectum sit, Deiq; referat potentiam. SIT NE

SITNE DEUS ANI-
MA MUNDI?

CAP. VI.

PICCOLOMINEUS ibidem.

NEquè apparet esse dicendum, eam communem animam esse Deum: tum quia efficiens non in idem venit cum forma operis: tum insuper quia Deus, qui absolute est ipsum universum, non rectè videtur posse dici pars, & anima, quia anima, alterius est anima. Non autem verè est aliquid absolutum, ut mens, & Deus: tum demum, quia, ut dicitur in 1. cœl. forma mundi est forma in materia: Deus ab omni materia est solutus: alioquin non posset movere semper. His accedit quod anima ponitur infra mentem: & proximè præest naturæ: quod Deo competere non potest: cuius proprium est, absolute cunctis præesse.

DISCUSSIO.

Rectè PICCOLOMINEUS Deum negat animam esse mundi. Rationes ejus etiam sunt satis firmæ. Nam idem nō potest ejusdem efficiens esse causa, & formalis. Quomodo idem sui ipsi-

Deus absolute est ipsū universum.

Cantilena Aristotelica.

Deus non præest naturæ immediate: sed anima.

idem nequit ejusdem ef-

fectus, efficiens, & forma esse.

Deus nō est idipsum q̄ fecit.

Deus mundum informat: dum ei formam dat.

Forma licet corpus informat seipsam tamen non facit.

Filius Dei, Christi hominis intellectus est: instar animæ: non forma.

Anima ut & forma discrepet.

us & causa, & effectus est? Siquidem forma, efficientis effectus est. Hoc præclaram equidem præ se fert veri speciem. Si rem tamen expendamus acutiùs: aliter se habet. Anima certè cum forma confundenda non est. Deum censet PICCOLOMINIUS efficientè esse mundi causam. Rectè. Necessè est igitur, ut mundi formam fecerit: quæ mundi propria est essentia. Si vero hanc fecit Deus: hæc certè Deus non est. At nihil obstat tamen quin possit Deus operis sui esse anima: hoc est perficiens quidpiam. Neq; propterea mundi à Deo facti, Deus ipse pars est, quod eum informet, atq; perficiat. Anima etiam nostra, nostri corporis pars non est. At nostri tamen pars est. Et si Deus similiter anima mundi est: animati, viventisq; mundi pars erit. Utiq;. Sed non ideo sui ipsius erit efficiens. Licet enim mundi sit efficiens: animæ tamen ipsum perficientis, efficiens non erit. Filius Dei quam fecit, eandem quoq; perficit naturam hominis: & ita quidem: ut cum ipsa multò etiam artius in unitatem personæ conjungatur: quàm anima cum corpore.

Minus itaque absurdum est, Deum animam esse mundi, quàm formam. Hæc enim essentiæ factæ pars est: cum ani-

ma

ma perficiens ejus sit substantia: forte etiam non facta. Non equidem inficior, quin Deus Opt. max. quam fecerit substantiam, perficere possit: sive movendo, sive regendo. Ut tamen mundi sit anima: ratio nulla est. Nihil enim à se factum, ita perficit: ut cum eo unam constituat substantiam. Christum hic solum, salvatorem nostrum excipimus: quem Deus summo affectum honore, partem sui esse voluit: & cujus etiam pars esse voluit: ut jam non duæ sint substantiæ, sed una, Deus & homo. Quis Deum, & me crediderit unam complere substantiam? Et mihi certe Deus est, quàm ipsi mundo conjunctior. Absurdum itaque dictu est, & impium: *Deum efficientem pariter, & formalem esse mundi causam.* Totum enim mundum fecit: & ita quidem perfectum fecit: ut alio non egeat perficiente. Præterea si natura corporea, mundo non esset satis: animam quoq; creasset: quæ compleret id, quod ei deforet. Ita enim videmus in cæteris esse factum. Mundus ergo vel animatus non est: vel ejus anima, non ipse Deus est, sed Dei creatura. *2. Ratio.* Tum insuper, quia Deus, qui absolutè est ipsum universum, non videtur posse dici pars. Idem hic de Deo dicit PICCOLOMI-

Deus in unam essentiam cum nullo suorum operum jungitur: excepto Christo.

Nobis Deus est quàm mundo conjunctior.

Anima, Dei vicari^{us} est ad perficienda corpora.

*Quid sit totum univ-
ersum.*

*Deus cū sit
infinite: an
nullius alte-
rius substan-
tia pars esse
possit.*

*Deus nullā
ad substan-
tiam est a-
strictus.*

*Anima quo-
modo sit in-
fra mentem.*

NEUS, q̄ antè de mundo dixerat. Quid ergo est ipsum univ-
ersum? Fortè totum quiddam. Ita quidvis erit ipsum univ-
ersum: modò non sit pars alterius. Quo-
modo quilibet homo totum quiddam & integrum, nulliusque rei pars est alterius. Sit ergo ipsum univ-
ersum, totum infinitū: extra quod sc. nihil sit. Atq; ita rectè dice-
tur: *Deum propterea nullius rei partem esse posse: quod infinite sit, totoq; major quoli-
bet.* Hic instantiam afferre possem: nolo tamen: cum res mihi cum Peripateticis est: qui res Theologicas extra philosophiæ limites velint esse exterminatas. Sed verè philosophi non sunt, qui sic sentiunt: uti neq; veri sunt Theologi: quicumq; philosophiam vel omninò rejiciunt: vel quantum: ubi: & quando lubet. 3. *Anima non est absolutum quiddam, ut mens, & Deus: sed aliquid est alterius.* Ita est. Anima est ad corpus perficiendum astricta. Deus autem substantia est simplicissima: in nulla alia consistens: ab alia nulla: & nullius alterius gratiā. Idem etiam docet Aristoteles, inquiens, primum movens à cælo, & omni materia sejunctum esse. Viderint hic tamen Peripatetici: quomodo cælum movere possit: si ab eo sit sejunctum. 4. *His accedit, quod anima ponitur infra mentem.*

rem. Meritò dubitatur, an mens substantia sit: an vero sit essentia quædam, vel facultas in alio consistens. Angelos, mentes dici: non probo. Quomodo igitur anima est infra mentem? An quod menti subjiciatur? Ita mens nostra, non per se, extra animam, sed in anima nostra consistit: ad quam magis astricta est, quam anima sit ad corpus. Si tamen mentem pro substantia intelligente sumas: nullam ad materiam astrictam rectè dixeris. Quod autem dicitur, *animam naturæ præesse*: verum non est: nisi distinctius, & limitatius efferatur. Anima namq; non absolutè naturæ præest: sed eorum corporum naturæ, quæ vitam habent potestate. Mundo namq; præesse animam falsum est, vel certè controversum. Siq; mundo quæpiam alia substantia præsit: utique Deum esse crediderim: quem certū etiam est omnia condidisse, & præesse omnibus. Sed *Piccolo* *Mineus* animam mundi, mundo censet propriè præesse: cui Deus etiam præsit: at comūniter tamen. Quid communi opus est præside: si proprius adsit? Hic suum forte non faceret officium: nisi alius adesset præses, inspector, & director. Miros homines isti gryllos excogitant

*Angeli non
sunt mentes*

*Anima cui
naturæ præ-
sit.*

*Deus crea-
turis præest
omnibus.*

*Deus com-
munis mun-
di præses est.*

SIMPLICII DE ANIMA
NUNDI SENTENTIA

CAP. VII.

In proœmio libri de anima.

Fortassis Aristoteles per ea, quæ de nostræ
mentis eminentia dixit, censet deducere
nos, ad celestium animam. Eam enim, quæ
universi est, animam, ait utique talem esse,
qualis aliquando est vocata mens. Neque
enim est qualis anima sentiens, vel concupi-
scens: sed est pura, & intelligens ipsius uni-
versi anima, tota per se totam, non mixta cum
secundis istis vitis: quoniam non declinat in
corpora: neque ipsa est corporum, sed corpora
sunt ejus in seipsa manentis: ideo ejus quoque
latio orbicularis est, ob sui totius conversio-
nem in totam.

DISCVSSIO.

*Simplicii
nuga.*

Hic certè Simplicius, simplex non fu-
it: qui tanta confusione, tantas nu-
gas comminisci potuit. 1. Unde agno-
vit Simplicii⁹ aliquam esse universi animam?
Sua somnia narrat, neq; tamen quicquam
eorum, quæ adeò temerè asleverat, ullo
modo vel probat, vel explicat. 2. Ani-
ma

ma mundi, non est talis anima, quales istae sunt. Quænam istæ? Simplicii, & Averthois. Quales igitur sunt? *Vt ea, quæ vocatur mens. Quamobrem? Quia non sentit: non concupiscit.* Credo non concupiscere. Quænam enim ei fœmina possit esse satis magna? Sed mentem quæ nō sentiat: truncum dixerim esse potius, quam mentem: qua de re suo loco. *Neque etiam corporum est.* Hic habemus aliquod animarum genus, præter eas de quibus egit Aristoteles. Animam esse, quæ nullius sit corporis: perinde est, atq; si dicas tripodem esse, qui pedes non habeat. *Non declinat in corpora.* Quare igitur anima mundi esse dicitur: si non est in corporibus: quæ sunt ipse mundus? *Sed corpora sunt ejus in seipsa manentis.* Quodnam quæso fuit unquam Apollinis oraculum magis obscurum, & ambiguum: quàm hoc sit Simplicianū mysterium? Penè dixi nugas inanes, & commentitias. Quare quæso corpora dicuntur esse animæ potius: quàm animæ corporum? Quid etiam est *animam in seipsa manere?* Conjiciendum est. Qui nudus est, in seipso est: sed qui vestitus est, in vestibus est. Anima mundi cum in nullo est corpore, in seipsa manere dicitur. Dicam aliud. Quicquid est, ut est, in sei-

Focus.

*Mens absq;
sensu, truncus est.*

Anima non est: quæ non alicujus sit corporis.

Simplicianum mysterium.

Corpus: anima sit potius: quam anima corporis.

Quomodo anima sit in seipsa.

*Nullius en-
tis esse est
inesse.*

*Inesse, omni-
bus compe-
tit acciden-
tibus: quo-
rum multi-
plex tamen
est differen-
tia.*

*Anima mū-
di, quando
maneat in
seipſa.*

pſo eſt. Neq; probo id quod vulgo jacti-
tant argutuli: *accidentium eſſe nil eſſe, niſi
ineſſe.* Nam per ſe ipſa oportet eſſe aliquid,
ut ineſſe poſſint. Neq; eorum ullum eſſet
diſcrimen: ſi nihil ipſorum aliud eſſet,
quàm ineſſe. Nam ineſſe ſimiliter compe-
tit omnibus. Verùm de his aliàs copioſi-
us. Animam autem in ſeipſa manere di-
cimus: non quod non ſit ſemper in ſeipſa:
ſed quod interdum extra ſe aliquid opere-
tur. Quomodo ſentit, q̄ ſunt extra ipſam:
vel corpus movet. Aut etiam ſi cum alio
diſſerat quiſpiam. Tum ergo dicitur in
ſeipſa manere: quando ſuas intra ſe con-
tinet actiones. Quales ſunt imaginatio:
memoria: cogitatio: rerum jam acquiſi-
tarum contemplatio: amor: odium: læti-
tia &c.

Hoc igitur ad animam mundi refera-
tur. Hujus ſunt corpora: quando ipſa in
ſeipſa manet: hoc eſt, quando rerum ipſa
ſuarum intra ſe fatagit: nec curat, nec co-
gitat, nec amat, nec appetit quicquã quod
ſit alterius. Quare igitur corpora tum ejus
ſunt? Ego certè judicaverim hoc in ſtatu,
ipſam ſibi ipſi ſoli eſſe: ſuamq; ipſius eſſe,
non alterius: & ita etiam, nihil ejus eſſe.
Si vero corpora que verè ſunt extra ipſam,
intra ſe ipſa meditetur: tum fortè aliquo-
modo

modo verum erit, corpora quæ intra se
 habet, atq; contemplatur, ipsius esse. 3.
 Ideo ejus quoque latio est orbicularis, ob sui
 totius conversionem in totam. Ecce myste-
 rium. Anima mundi tota in seipsam to-
 tam convertitur. Quando? Si maneat in
 seipsa. Totus stupeo: totum mihi caput
 vertigine agitatur. at nescio tamen mea-
 ne sit ista vertigo, an alterius. Densa utiq;
 vertigo tum Simplicium habebat: cum
 hisce phantasmatis indulgeret. Perga-
 mus interim. Anima mundi cum in seipsa
 manet, intra se vertitur: Non enim verti-
 tur, ubi non est. Quomodo vertitur? Ego
 nescio: velim me hic erudiri: quando nõ
 sum, Dei gratiã, vertiginosus. At magis id
 eriam miror, quod de latio dicitur. *Ejus
 latio est orbicularis.* Quid? An fertur, aut
 movetur ipsa orbiculariter? Ita movetur:
 si hæc ejus est latio. Non enim ferentis,
 latio est: sed lati. Vapulabis profecto: si
 redivivus advenerit Aristoteles: qui pri-
 mum movens, omnino censuit esse im-
 mobile: quam equidem puto animam es-
 se Simplicianam. Verum age: sit activa
 hæc latio. Anima mundi propterea mun-
 dum movet orbiculariter: quod ipsa in
 seipsa maneat. Hoc nempè est, ut dicitur,
 arces in Hispania extruere: vel in alto ma-

D

*Aliud Sim-
 plicii myste-
 rium.*

Focus.

*Num ani-
 ma mundi
 moveatur
 orbiculari-
 ter.*

*Anima Sim-
 pliciana
 quid sit.*

*Anima in
 seipsa ma-*

*mens, nihil
mouet.*

50

DE MUNDO

ri arbores ferere. Antea diximus animam
nullas extra se actiones proferre, cum in
sefe ipsa manet. Ita nullam movet corpo-
ris partem. Quis potest igitur anima cœ-
lum movere tum orbiculariter: quando
ipsa in seipsa manet? Hi præclari sunt fru-
ctus istius inanis, & commentitiæ arboris
quales in alto mari multæ sunt.

SITNE MUNDUS
ANIMATUS?

CAP. VIII.

NEGATUM DEMONSTRATUR.

I. Argumentum.

ΚΑΙ ἐν τῷ ὅλῳ ἡ τίνες αὐτὴν μεμίχθη φαίνονται
ὅθεν ἴσως ἢ θαλῆς ὠήθη πάντῳ πλήρη ζῶον.
εἶναι. τὸτο ἡ ἔχει τινὰς ἀπορίας. Διὰ τίνα μὲν γὰρ
αἰτίαν ἐν τῷ αἰερί, ἢ ἐν τῷ πυρί εἶσα ἢ ψυχὴ, εἰ
ποιεῖ ζῶον. ἐπιζητήσθε γὰρ ἂν τις, καὶ διὰ τίνα αἰτί-
αν ἢ ἐν τῷ αἰερί ψυχὴ, τῆς ἐν τοῖς ζῴοις βελτίων ἐ-
στὶ καὶ ἀφανωτέρω.

Συμβαίνει ἡ ἀμφοτέρως αἰτοπον καὶ τῷ ἄερί
γον. Ἐ γὰρ τὸ λέγειν ζῶον τὸ πῦρ, ἢ τὸ αἶρα, τῷ ἄερί
λογοτέρων ἐστὶ. καὶ μὲν λέγειν ζῶον, ψυχὴ ἐνέση
αἰτοπον.

*1. anima 5.
86.*

87.

Ec

Et judicarunt aliqui in toto ipsam misceri. Unde etiam forte censuit Thales; omnia Diis esse plena. Hoc autem aliquas habet dubitationes. Quam enim ob causam, quæ in aëre, vel igne est anima, non faciat animal. Quærat etiam aliquis, qua de causa quæ in aëre est anima, melior fit, & magis immortalis, quam quæ in animalibus est.

Utrumque autem absurdum esse contingit, & præter rationem. Ignem enim vel aërem animal esse dictum est absurdissimum. Et animalia non esse, cum animam habeant, absurdum est.

Quid hisce dici potuit apertius? Quare igitur ab hac Aristotelis sententia non recentiores modò, verum etiam veteres Peripatetici recessere? PICCOLOMINIUM hic audiamus, quam callidè sese hinc extricare conetur. *Quare communis illa anima, distincta ab ea primi mobilis, redundans penitus judicanda est. Et in hac significatione Aristoteles 1. de anima, adversus illam disputat.* Ita censet PICCOLOMINIUS Aristotelem una totius anima esse

*Anima,
& corpus
id, in quo
est, animal
faciunt.*

*Aristoteles,
elementa negat esse anima
mata.*

Cap. 30.

*Aristoteles
una mundè*

*totius ani-
mam ponit.*

*Mundum
Aristoteles,
animatum
esse negat.*

contentum: quæ consistens in primo mo-
bili, suas inde vires in universum orbem
diffundat. Ergone fatetur Aristoteles ani-
matum esse mundum? Utiq; fatetur: sed
unam duntaxat animam admittit. Errat
certè toto cælo PICCOLOMINEUS: et-
si planeta non est. Non enim hic, & aliis
in locis duplicem rejicit Aristoteles animã
mundi, & unam recipit: sed simpliciter,
& absolutè mundum negat esse animatũ.
Quod enim de igne, & aëre dicit: de cæ-
teris etiam omnibus mundi partibus est
accipiendum: utpote quarum eadem sit
ratio. Ut ignis animal sit: una satis est a-
nima. Quare igitur ignem Aristoteles a-
nimal esse negat: si communem aliquam
mundi animam esse fatetur? An mundus
est animatus: si nec aër, nec ignis, nec ejus
ulla pars alia est animata? *Cum negat Ari-
stoteles ignem habere animam: solum illam
rejicit animam: quæ sit distincta ab anima
primi mobilis.* Unde ad nos istæ muscæ ad-
volant? Ex Italia. Quid quæso non liceat
comminisci: quando viri tanti, tamquæ
celebres talia audent asserere, quæ sunt e-
videnter falsa? Non duas rejicit Aristote-
les animas: sed omnes absq; omni exce-
ptione: ut ne unam quidẽ admittat: quæ-
cunq; modò sit. Si verba non curas Ari-
stotelis

Rotelis; rationem ejus expende. Nec aer animal est, nec ignis. Nullam igitur habent animam. Nullam dico: ne putes, hoc non nisi de anima quapiam ab anima primi mobilis distincta, esse intelligendum. Quæ autem est consecutionis ratio? Si quam haberent animam: essent animalia. Quid hic negas? Animalia fortè non sunt: licet animã habeant: Sed partes sunt unius animalis: mundi videlicet animati. Neque plante sunt animalia, quamvis animate sint. Præterea licet una cõmunisq; sit anima mundi totius: hæc tamen non est immixta mundi partibus. Atq; hoc est quod in veteribus reprehendit Aristoteles: οἱ τὴ ψυχὴν φασὶν ἐν τῷ ὅλῳ μεμίχθαι: in universo qui censuerunt animam esse mixtam.

Ad hæc breviter proposita, breviter etiam respondebimus. 1. Non esse animal quicquid animam habet: duabus ostenditur instantiis: tum quia plante: tum quia partes animalium, licet animate sint, animalia tamen non dicuntur. Ego vero plantas, animam habere pernego: in quibus nihil est, quod naturæ vires superet. Qua de re alias à nobis actum est copiosè. Ad animalium vero partes quod attinet: harum longè alia ratio est, quàm partium mundi. Nam hæc cõn inuæ, vel adnatæ non sunt:

Mundi partes singule, licet anima re sint: animalia tamẽ non sunt.

Plante non sunt animalia.

Mundi par-

res à se invicem separatae sunt.

Mundus ex se castus.

Absurdum est, animal non esse corp^o id, in quo est anima.

Anima cū corpore non miscetur.

An mundi anima sit in solo primo mobili: ut nostram corde est.

ut corpus unum, aut animal unum efficiant. Hinc in libello de mundo, rectè mundus esse dicitur τῶν ὅλων τάξις τε καὶ διακόσμησις: totorum ordo pariter, & ornatus. Quid vero discriminis sit inter τὰ ὅλα, καὶ τὰ μέρη, satis est conspicuum. Tota nempe sunt, quæ separata sunt: quomodo separatus est aër ab aqua: partesq; cæteræ à se invicem. Præterea simpliciter & nulla adhibita exceptione dicit Aristoteles absurdum esse: quisquis putet aërem animā habere: neq; tamen esse animal. Καὶ μὴ λέγειν ζωῶν ψυχῆς ἐνέσσης, ἄτοπον. Quod vero dicitur de anima mundi: hanc videlicet nulli corpori esse immixtam: nihil etiam ad rem facit. Nam ut animal faciat anima: satis est si corpori, quòd perfectura est ita inest: ut omnibus ejus partibus vitam, viresq; suas conferre possit. Nulla hic opus est mixtione. Dicatur etiam anima illa, quam à mundo rejicit Aristoteles, ita in mundo esse: quomodo anima primi mobilis, in ipso est. Quid tūc amplius?

Una fortè adhuc effugiendi via, & ratio est: si dicat PICCOLOMIN. mundi animam nec in igne esse, nec in aëre: sed in sola suprema sphaera: suasq; vires per universum orbem diffundere: quæ cum anima ipsa non sint: eas quibus conferun-

tus

tur partes, animalia non faciant. Neque
 nobis hoc est satis. Non enim per omnes
 animalium partes extensa est anima: quæ
 partes tamen animatae sunt. Neq; ob id
 solum cordis anima est, sed totius corporis.
 At unumquodq; tamen animal, suam ha-
 bet animam, quæ non sit alterius. Licet
 ergo aër, & ignis animæ communis vires
 habeant: animalia tamen non sunt: cum
 propriam non habeant animam. Equidem
 si non nisi una sit anima: non possunt ani-
 malia esse plura. Sed unius tamē animalis
 partes animatae sunt complures, in quas
 ejus animæ vires distribuuntur. Aër igitur
 animatus est, & ignis: neq; tamen anima-
 lia sunt. Perinde absurdum est: sive ani-
 malia: sive unius animalis partes dicas ef-
 fe. Si namq; præter rationem est, aërem
 esse animal: etiam rationi minimè est con-
 sentaneum, totum mundum esse animal.
 Hoc etiam velim expendas. Si aër, & ignis
 propterea non sunt animalia: quod pro-
 priam non habeant animam: malè vete-
 res refutavit Aristoteles: utpote qui non-
 nisi unam totius mundi animam esse sta-
 tuerint. Denique cum mundi partes non
 sint ita compositæ: ut unum corpus, & u-
 num animal facere possint: ut omnes, &
 singulae possint animari & vivere: vel tot

*Anima una
 plura non fa-
 cit anima-
 lia.*

*Si aër, ani-
 mal non est:
 neque totus
 mundus est.*

*Aut multas
 oportet esse
 animas ma-*

*di: aut unā
per totum
diffusam.*

oportet esse animas, quot mundi partes sunt: vel unam oportet esse animam, quæ per totum mundum diffusa sit.

II. Argumentum.

*2. anima 3.
53.*

*Fabula de
anima Py-
thagorica.*

*Diversis a-
nimabus, di-
versa con-
veniunt cor-
pora.*

*Anima cor-
poris indi-
get instru-*

Πρὸς ἣ τῶ δεξιμένῃ σώματος, ἔδεν ἐπὶ πρῶσ-
διορίζουσιν, ὡσπερ ἐνδεχόμενον καὶ τὸς Πυθα-
γορικῆς μύθῃς, ἣ τυχῶσαν ψυχὴν εἰς τὸ τυχὸν
ἐνδύεσθαι σώμα. Δοκεῖ γὰρ ἕκαστον, ἴδιον ἔχειν εἶ-
δος, καὶ μορφὴν. De corpore autem ani-
mam recepturo nihil amplius defi-
niunt: atq; si, prout in fabulis habe-
tur Pythagoricis, quodlibet corpus
quamvis suscipere possit animam.
Suam enim speciem, & formam ha-
bet unumquodque.

Si rectè Pythagoricam Aristoteles ideo
repræhendit μετεμψύχωσιν: quod diversis
animabus diversa etiam convenient corpora:
quantò magis ii repræhensione di-
gni sunt: qui terram, ignem, astra, sphæ-
rasq; cœlestes judicant esse animatas? Le-
onis corpus si non sit ad suscipiendum a-
sini animam idoneum: ad aliquam tamen
animam est p̄bè comparatū. Aër autem,
& sphæra cœlestes, nullam in seipsis ha-
bent particulā, quæ ullius sit animæ capax.

Nulla

Nulla namque est anima, quæ vitam ulli corpori conferre possit: nisi competentia vitæ præstò sint instrumenta. Nulla itaque mundi pars est, quæ sit vitæ capax. Non est existimandum, vitam quæ corpori ab anima communicatur, esse caloris instar: qui facile in quævis corpora sese insinuat. Parte hic opus est aliqua non fluxa, non mobili: quæ firmam præbeat animæ sedem. Cor nos hanc dicimus: quod vitæ fons, & officina est necessaria, sanguinis arteriosi, spirituumque vitalium. Aut certè partem esse necesse est aliam: quæ cordis loco sit: τὸ τῆ καρδίας μέρος ἀνάλογον. Quin & cum hac ipsa parte cæteras omnes animati corporis partes oportet cohærere firmiter: ut firma etiam earum vita sit. Nam quæ à toto pars avellitur: diu nequit esse superstes. Quæ possint ergo mundi partes, animam vel suscipere vel retinere: quæ vel admodum & densæ & duræ sunt: vel nimium tenues & fluxæ?

III. Argumentum.

NULLA MUNDI PARS
EST, QUÆ VITÆ UL-
lam exercent actionem.

Πλεοναχῶς ἢ τῶ ζῆν λεγομένῃς, καὶ ἐν τῆ τῶ-
των ὑπάρχει μόνον, ζῆν λεγομένη αὐτὸ, οἷον

D 5

*mentis: ut
in corpore
sit.*

*Vita, vita-
lisque calor
non sunt i-
dem.*

*Cor vita,
fons est.*

*Animalis
partes omnes,
in unum cō-
necti oportet.*

*2. anima 2.
13.*

νῆς, αἰσθησις, κίνησις καὶ στασις ἢ καὶ τόπον. ἔτι δὲ κί-
 νησις ἢ καὶ τροφήν, καὶ φθίσιν τε, καὶ αὐξήσιν. Cū
 vivere multis dicatur modis: si quis
 ex hisce fit unus, vivere id dicimus.
 Cujusmodi mens est, sensus, motus
 localis, & is motus, qui nutrimenti
 est, vel ad tabem, vel ad incremen-
 tum.

*Vita quid
 non sit.*

*In mundo
 neque sensus
 est, neque
 nutritio, ne-
 que intelle-
 ctus: neque
 motus ani-
 malis.*

*Animalis
 appetitus,*

Viventium hæ sunt actiones. Licet enim
 vita, quidpiam sit aliud: nihil vivit tamen,
 quod non vel hæc omnes, vel ex hisce a-
 liquam possit exercere. Quis ergo mun-
 dum vivere dicat: si nulla ejus pars ullā hu-
 juscemodi vim obtineat? Nulla certè nu-
 tritur: nulla sentit: nulla intelligit. Ad mo-
 tū vero localem quod attinet: nemo est aded
 reiū imperitus, aut impudens: qui motum
 elementorum neget esse naturalem. De
 motu corporum cælestium, idem suo loco
 dicetur, & demonstrabitur. At neque est,
 qui clementis ullum rationis usum adscri-
 bat. Falsum ergo est totum mundum vi-
 vere. An vero corpora vivant cælestia, a-
 lias exquiretur.

Ad appetitum quod attinet: si natura-
 lis sit: ad motum videlicet naturalem cō-
 paratus: nihil ad vitam affert. Si vero vi-
 tæ vigor quidam sit: vel sensum sequitur,

vel

vel intellectum: quib⁹ sublatis, aut nō po-
sitis: appetitus etiam hujuscemodi est nul-
lus. Errant ergo turpiter, qui rebus ne-
que sentientibus, neq; intelligentibus vi-
talem tribuunt appetitum.

*sensum, vel
intellectum
sequitur.*

IV. Argumentum.

MUNDUS EORUM EST
GRATIA QUÆCUNQUE
continet.

Eσμεν γδ πῶς καὶ ἡμεῖς τέλει. διχῶς γδ τὸ εἶ-
ἔνεκα. Sumus enim & nos quodā-
modo finis. Duobus enim modis id
cujus gratiā dicitur.

*2. Phys. 2,
24.*

Inter cæteras quibus utuntur rationes,
ut mundum vivere ostendant: hæc etiam
una est. Id videlicet quod vivit, esse non
vivente præstantius. Haud equidem hoc
inficiamur. Mundum vero multis viven-
tibus esse præstantiorem, meritò negave-
rim. Non enim hic splendor vel amplitu-
do magis est spectanda, quàm actionum
propriarum, finisq; præstantia. Certum
autem est postremum finem omnib⁹ præ-
cedentibus esse meliorem. Quin & in
confesso etiam est: substantiam hanc esse
præstantiorem: cujus finis est potior. Po-

*Vnde sit de
substantia-
rum præsta-
tia judican-
dum.*

*Finis postre-
mus, est om-
primus.*

*Id quod p-
pter aliud
est: eo est
imperfecti?*

tior autem finis ille est, qui magis ad postremum accedit. Et vice versa minimè omnium nobilis ille, & præstans est: qui plurimum abest à postremo. Cum itaque finis noster: sive beatitudo nostra, sit inter omnes omnium fines, postremus: meritò etiam nos omnibus præstamus. At vero brutæ animantes cæteris perfectiores, ad nos proximè accedunt: quas etiam constat propter nos esse conditas.

Et quæ sunt hisce imperfectiores, propter has etiam sunt. Plantas autem quis dubitet, propter nos, & animalia cætera crescere, & propagari? Quis plantarum gratiã terram esse neget, cæteraq; elementa? Deniq; cœlestia corpora manifestum est, propter elementa, resque cæteras elementares, & esse, & moveri, & agere quicquid agunt. In hisce autem multæ sunt, quæ non vivunt omninò. Cum itaq; præstantius id sit, cuius gratiã est aliud: mundus varii generis lapidibus, & metallis, & plantis minus & nobilis, & præstans est.

Quis ergo mundam ob præstantiam suam vivere credat: si præstantiora sunt alia, quæ non vivunt tamen?

LIB. PRIMUS. 61
DE MUNDI FIGURA
ET QUANTITATE.

DUplex hic est quæstio. Prima est: qualis hujusce mundi figura sit externa. Sed quia hæc ex supremo cælo est petenda: meritò hanc quæstionem ad primam particularis physicae partem, quæ de cælo est, rejicimus. Ut & alteram de mundi magnitudine: finitane sit, an infinita. Nam ex cælesti motu facilè hæc discutitur potest: ut suo tempore ostendetur.

MUNDUS AN COM-
POSITIONE SIT
UNUS.

CAP. IX.

PICCOLOMINEUS de mun-
do Cap. 10.

Propterea dixere nonnulli, mundum non verè esse unum, sed solùm esse unum per congregationem, non secus ac exercitus sit unus: quæ opinio in precedentibus rejecta est.

Nam unum per congregationem est unum per accidens, quod secundum se est multiplex:

at à Deo qui est ipsum unum, non potest proximè dependere, quod ex se sit multiplex, & præsertim quia id quod est conditio alicuius, non ei competit ex accidenti. Unitas est conditio mundi, ut patuit.

Insuper ea unitas nimium est levis, nimium solubilis, nimium cum eo pugnans, quod imago & imitatio ipsius unius, qualis est mundus.

Præterea in eo quod est unum per solam cōgregationem, una pars non pendet ex altera, nec ad alteram se habet, ut forma. Secus itaque mundus censeretur unus.

DISCUSSIO.

Mundus
partium cō-
gregatione,
totū quid-
dam & unū
est.

De mundo

2.

Mundus
quid sit.

Mundi par-
tes quare to-
ta potius q̄

Sophistam vult agere PICCOLOMI-
NEUS: quando suis nescio quibus ar-
gutiolis, id quod evidenter verum est, e-
vertere nititur. Quis quæso non videat,
mundum ex multis, variisque corporibus con-
flatum esse quidpiam? Cur mundum ait A-
ristoteles esse σύνθημα ἐξ ἔρανθ, καὶ γῆς, καὶ
τῶν ἐν τῆτοις περιεχομένων φύσεων? Et subito
etiam docetur quid sit σύνθημα: nempe τά-
ξις, καὶ διοκóσμησις τῶν ὅλων. Miror an PIC-
COLOMINEUS rationem intellexerit,
quare τῶν ὅλων dictum sit, non τῶν μερῶν. To-
tum nempe ὁμοιοειδές, quod ex partibus
constat ejusdem naturæ; non dicitur ex
totis,

totis, sed ex partibus constitutum esse. Mundus autem totum est ἐτερογενές, ex corporibus constitutum: quæ cum singula suas atq; differentes habeant formas: per se tota sunt, & nuncupantur merito. Atq; ob id etiam mundus ordo, & ornatus dicitur: propterea videlicet quod ex hisce totis corporibus probè dispositis, pulchrè sit compositum, & exornatum quidpiam. Quid igitur hic molitur PICCOLOMINUS? Num ita suum vult ostentare ingenium? Quasi vero stupidi sint, qui simplicem agnoscunt, atq; tuentur veritatem. Sed in hujuscemodi ausis semper est vel imprudentiæ quidpiam, vel malitiæ.

1. In precedentibus hæc sententia rejecta est. In quibus? In quibus? Quando probatum est, non esse plures uno mundos? Et nos hoc probamus: qui mundum etiam profiteamur unum esse compositione. Non ideo plures non sunt mundi: quod unus hic sit ex multis corporibus conflatus. De uno hic agitur mundo: non de pluribus.

2. Unum per congregationem est unum per accidens. Tria prohibent incommoda: quominus mundum credamus esse unum per accidens. 1. Quia quod unum est per accidens, est secundum se multiplex. Quid

partes dicantur.

Mundus totum est ἐτερογενές.

Sophisticis argutiis non est ostentandum ingenium.

Multa mundi partes, mundos non faciunt multos.

Unum per

*accidēs, per
se multa est.*

*Quid sit ex
se multiplex*

*Totū quid-
nam sit par-
tibus con-
stans alienis*

Jocus.

*Deus cum
sit ipsum u-
num: nihil
immediate
creat, quod
sit multi-
plex.*

hoc dicere est? Num hic multiplex dicitur, quod Græci dicunt ἐτερογενές? Id nempe judicaverim dici multiplex, quod ex multis, & specie differentibus est conflatum. Quid ergo mali est: si mundum ita censeamus esse multiplicem? *A Deo non potest proximè pendere, quod ex se sit multiplex.* Obs. 1. Quid dicatur *ex se, vel secundum se multiplex.* An non id quod propriis constat partibus specie diversis? Cur propriis? Fortè totum est aliquod partibus constans alienis: ut capra, cui adnata est cauda vulpina. Vel Gallus gallinaceus cornutus. 2. *Mundus si per se sit multiplex: non potest immediate pendere à Deo.* De isto pendere multa jam sunt pensitata: neq; dum tamen satis intelligo: quid sit mundum à Deo pendere. Atq; hoc etiam minus, quid sit immediate pendere. Fur non pendet immediate ex patibulo: sed ex furca. Quamobrem? Hic laqueo non est opus. Missis jocos: omissis ineptiis: rectè disseramus. *Si mundus esset multiplex: non potuisset à Deo immediate creari.* Mirum audio. Qua de causa? 3. *Quia Deus est ipsum unum.* Itane? Ipsum unum in quo est prædicamento? Substantiæ? Quis credat? Quid aliud est ipsum unū, quàm pura & simplex unitas? Numeri pars

pars prima & simplex est unitas. Simplex ergo Deus est pars quantitatis. Hoc fortè voluit dicere P I C C O L O M I N E U S: Deus est simpliciter, & absolutè unum: hoc est, ut nullam omnino multitudinis admittat rationem. Quod tamen an ita sit, non absq; ratione dubitatur. Certum enim est ita magnam esse Deum: ut sit infinitus: quod certè non negatione, sed affirmatione magnitudinis est definiendū, & intelligendum. Fatuus profecto fuerit: quisquis ita & unum, & infinitum iudicaverit esse Deum: quomodo punctum esse dicitur. Quasi vero qui rebus omnibus & essentiam tribuit & magnitudinem: minimum etiam & essentiae, & magnitudinis obtineat: ut proximè ad nihilum accedat: à quo nihil aliud Deo est remotius. Dicamus ergo Deum ita esse unum: ut non sit ex pluribus naturæ diversæ partibus constitutum quidpiam. Quo certè nihil cogitari potest verius. 4. Ecquid igitur? *An non potest Deus immediatè res efficere diversas: cum ipse totus sibi ipsi sit similissimus?* Audi si lubet. Nihil Deus extra se sibi simile facere potest. Totus certè Deus est & notus. Absurdum est cogitatum: quidpiam esse, quod ejusdem cum Deo naturæ sit. Angelos immediatè fecit Deus: & ho-

E

*Ipsum unum
quid sit.*

*An Deus u-
num sit sim-
pliciter.*

*Deus nō est
ita infinitus
uti punctū.*

*Nihil abest
à nihilo ma-
gis, quam
Deus.*

*Deus extra
se nihil sibi
simile facit.*

*Mult. De-
us diversa
fecit imme-
diatè.*

mines fecit immediatè. Cœlum etiam immediatè condidit: & terram similiter ex nihilo creavit, absq; omni ullius alterius causæ adminiculo. Quid igitur cogitat PICCOLOMINEUS: quem non pudet asserere: *Deum nihil immediatè facere: q̄ ex se sit multiplex?*

2. Alterum incommodum est: si mundum dicamus esse per accidēs unum: *quia ejus conditio est, ut sit unum.* Id autem quod conditio alicujus est, ei non comperit ex accidenti. Miror unde ista sit conditionis descriptio. Multum erravi hæctenus: quando tale quidpiam judicavi esse conditionem: ut ab ea re possit abesse, cui ascribitur. Hæc lege & conditione tibi fidem habebo PICCOLOMINEE: si quod scribis, aũthoritate probati alicujus scriptoris Latini probaveris. Hæc tibi oblata est conditio: quam nullo pacto proprietatem dicere poteris essentialē. Quis vero sensu præditum esse: conditionem esse censuerit animalis? Rerum conditio est contingentium. Verùm age: loquatur ut volet PICCOLOMINEUS. *Mundi hæc est essentialis, & necessaria proprietates: ut sit unus.* Falsum est. Mundus enim esset: quamvis mille præter hunc essent alii. Sed mundi necessaria est proprietates: *ut sit unũ.*

Plurũ

Piccolomiana cōditio quid sit.

Conditio nō est essentialis proprietates.

Mundus ut sit unum, unus non est necessario.

Plura namq; corpora nisi conjungantur, & uniantur: mundum non faciunt. Dic etiam si lubet: mundi hanc istius esse proprietatem, ut sit unus: modò ne dicas esse unicum. Tu certè unus es homo: licet tuus affecla, homo sit etiam. Quid tum ergo si mundi cõditio sit unitas? An nõ ejus etiam est unitas, q̄ per accidens est unum?

3. Tertium incommodum est: quod necessaria non sint ea, quæ per accidens insunt: ut in argumento septimo dictum est: quo probatum fuit uno plures esse mundos. Unum ergo contingit esse mundum: quia per accidens est unus. Negat hoc P I C C O M I N E U S: per se mundum asserens esse unum. Quid igitur? Id quod per se multa est, per accidens unum esse potest. An non mundus per se multa est corpora? Quidni? Pars certè mundo nulla est, quæ mundi non compleat essentiam. Mundus ergo per accidens est unum quiddam. At Aristoteles tamen ait Φάκελλον δεσμῶν, καὶ ξύλα κδοκῆ εν εἶναι καὶ τ' ἐαυτὰ fasciculum rerum vinculo conjunctarum: & ligna glutine compacta, unum quiddam esse per se: quæ tamen constat esse per se multa. Nos ista paucis ita conciliamus. Ipse quidem mundus, quâ mundus est, unum quiddam per se est: nempe si pro toto

E 2

*Non idem
est unum,
& unicum
dicere.*

*Ea quæ per
accidens nõ
sunt: neces-
saria non
sunt.*

*Quæ sine
per accidens
unum.*

s. meta. 6. 8.

*Mundus ut
totum, per se
est unum.*

*Mundi par
tes per se cū
multæ sint,
per accidens
sunt unum.*

*Mundus nō
est unus ne-
cessariō.*

*Mundus u-
num est ne-
cessariō.*

to sumatur. Forma namq; totius una est. Si vero partium suarum numeratione definiatur, & aër, aqua, terra cœlumq; dicatur esse: per se multa erit, & unum per accidens. Hæc enim per se quidem multa sunt, & specie quidem differentia: per accidens autem sunt unum: hoc est propter conjunctionem, quæ ipsis accidit. Diversa ergo ratione verè dici potest utrumque. Sed ad propositum redeamus. *Si mundus est per accidens unus: unum esse non est necesse.* Quid hoc? Ita profectò est. Plures ergo possunt esse mundi. Neque hoc ego negaverim. Nam qui mundum hunc fecit, plures facere potest. Quare autem mundus dicitur esse per accidens unus, nō plures? Diversa hæc sunt enunciata. *Mundus est unus. Mundus est unum.* Mundus enim ob conjunctionem, & compositionem multorum corporum dicitur esse unum: at non unus. Licet enim plures uno essent mundi: mundus tamen quilibet unum quiddam esset. Mundus hic ergo dicitur esse duntaxat unus per accidens: quia contingit non nisi unum esse. Afferamus aliud. *Si mundus esset unum per accidens: contingenter esset unum: quod tamen est falsum.* Mundus enim non est mundus: nisi sit unum. Si namq; partes ejus à se in-
vicem

vicem omnes divellerentur: mundus non esset amplius. Ita profectò est. Atq; ob id diximus *mundum quàm mundus est, esse unum*: hoc est *per se*. Terra tamen, aër, ignis, sol, & luna per se multa sunt: quæ per accidens unum sunt. Separata namq; tamen id ipsum sunt quod sunt.

Et si verò mundus hic per se est unum: per se tamen etiam est multa. Non enim multitudo minus, quàm unitas in definitione mundi locum habet. Siquidem mundus verè dicitur *unum esse quiddam, ex multis, diversisq; corporibus conflatum*. Diverfo igitur respectu verum est utrumque, sive mundus per se dicatur esse unum: sive dicatur esse multa. Sed ut verum sit utrumq;: *mundum necesse est per compositionem, aut congregationem esse unum*. Atque adeò malè hoc ipsum nititur convellere PICCOLOMINEUS.

3. *Insuper ea unitas nimium est levis*. Credo equidem nisi terra sit, & aqua: nihil in mundo esse gravitatis. Quid vero unitati gravitate sit opus? Non est satis si *mundus hic compositione sit unum*. Quamobrem? *Quia facile solveretur*. Dicere debui nimium: si sapièntiam sapuissem PICCOLOMINEI. *Mundus esset nimium solubilis*. Quare nimium? Quid si duntâ-

*Mundus
per se est
multa.*

*Gravitas
unitatem
non facit.*

*Mundus
quamvis sit
compositus:
facile tamen
no solvitur.*

*Mundus,
Dei quomo-
do referat
unitatem.*

xiat in duas partes solveretur? An ita ni-
hil mali esset? Par esset incommodum.
Vox ergo, *nimum*, deleatur. *Si mundus
esset compositione unum, facile solveretur.* Ne-
que hoc verum est. Mundus enim non
minorem, ut solvatur, vim requirit, quam
ea fuerit, quâ compactus est. Vox ergo,
facile, etiam deleatur. *Mundus esset solu-
bilis: si congregatione esset unum.* Utrique
est solubilis. Quid mali est? Quid vis am-
plius? *Si mundus esset unum compositione:
nimum esset cum eo pugnant quod est imago,
& imitatio ipsius unius, qualis est mundus.*
Si PICCOLOMINEUS ita loquitur, ut
scribit: miror an profitentem ipsum quis-
quam intelligat. Sed credo leviter data,
leviter accipi. Fortè quid dicere velit in-
telligo. *Si mundus unum esset compositione,
non satis referret, & imitaretur Dei opificis
unitatem.* Quid tum postea? Num pu-
tas eodem modo mundum esse unum: quo
Deus est unum? Toto cælo erras.

4. *Præterea in eo quod est unum per con-
gregationem, una pars non pendet ex altera.*
Fuiibus suum pendere, toties inculcare
debit PICCOLOMINEUS, non nobis:
qui nescimus quid hac voce tam frequen-
ter usurpata velit significare. *Mundi pars
una pendet ex altera. Mundus ergo non est*

unum

unum quiddam compositione. Quare pender fur? Mitte furem. Quare pendet una pars ex altera? Quia mundi pars una, partis forma est alterius. Ecce jam fur inventus est. Pendeat igitur.

Vna mundi pars, forma est alterius.

SITNE MUNDUS UNUM ACTU.

CAP. X.

PICCOLOMINEI de mundi unitate sententiam expendamus. Ita mundus unum quiddam est, ut homo: qui ut actu sit una quedam substantia: necesse est corpus esse materiam, & subiectum: animam vero formam. Hoc nos existimamus innuere voluisse PICCOLOM: quandomundum ita unum esse asseruit: ut eius pars una sese ad alteram habeat, ut forma ad materiam.

Mundus ita unus est ut homo.

Ἄ δὲ δύνατον γὰρ ἑστίαν ἐξ ἑστιῶν εἶναι, ἐνυπαρχῶν ἑστῶς ὡς ἐντελεχείᾳ. τὰ γὰρ δύο ἑστῶς ἐντελεχείᾳ, ἑδέποτε ἐν ἐντελεχείᾳ. Fieri non potest ut substantia sit ex substantiis actu inexistentibus. Ita enim actu duę essent substantiæ, non una. Mundus igitur, ut unum quiddam sit actu: necessariò ita est unum: quomodo ex materia, & forma corpus fit unum. Multa hic ve-

*7. Meta. 23
49.*

*Quid sit u-
nam actu.*

*Mundus nō
est unum
potestate.*

*4. Phys. 5.
49.*

*An mundi
pars superi-*

lim observari. 1. Unum actu verè id esse dicitur, quicquid jam unum est. Potestas enim rerum est nondum existentium. Ita etiam mundum hunc verè dicimus unum esse actu: licet omnes ejus partes sint actu multæ. Quod autem actu multæ sint, manifestum est. Nam unaquæq; suam propriamq; formam obtinet. 2. Mundus nō potest aliter unum esse, quàm est. Non ergo unum est potestate. Quid? An propterea necesse est, partem ejus unam, alterius esse formam? Hoc populus credit. Scilicet. Ita licet. Mihi non licet: qui nō adeò sum fatuus, ut credam, quod falsum esse novi. 3. Quomodo igitur probabit PICCOLOMINEUS, mundi partē unam, alterius esse formam? Aliquid ei suggeremus.

ἔ τὼ ἢ καὶ ὁ αἶθρ ἐχει πρὸς ὕδωρ, οἷον ὕλη γὰρ τὸ ἢ εἶδος, τὸ μὲν ὕδωρ ὕλη αἴερος, ὃ ἢ αἶθρ οἷον ἐνέρχεται ἐκεῖνα. τὸ γὰρ ὕδωρ, δυνάμει αἶθρ ἐστίν, ὃ δ' αἶθρ δυνάμει ὕδωρ, αἰκλον τρόπον. Sic etiam se aër ad aquam habet. Instar enim materiæ est hæc: ille verò forma est. Nam aqua potestate aër est: & aër aqua est potestate: sed alio modo. Quædam hic observanda sunt. 1. An de toto, & ejus partibus idem asserendum sit: quod

quod de aëre hic, & aqua dicitur. Nimirū, ut pars superior semp. forma sit inferioris. Ita fortè meritò videbitur. Inferior enim est in superiore, tamquam in suo loco: & locus, locati forma est. Τὸ δ' εἰς τὸ αὐτὸ τόπον φέρεσθαι ἕκαστον, τὸ εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος εἶναι φέρεσθαι. Ferri autem quidvis in suum ipsius locum, nihil est aliud, quàm in suam ipsius formam ferri.

Α' εἰ γὰρ τὸ ἀνώτερον πρὸς τὸ ὑφ' αὐτὸ ὡς εἶδος πρὸς ὕλην, ἔτι πρὸς ἀλλήλα. Semper enim superius ad illud, quod sub eo est, sese ita habet, ut forma ad materiam. Hæc si vera sunt: ut vera credunt esse Peripatetici: non immeritò censet PICCOLOMINEUS: *Mundum ita esse unum: ut corpus, quod ex materia & forma conflatum est.* Postrema namq; sphaera, cum suprema sit, omnesq; cæteras, & elementaria corpora contineat, actus, & ultimæ differentia, sive formæ postremæ rationem habet. Formam verò dicimus postremam: quæ nulli subjicitur alii.

2. An ita se res habeat. Dicere liceat, quod ingenuè dicitur. Elegantes hæc sunt ineptiæ. Philosophis tamen elegans esse non debet, nisi quod verum est. Superiora quidem ex posito meritò putantur esse

or, forma
sit inferioris.

4. Cael. 3.

22.

Locus locati
forma est.

23.

Non semper
locus superior,
locatum

*facit præ-
stantius.*

*Forma non
est extra
rem forma-
tam.*

*Locus non
est forma
locati.*

*Pars una
caeli non est
alterius for-
ma.*

*Id quod est
actu, forma
eius non est,
quod pote-
stas est.*

præstantiora: sed necessarium tamen hoc non est. Non enim crediderim aërem esse terra præstantiorem: neq; Saturnum, sole. Quod si concesserim: haud quaquam propterea tamen pars mundi superior, forma est inferioris. Quis possit enim extra rem forma consistere, cuius ipsa est forma? Num potest corpus unum, alterius esse pars? Insania certè est: quisquis locum dixerit esse re locata nobiliorem: cum locus propter rem locatam sit: nõ res locata propter locum. Si suum in locum ferri: suam in formam est ferri: nihil aliud est motus localis, quàm generatio. Atq; ita etiam corpora, quæ sua in loca feruntur, mera sunt materia: cum suam nondum formam habeant. Credat talia qui volet.

3. Quare igitur aërem aquæ formam esse dicit Aristoteles? *Aqua potestate est aer.* Non potest hæc ratio cælestibus accommodari corporibus: quorum unum non est alterum potestate: cum nullum ex alio possit fieri. Cum etiam ovum gallina sit potestate: quis gallinam, ovi formam esse dicat? Quid autem si aër etiam aqua sit potestate? *Ἄδρον τὸ ὕδρον.* Imperiosè. Corruptionis hic modus est: ille, generationis. Aqua suam acquirit formam: quando fit aër. Non suam, sed aëris. Si vero

cx

ex aëre fiat aqua: suam hæc amittit formam. Imò potius acquirit. Aquæ forma, non aëris, aquam facit. Hic, ita me Deus amet, sophistam egit Aristoteles. Rumpere: rumpere. Veritati simplex oratio.

ALEXANDRI SENTENTIA.

CAP. XI.

Propterea Alexander in cap. de mixtione, his verbis explicat rationem connexionis partium mundi Verissima, propriaq; causa universi est, Divini, in orbemq; lati, æthereique corporis natura, quæ ambitu suo universam materialem, affectibus obnoxiam, & variabilem substantiam ambiens, per continuum & perpetuum motum, aliamq; aliàs habitudinem erga ipsam, mutuas corporum quæ gignuntur variationes, certo firmoq; ordine efficiens continet, connectit, & conservat universum.

DISCUSSIO.

SI quærat, quomodo mundi partes jungantur, & uniantur: ut mundum efficiant, & constituent unum: de omni-

*Coelum an
vera sit con-
nexionis
mundi cau-
sa.*

*Mundi par-
tes actione,
& passione
non conne-
ctuntur.*

*Mundi par-
tes ita con-
junguntur:
ut una con-
tineat alte-
ram.*

bus hoc, non de solis elementaribus est accipiendum. Alexander veram & propriam connexionis partium mundi causam esse dicit *caelum*. Sed ista corporum duntaxat elementarium est coñexio. Caelum enim ambitu suo naturas omnes elementares complecti, & continere dicitur; suoq; motu omnes harum naturarum vicissitudines efficere, & conservare. Cum vero corpora caelestia sint multa: de hisce etiam causa & ratio fuit exponenda: quomodo hæc inter se, & cum corporibus elementaribus uniantur, & conserventur. In hac ergo Alexandri sententia *primum* hoc fuit animadversione dignum. 2. Alexander connexionis causam non exponit: quando caelis vim agendi tribuit: & elementis, patiendi. Hæc nempe ratio est: qua mundus variis suis actionibus & passionibus suum finem assequitur. Si caeli omnes consisterent immoti: neq; fieret eorum quicquam, quæ fieri videmus assidue: mundus hic tamen esset mundus, & unum quiddam. 3. *Coelum ambitu suo corpora continet elementaria*: quæ materia sunt, variis obnoxia mutationibus. Aliquid hoc est, quod ad propositum faciat. Mundi namq; partes ita dispositæ sunt: ut aliæ contineant; aliæ vero contineantur. 4. Alc-

4. Alexandri sententiam hūc verbis explicat PICCOLOMINEUS: *Quibus verbis varia tetigit pro unitione partium mundi conducentia: velut essentiam, per quam unumquodq; suo simili haeret: materiam communem: conditionem caeli eminenter mortalia includentem, & formae instar ad ea se habentem: & motum quo rerum ordo servatur: adeo ut alia ab eis distincta virtus non requiratur. Praecipua tamen ratio connexionis est, quia cuncto tamquam numeri, per gradus ex uno pendent, unius primi sunt participationes, à quo omnibus tributum est esse hic clarior, his obscurior.*

In hisce PICCOLOMINEI verbis observanda sunt nonnulla. 1. Quod de essentia dicitur, in hac est quaestione potissimum. Partium namq; mundi essentia certo posita, & ordine mundum facit, & facit apta compositione unum. Atque ad hanc essentiam communis rectè refertur materia: cum omnes mundi partes corpora sint ad hanc unius mundi compositionem idonea. 2. *Per quam simile simili haeret.* In hoc equidem partes conveniunt omnes, quod corporeae sint: magna tamen aliàs est dissimilitudo, & partium etiam aliquarum contrarietas. Quomodo igitur hanc describit PICCOLOMINEUS similitudi

Communis est partium mundi materia.

Similitudo si mundi partes conectat, ex materia non est petenda.

*Caelum ut
sit igni simili-
mum.*

*Purus aer
est qualita-
tum expers.*

*Caelum non
est igneum.*

*Sphaera cœ-
lestes nihil
habēt ignei.*

*Elemento-
rum cōtra-
rietate, mū-*

nem? Superius enim est tamquam forma inferioris, & aliquid contento simile includit: veluti aqua est frigida, ut terra: aer est humidus, ut aqua: ignis est calidus, ut aer. Caelum quamvis sit distincti generis: tamen facultate & virtute est igni simillimum. Miræ hæc partium mundi est affinitas, & similitudo. Quid tum autem si neq; terra sit frigida: neq; aer iis per se præditus sit qualitatibus: quæ ipsum & igni & aquæ similem faciant? Aer certè qui purissimus est, & sibi simillimus est ἀπῶς: neq; calidus, neq; frigidus, neq; humidus, neq; siccus: quarum ipse quidem qualitatum omnium aliarum acceptarum est capax. Multa de elementis vulgo jactantur: quæ commētitia sunt. Quod verò de cælo dicitur, Aristotelicum non est: neq; etiam verum est. Licet enim astra splendorem, & calorem præ se ferant igneum: naturæ tamen sunt igneæ nequaquam similia: quæ pars etiam cælorum sunt minima. Quæ sit enim planetarum magnitudo: si cum sphaerarum conferatur amplitudine? Quid? An has etiam sphaeras censes igni esse simillimas? Nihil in hisce est, quod ignem referat. Porro cum elementa sibi invicem contraria sint: ubi relicta manet hæc eorum contrarietas? Si similitudo connexionem faciat: hanc ipsa etiam

etiam solvet contrarietas. Aqua profectò non propterea cum terra commodè conjungitur, quod frigida sit. 3. *Conditionem cœli eminenter mortalia includentem.* Iste phrasæ meis sunt in auribus: quod vespæ sunt, aut crabrones in ocreis rusticorum. Cœlum elementaria corpora circumquaque complectitur, & continet. Hæc formæ cœlestis, & amplitudinis est conditio: quàm eminentem fortè dicit PICCOLOMINEUS: quod cœlum omni ex parte sit elementis superius: vel quod in hæc summam habeat agendi vim. Et *formæ instar ad ea se habentem.* Minimè vero. Nam elementa suas in seipsis, & ex seipsis formas habent. Atq; si corpora cœlestia causarum habeant efficientium rationem: formæ tamen corporum elementarium nequaquam esse, dicere possunt. Si que magnas agendi vires habent: eam tamen non habent: qua ullum efficiant elementum. Fortè etiam non habent, qua vel animalculum procreent aliquod, vel plantulam. 4. *Et motum, quo rerum ordo servatur.* Dici hoc debuit explicatius. Rerum enim ordo motu prior est. Generationum autem, & corruptionum vices motu corporū cœlestium conservari constat: quas vices, si rerum ordinem vocaverit PICCOLOMINEUS: est cur acquiescam. 5. *Pre-*

di connectio non solvitur.

Elementa suas in seipsis habent formas.

Cœlestia corpora causa sunt efficientes: non formales.

Mundi partium ordo, motu prior est.

cipua tamen ratio connexionis est, quia cuncta tamquam numeri per gradus ex uno pendent, unius primi sunt participationes. Profunda hæc est PICCOLOMINEI philosophia. Proinde mirum non est, si valde est obscura: cum magnæ sint in profundis terræ speluncis tenebræ. Similitudinem hic audio, quam nõ fatis benè video. Sicut numeri ex uno pendent. Hoc ego non fatis assequor. Omnes numeri primum, non ex uno: sed ex plurib⁹ unitatibus constituuntur. Si dicit *hoc pendere PICCOLOMIN:* intelligo quid velit. Falsum tamen est numeros ex uno, vel pendere, vel constitui. *Per gradus.* Numerorum alii minores: alii majores sunt. Hi nempe gradus sunt: quibus à minimo & imo, ad maximum & summum ascenditur. *Ita etiam cuncta unius primi sunt participationes.* Cæsarpinianam hic sapit PICCOLOMINEUS sapientiam, ex profundis inferorum cavernis supra excelsas alpes elatam. Omnia sunt unius primi participationes. Substantias dici participationes, fallax est phrasis. Ita nostri sophistæ secūdas entelechias rerum asseverant esse substantias. Quid est oculus? Visio. Quid domus est? Habitatio. Quid est stultus? Ita loqui. *Cuncta ergo dicere debuit PICCOLOM. unius primi*
partii

Quomodo numeri ex uno pendent.

Omnia sunt unius primi participationes.

Cæsarpini de participatione Dei sapientia.

particulas quasdam esse participatas. Hoc nempe est nomen Dei sanctificare. Non equidem hoc indignè ferrem: si de suo, quem colunt impii, diabolo talia effutirent: sed ad nostrum Deum referri magna est blasphemia. Verum age similitudinem hanc expendamus acutius. *Vt numeri ex uno pendent: ita unius participata quedam partes sunt omnia.* Termini mutati similitudinem vitiant. *Vt numeri ex uno pendent: sic etiam omnes mundi partes ex uno pendent.* Dic apertius. *Quemadmodum omnes sunt mundi partes, unius primi particula participata: sic & numeri multa sunt unius partes participatae.* Jam fortè hoc percipio mysterium. Ut unitates multæ, numeri partes sunt unius: ita etiam hæc omnia mundi partes sunt unius. Quid ludis? Nihil dicere potui verius. Sed longè aliud dicit PICCOLOMINEUS. Aliter. *Vt primum omnium numerorum principium est unitas: ita etiam ab uno principio sunt omnia.* Verum hoc etiam est. Sed aliâ ratione tamen unitas, numerorum: & aliâ Deus, rerum omnium est principium. Unitas enim, numerorum principium est constituens. Atq; ob id etiam una, numerum non facit: ut cuiusq; numeri multa oporteat esse constituenta principia: multas videlicet uni-

Casalpius
impietas.

Numerorum
cum mundi
partibus col-
larie.

Omnia sunt
ab uno.

Unitas
numero
pars est: non
efficiens.

Unius numeri multa sunt unitates.

Mundi partes non ob id connecti, q̄ ab uno Deo sint factæ.

82

DE MUNDO

tates. At efficiens unum principium, multorum causa est effectorum. Quid tum autem si *omnia ab una sint efficiente causa?* Num potissima hæc est partium mundi connexionis ratio? Ita putat PICCOLOMINEUS. Ego vero longè aliter sentio. Multa namque fecit Deus, quæ cum hoc mundo nequaquam connectuntur: cuiusmodi sunt angeli. Plantæ etiam & animalia, licet à Deo sint: non tamen cum mundo connectuntur: cuius ipsa partes non sunt.

PICCOLOMINEI
DE MUNDI CONNE-
XIONE SENTENTIA.

C A P. XII

AC ita cuncta ex uno proceduntia servant conditionem unius, & in unum communem finem cōspirant, adeo ut demum per formam, qui est ordo ordinatus nature rerum, mundus sit unus. Causa itaq; communis prima, & remota unitiois est Deus. Causa communis, & proxima, est cœlum. Communia instrumenta ejus sunt, lumen, & motus. Causa proximior connexionis mortalium est

com-

communis materia eorum, cum communibus affectionibus. Et demum causa proxima, & propria est singulorum graduum propria natura: quatenus superior est tamquam forma inferioris, & continens contentis.

DISCUSSIO.

Causas hic video connexionis complures: remotam: proximam: proximam & demum proximam: hoc est, ut uno verbo dicatur, proximissimam. 1.

Communis, & remota est Deus. Quomodo? Quia omnibus suum esse tribuit. Quare ratione tribuit? Per participationem. Cujus rei? Sui ipsius. Malè: pejus: pessimè: pessimius: pessimissimè. 2. Proxima est caelum. Malè: nisi ceteræ etiam addantur mundi partes. Multis enim ex partibus constat caelum: quæ per sese ipsas probe connectuntur. Ita etiam elementa per se non à cælo, connectuntur. Hæc autem & cœlestia corpora similiter inter se, & ex sese ipsis connectuntur. Proinde cum de totius mundi connexionem agitur, malè solius cœli fit mentio. 3. Communia instrumenta cœli, sunt lumen, & motus. Quid hoc rei est? Num cœlesti lumine inter se connectuntur elementa? Num motu? Nugas hoc est necere; non elementa connectere.

Deus quomodo mundi partes connectat.

Mundi partes seipsas connectunt.

Motus mundi partes non connectit neque lumen.

*Cæli motus
cæli passio
est, non ele-
mentorum.*

*Communis
mortalium
materia, cæ-
lestibus etiã
competit.*

*Qua gene-
ris sunt ejus-
dem, faci-
lius conjun-
gantur.*

Corpora tamen cælestia suo lumine, & motu, variè hæc afficiunt elementa. Quid hoc ad propositam attinet connexionem? At neq; lumen, neq; motus cælestis quicquam in hæc agunt inferiora corpora. Lumen enim nil nisi aërem illustrat. Motus autem cælorum, non actiones, sed passionnes quædam sunt: & quidem cælorum, non elementorum. Si vero dicas valido corporum cælestium motu, calorem in hisce corporibus inferioribus suscitari: monstrum dices opinionis: quod suo tēpore à nobis refutabitur. Calor autem, & frigus instrumenta sunt: quorum adminiculo corpora cælestia varias inferunt in hæc inferiora mutationes. 4. *Communis mortalium materia, proximior est connexionis causa.* Cujus connexionis? *Mortalium.* Annon hæc eadem materiã cælum cum elementis connectitur? *Communis elementorum materia, materiã prima est, quæ corporum etiam est cælestium.* Totius ergo mundi, non mortalium duntaxat connexionis hæc causa est. At quomodo materia hæc mundi partes connectit? *Quia corporeas facit.* Rectè. Facilius enim junguntur, quæ sunt ejusdem generis. Si cælum esset incorporeum: non posset cum cæteris mundi partibus corporeis

COU.

connecti. *Cum communibus affectionibus.*
 Etiam hoc rectè adjectum est: licet con-
 trariae sint elementarium corporum affe-
 ctiones. *s. Singulorum graduum propria*
natura. Si per hanc naturâ partium mun-
 di intelligatur essentia: verè prima hæc
 erit connexionis mundi ratio. Sic enim
 mundi partes naturâ, & essentiâ suâ con-
 stitute sunt: ut per se, citra glutinû, aut vin-
 culû componi, & junctæ persistere possint.

*Mundi par-
 tium essen-
 tia, vera est
 causa cons-
 xionis.*

DE MUNDI FINE.

C A P. XIII.

PICCOLOMINEUS de mun- do Cap. 6.

D*emocritus, Leucippus, Epicurus, Lu-
 cretius asserentes mundos forte fortuna
 fieri, inficiantur mundo verè finem compete-
 re. Quorum sententia negligenda potius,
 quam rationibus rejicienda est. Constanter
 itaque asseramus mundo finem competere:
 qui finis est duplex, vel constitutionis mundi,
 vel mundi constituti. Finis constitutionis est
 ejus forma, hoc est universus ordo. Mundi
 constituti adhuc duplex est, vel totius mundi,*

*De mundi
 fine veteris
 opiniones.*

*Mundi fi-
 nis duplex.*

vel partium ejus invicem relatarum. Finis totius vel est finis cuius gratia, & est perfectio, & optimum esse mundi. Vel est finis cui: qui etiam est duplex: nempe vel finis, cui tribuenda est perfectio, & absolutio. Huiusmodi sunt species rerum, ex quarum ordine consurgit mundus. Vel est finis cui omnia serviunt, & in cuius gloriam omnia redundant, & huiusmodi est Deus.

At si mundi partes inter se conferantur: dicimus imperfectiores esse gratia perfectiorum, & simplicia, gratiarum compositorum: adeo non vivencia, gratia viventium, & haec, hominis sint gratia: qui jure optimo mortalium omnium dicitur finis. Hinc recte Aristoteles 12, Meta. 52. damnavit eos, qui in universo inficiabantur unum esse ob aliud. Ex qua constat decipi juniorum philosophorum nonnullos: qui negant finem mortalium esse hominem.

DISCUSSIO.

RECTE PICCOLOMINEUS de mundi fine sentit. Nos ea tamen, de quibus ipse suo modo differit, paulo accuratius expendemus. I. Cum de mundi fine quaeritur: de ejus constitutione non quaeritur. Dubium etiam est, quid per constitutionem intelligat PICCOLOMINEUS: primamne partium ejus generationem: vel

vel earum partium ante generatarum dispositionem. Utro modo vox intelligatur: nihil ad propositum facit: cum neq; generatio, neque dispositio sint ipse mundus. At neq; philosopho digna est quæstio: si quaratur, generationis, aut dispositionis, mundi quinam sit finis. Quid tum vero si etiam in re tam manifesta, à veritate aberretur? *Mundi forma, finis est constitutionis.* Univerfus ordo finis est ordinationis, sive dispositionis. Mundi vero forma, quidpiam est aliud ab ipso partium ejus ordine. Quid multis opus est? Si constitutionis aut ordinationis mundi mentionem facere voluit P I C C O L O M. pro parte totum ponere debuit: generationem videlicet pro constitutione. In quem ergo finem mundum condidit Deus? Proximus certè generationi finis est, res generata. Non ergo mundi formam dixisse oportuit: sed mundum ipsum. Totus enim conditus, & generatus est mundus: non aliqua duntaxat ejus pars: sive formam dicas, sive materiam.

2. Quis ergo mundi generati finis est? *Totius hic mundi est, aut partium ejus.* De toto hic agitur: non de partibus ejus. *Totius mundi finis duplex est: cujus, & cui.* Mirum, quando quæritur cujus, in dativo

Creationis mundi finis hic non quæritur

Mundi forma, & ordo non sunt idem.

Proximus generationis finis, est res generata.

Quid sit optimum esse mundi.

Mundus quomodo perficiatur.

Generatio finem præcedit.

responderi. Quid hic spectemus, facile ex his intelliges. *Perfectio, & optimum esse mundi, finis est mundi.* Quænam hæc est perfectio? *Ipsam esse optimum.* Nimis hebes sum. Dic explicatiùs. *Ipsam esse optimum, est mundi essentia completa?* Generationis hic finis est, non generati mundi. *Optimum esse mundi, est mundus in opere.* Quid hoc? Mundi perfectio, non in quiete, sed in motu est posita. Quis hic motus est? Omnes omnium mundi partium actiones, & passiones. Quid hic agit? Quid hic patitur? Ignis agit, & astra. Mirum, si mundi pars est ignis. Quid patitur? Terra, & aqua. Quis harum passionum, & actionum finis est. Plantarum & animalium generatio. Mundi ergo hic etiam finis est. Cujus hic finis est. Cui vero hic finis est? *Plantis, & animalibus.* Haud existimaverim plantarum generationem, plantis esse finem. Efficientium enim, & constituentium causarum est præcedere: sequi vero, finalium. Animalium generatio propter animalia est. Ad efficientes ergo causas potius, quàm ad finales est referenda. Si tamẽ hanc, animalium omnino velis esse finem: non duplex erit finis *cujus, & cui:* sed unus, idemq; finis, duorum erit: mundi nimirum, & animalium.

Poma.

Poma pomi finis sunt: quæ certum est nos nos nobis in usus conferri. Nobisne igitur hæc propterea finis sunt? Non existimaverim. Nos enim ipsorum finis sumus quodammodo. Cur non absolute? Non ut simus, poma nascuntur: sed ut nutriamur. Homo, seminis humani finis est absolute. Pomorum vero, non homo: sed hominis nutritio, absolute finis est.

3. *Uel est finis cui.* Quid ergo est finis cui? Fortè finis ille est, qui non primò propter id est, cuius est, sed propter aliud. Poma certè propter hominem sunt primariò: non propter arborem. Hominis autem fœlicitas, hominis est, non homini finis: cuius, non cui. Probet hoc qui volet. Ego huic distinctioni meliorem illi inire colorem non possum. Quis ergo mundi finis est cui? Omnia illa in quorum gratiam, mundus & agit, & patitur. Quænam ista sunt? Tria hic enumerat PICCOLOMINUS: de quibus dubitari etiam potest.

1. *Species rerum, ex quarum ordine consurgit mundus.* Lepidè. Quid quæso mundus est aliud, præter hæc res, quæ mundum constituunt? An mundus sibi ipsi finis est? Ante dictum est finem cui, finem illum esse, qui propter aliud sit: non propter id, cuius est finis. Præterea nõ finis, sed prin-

Homo pomorum finis non est: sed hominis nutritio.

Quid sit finis cui.

Hominis fœlicitas, hominis, & homini finis est.

Mundi partes non sunt mundi finis.

An finis
mundi sit
id, cui om-
nia in ser-
viunt.
Sitne Deus
mundi finis.

Dei gloria
quomodo
mundi sit
finis.

Non Deus,
sed homo
primus si-
nis est mun-
di.

Uiventia
corpora mū-
di partes nō
sunt.

cipia mundi, res illæ sunt, ex quarum ordine mundus consurgit: ut phrasi utar PICCOLOMINIANA. Verius dicere potuit PICCOL. species rerū in mundo generatarum: quæ scilicet mundus ipse non sunt. 2. Vel est finis cui omnia inserviunt. Quod nā hoc est? PICCOL. tertium finem cum secundo cōjungit: me quidem iudice nō satis prudenter: ut jam manifestum faciemus. 3. Et in cuius gloriam omnia redundant: & huiusmodi est Deus. Haud equidem inficior, quin non cæli modò, sed totus etiam mundus, & quæ in eo generantur, Dei gloriam enarrent. Duplex hic tamen est adhibenda cautio. Prima quidem: quod Dei gloria non sit primus mundi finis. Quid audio? Ita est Absit tamen calumnia: ubi nulla est impietas. Homini Deus, non sibi ipsi mundum condidit. Inde vero ad ipsum magni operis gloria meritò redundat. Altera vero est: quod Deo mundus nō inserviat: cum per se ipsum, & ex seipso sit potentissimus, & perfectiss. αὐτὰρ κρείσσετος. Non ergo Deum, sed hominem altero modo mundi finem esse dicimus. 4. At si mundi partes inter se conferantur. Corpora composita & uiventia, mundi partes non sunt: Quo etiā concessio, mundo sui ipsius finem esse consequeretur. Mundus n. uiventiū gratiā est.

Peris-

Perinde est, atq; si pater familias ejus dicatur domus pars esse, q̄ inhabitat. Nihil obstat tamē quominus mundi pars una, gratiā sit alterius. Quomodo nervi ppter musculos: non muscoli ppter nervos, meritō dicuntur esse facti. Corpora etiam cœlestia, propter elementa sunt: de quo tamē dubium est. *s. Ex quo constat decipi juniorum nonnullos.* Jucundiss. hæc & utilis. est disputatio: quæ tamen loci est alterius. Non n. de mundo solūm, ejusq; partibus: sed etiam de reb. cæteris, quas mundus cōtinet, nō absq; ratione dubitatur: *an sit una ppter alterā.* Magna certē est eorū impudētia, vel imprudentia: quos hic taxat P I C C. quando negant aliqd alterius esse gratiā. Verū q̄ aliās in genere discussū à nobis est copiosius: id jam in specie confirmabitur. *De mundi partib. olim disputatū est.* Quidā enim nullā censuerunt esse propter alterā: quos egregiē refutat in Metaph. Aristot.

Οἱ δὲ λέγοντες τὴν ἀριθμὸν πρῶτον τὴν μαθηματικὴν, ὡς ἔτι αἰεὶ ἄλλην ἐχομένην ἕσταν, ἢ ἀρχὰς ἐκάστας ἄλλας, ἐπισημαίνουσι τὴν τῶν πάντων ἕσταν ποιῆσαι (ἐδὲν γὰρ ἢ ἑτέρα τῆ ἑτέρα συμβάλλεται ἕσα ἢ μὴ ἕσα) ἢ ἀρχὰς πολλὰς. Qui vero numerum primum mathematicum dicunt: aliamque ita perpetuò consequentem substantiam, & alia cujusque principia: totius substantiam

Totius pars una propter aliam esse potest.

*2. Metaph
10. 65.*

talem faciunt, qualis est minimè co-
hærens comœdia: multaq; ponunt
principia. Nihil enim substantia una
confert alteri.

Non solus partium mundi positus, &
conjunctio: sed mutuus ille consensus,
(quem nos hic cum PICCOLOMINEO
describimus) maxime facit, ut mundus u-
num quidpiam sit. Quam certe unitatem
tollunt adversarii: non minus quàm Py-
thagoræi, qui numeros mathematicos re-
rum omnium, atque adeo mundi totius
principia esse judicârunt. Numeros dixi
mathematicos: qui simplices sunt, & pri-
mi: nihil rerum designantes numerata-
rum. Hanc rectè Aristoteles opinionem
refellit. Si namq; mundus ex hujuscemo-
di numeris compositum quiddam est: to-
tus est distractus. Siquidem pars nulla
quicquam ita confert alteri.

Quis non videat nostros etiam idem as-
ferere Peripateticos recentiores? Ut e-
nim per se numeri sunt omnes: neq; ullus
propter alterum est: ut eum vel constitu-
at, vel juvet: Ita terram quoq; sibi ipsi fa-
ctam esse volunt homines isti, non grami-
ni. Quasivero non ista sit terræ perfectio:
si gramen producat: Solisq; si terram cale-
faciat

Mutu⁹ par-
tium mun-
dum consensus,
num facit.

numeri qd
t mathe-
matici.

mundi par-
tes non sunt,
numeri.

terram nō
gramini
facit.

faciat. An non arborum fructus nostros nascuntur in usus? Hoc quisquis inficiatur, vel sanus non est, vel impudenter malitiosus est.

Haud negant hoc tamen: sed fieri censent ex accidenti: ut propter nos sint, fructumq; ferant arbores. Mitius hoc quidem est: cum ipsi non repugnet experientia: sed falsum tamen etiam est. Arbores enim primùm, & potissimùm nostri gratiâ sunt, & factæ sunt. Siq; non essemus, frustra essent arbores: frustra vaccæ, & equi: frustra elementa: & frustra etiam essent corpora cœlestia. Fatuum certè est: quisquis putat eum rebus à Deo conditis finem ex accidenti competere: quem Deus præ cæteris, & solum ab initio spectavit. Homines etenim nasci, augeri, & conservari voluit naturaliter: atq; ob hoc ipsum, universam condidit naturam. Et te non pudet asserere, Naturam hominum esse gratiâ duntaxat ex accidenti? Contrarium ego malim asserere: quod quàm verè: facile ex his intelliges. Malus, mala profert. Quis ergo mali proprius, primarius, & per se finis est? An non ut mala producat? Utrique. Sed mala tamen producit sibi ipsi primùm & per se. Mirum, quo usu. Malis sortè vescitur. Malorum usus est, ut semen

Homo per se, non per accidens mundi finis est.

Deus mundum primario propter hominem condidit.

Poma curæ vel cui primùm nascantur.

contineant, & seruent. Primus itaq; malus
finis est, ut semen producat. Quamob-
rem? Ut alia mali procreentur. Alia. Re-
ctè. Non ergo malus sibiipfi semen pro-
ducit, sed aliis. Suam ita speciem auget.
Non suam: sed alterius mali, suæ si-
mitem. Verùm de his aliàs
copiosius.

DE MUN-

DE MUNDO.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

MUNDOS ESSE VNO
plures.

PICCOLOMINEUS.

DE MUNDO I.

I. Argumentum.

Omnis forma cum materia mixta, vel numero est multiplex, vel multiplicari potest. Materia enim est origo multitudinis individuatorum, & materiata forma per materiam apta est multiplicari. Mundus est forma in materia. Nam cadit sub sen-

Materia multitudinis est causa.

In eternis esse, & posse, idem sunt.
3. Phys. 32.

sum, quod sine materia non accidit. Quare potest esse multiplex: & si potest, etiam est: quia in eternis, vel saltem attinentibus ad mundum, esse & posse, non distinguuntur.

PICCOLOMINEI

RESPONSIO.

Forma tota occupans materiam, non potest esse multiplex.

HÆc Aristotelis ratio nedum solvitur verum insuper reflectitur in adversarios: quoniam forma, quæ ita est in universa materia, ut conditio ejus sit esse in universa materia, multiplicari non potest. Forma mundi est hujuscemodi ut apparuit.

DISCVSSIO.

Cæl. 9. 92.

Ob materiam mundi sunt uno plures.

PICCOLOMINEUS quædam ex Aristotele accepit: quædam vero iis adjicit: quæ tamen antea satis jam à nobis discussa sunt. Ab Aristotele igitur initium faciamus. *Ἐπὶ πάντων ὡς ἔτι οὐρανῶν, οἴσων ἢ ἕσσια ἐν ὕψει, πλείω, καὶ ἀπειρα ὄντα τοῖς ὁμοιοειδέσιν. ὡς ἦτοι εἰσὶ πλείους οἱ ἕρανοὶ, ἢ ἐνδέχεται εἶναι πλείους.* In omnibus enim ita scirem habere videmus: ut plura sint, & infinita ejusdem speciei individua, quorum materiata est substantia. Si multitudinem in cæteris facit materia: cur non hinc etiam plures censentur

tuæ

tur ob materiam esse mundi? Licet enim una mundi species, & forma sit: pro materia tamen copia, vel plures uno sunt mundi: vel plures esse possunt.

Ἀλλ' ἔδ' ἐν ἡπείρῳ ἔδειξαι ἀνάγκη διὰ τὸ πλείους εἶναι κόσμους, ἔδ' ἐνδέχεται πλείους εἶναι, εἴπερ ἔστις ἐξ ἀπειρίας ἐστὶ τῆς ὕλης, ὡσπερ ἐστὶν. Nihilominus necessitas est nulla, cur plures oporteat esse mundos: vel plures esse possint: siquidem hic ex omni sit materia: uti etiam est. Res certa est. Mundus forma est materiata: neq; ullus est κόσμος ἄυλος. Proinde si non sit alia materia, præter hanc, quam hujusce mundi forma perficit: dubium non est: quin hic solus sit. Quod autem materia præter hanc alia nulla sit: haud facile demonstrabitur. Multa quidem hac de re scribit Aristoteles: quæ nullo negotio tamē refutari possunt: ut ex iis liquet, quæ sunt à nobis suo loco discussa.

Verum ut adhuc fiat evidentius, Aristotelem nihil hinc evincere posse: quædam adjiciemus. Aristoteles docet extra hunc mundum, nullum sensibile corpus esse posse. 1. Si nullum sit extra hunc mundum corpus, in vacuo, & inani spacio: tamen in alio quopiam mundo; non minus ali-

Si præter hanc hujusce mundi materiã, alia sit nulla: mundus hic est unicus.

Si corpus in vacuo nullum

*est: in aliis
tamen mun-
dis multa
esse possunt.*

*Mund⁹ hic
in vacuo
est.*

*Corpora q̄
sunt extra
hunc mun-
dum quo-
modo move-
antur.*

*98.
Mund⁹ hic
omnem oc-
cipat mate-
riam.*

qua esse possunt, quàm hæc in isto sint.
2. Si mundus hic in vacuo potest spa-
cio consistere: quidni possint etiam cor-
pora quædam, mundive similiter extra
hunc mundum in spacio vacuo consiste-
re? 3. Cum hujusce mundi centrum
non sit extra hunc mundum: quodcun-
que corpus in hoc mundo non fuerit: ad
hoc centrum moveri non est necesse.

Verùm si nullo in mundo sit: vel non
movebitur omnino: vel quoquoersum
movebitur, usquedum ad hunc, alium-
ve mundum impingat, ubi motus ejus
sistatur. 4. Aristoteles idem per idem
probat. *Φανερόν τὸν ὅτι ἔτε ἐστὶν ἔξω. ἔτ' ἐγ-
χωρεῖ γενέσθαι σώματος ὄγκον ἔδενός. ἐξ αἰπέσης
ᾧ ἐστὶ τῆς οἰκείας ὕλης ὁ πᾶς κόσμος.* Proban-

dum fuit mundum hunc ex omni com-
positum esse materia: cum tamen propte-
rea docuerit Aristoteles extra hunc mun-
dum nullum neque esse, neque esse posse
corpus sensibile: quod mundus hic ex

omni sit materia com-
pactus.

C A P.

CAP. II.

II. Argumentum.

ALEXANDRI.

Vel mundus à conditore factus est, aut à natura. Si à conditore: ut artifex varia potest artis opera facere: ita & longè magis mundi opifex. Similiter si à natura.

PICCOLOMINEUS.

Instabatur secundo: quia multitudo nulli causæ adversatur, quæ ratio nedum est soluta, verùm insuper in adversarios reflexa. Apparuit enim omni causæ mundi repugnare multitudinem.

DISCVSSIO.

Apparuit equidem mundo, non mundis repugnare multitudinem. Non enim est plura, quod unum est. Sed mundorum multitudinem omni causæ repugnare, nondum apparuit. Nam quæ hanc ad rem attulit PICCOLOMINEUS: nullius omnino sunt momenti: quod antea satis fecimus manifestum.

Quid vero causæ sit cur De⁹, aut natura mundū quæ unū fecerint plures tamē face

Qui mundum fecit unum, plures etiam facere potuit.

Omni causæ mundi, multitudo repugnat.

Mundo nō mundis repugnat multitudo.

Deus & potuit, & po-

*est, plures
condere mun-
dos.*

*Mundus nõ
est à natura
factus.*

re non potuerint: vel non possint? Quo-
modo ad unum restricta sit eorum poten-
tia? Naturæ tamen hîc, neq; Alexander
meminisse debuit: neq; probare PICCO-
LOMINEUS id quod dictum est: à natu-
ra nimirum factum esse mundum. Quî
potuerit enim mundû natura fecisse: quæ
non erat, mundo nondû existente? Non
asseruit hoc Alexander: sed in dubium
revocavit. Malè hoc etiam. Μάχηται ὁ
τοῦ εὐαγγελίου φαινομένου ὁ ἀμφισβητῆν. Nulla
hic dubitandi est ratio: cum notum sit o-
mnibus: *Id quod non est, ex eo quod non est,
et ab eo quod non est, fieri non posse.*

III. Argumentum.

*SI vilia, et imperfecta sunt specie multa: lon-
gè magis perfecta debent esse plura. Si enim
bonum est multa bona facere: optimum et-
iam est multa facere optima.*

PICCOLOMINEI

RESPONSIO.

*HÆc ratio similiter retorquetur. Nam
vilia sunt multa: quia nil eorum absolu-
tè totum, et perfectum: quia nequeunt
esse numero aterna.*

DIS-

DISCVSSIO.

Logica hæc sunt argumenta. Nihil demon-
 strant. Si minus bona sint multa:
 quidni plura etiam sint: quæ magis sunt
 bona? Quis neget bono multa, paucis bo-
 nis esse meliora? Si bona, quâ bonum est,
 competit multitudo: Si bonis (inquam)
 multitudo competit: quâ bona sunt: ma-
 gis etiam iis competet, quæ meliora sunt,
 & præstantiora. PICCOLOMINEUS
 censet, *vilia ob id esse multa, quod vilia sint:
 perfectiora vero, vel pauciora esse, vel nō mul-
 ta.* Disputatio est jucunda PICCOLO-
 MINEI. I. est argumentum. *Nihil quod
 vile est, totum est absolutè.* Quid totum est
 absolutè? Quod nullius est pars. Ita mun-
 dus, cum nullius alterius amplioris pars
 sit, totum est absolutè. Mundus ergo non-
 nisi unus est. Partium enim est multitudo:
 sed totius est unitas: siquidem unum to-
 tum ex multis constituitur partibus. Ec-
 quid? An unicum & solum est, quicquid
 pars nullius est alterius? In p̄mptu est in-
 stantia. Quodvis animal totū, & perfectū
 est absolutè: cum pars non sit alterius. At
 animal nullum tamè invenitur, quod uni-
 cum, & solum sit. 2. *Quia nequeunt esse
 numero aterna.* Vilia hęc ea dicit PICCO-

*Bona vilio-
 rib⁹, meritò
 plura sunt.*

*Quid totū
 sit absolutè*

*Partium est
 multitudo:
 sed totius est
 unitas.*

*Quodvis a-
 nimal, totū
 est absolutè.*

*Vilia q̄
 si*

*Multa sunt
quæ perpe-
tuò manere
nequeunt.*

*Æterna et
iam sunt
multa.*

*Communi
bonum, me-
lius est,
1. Eth. 2.*

*Bonum pu-
blicum pri-
vato est me-
lius.*

L O M I N E U S: quæ generantur & cor-
rumpuntur. Atque hæc ideo censet esse
multa: quod perpetuò manere neque-
ant. Malè. Nam aliud est multitudo:
aliud vero sunt res per successionem, aut
continuatam generationem multiplica-
tæ. Rebus ista multitudo, competit cor-
ruptibilibus: illa rerum etiam est æter-
narum. Miror an PICCOLOMINEO
tùm in mentem non venerint, cum hæc
scriberet: quæ licet æternæ sint: plurimæ
tamen etiam sunt.

*Et presertim quia ut dicitur in 1. morali-
um Nicom. Bonum quò est communius, eò
est melius & eligibilius. ὡς τε τὸ εἶναι ἀνδρώ-
πινον ἀγαθόν. εἰ γὰρ καὶ ταύτων ἐστὶν ἐνὶ, καὶ πό-
λει, μείζον γε καὶ θελειότερον τὸ τῆς πόλεως φαί-
νεται καὶ λαβεῖν καὶ σώζειν. ἀγαπητόν γὰρ καὶ ἐνὶ
μόνῳ. κάλλιον δὲ καὶ θειότερον, εἶναι καὶ πόλε-
σιν. Humanæ societatis salus, hu-
manum illud est bonum. Hoc e-
nim & uni bonum est, & civitati:
& ob id etiam majus est, & divini-
us bonum civitatis: quod uni etiam
soli est acceptum. Honestius id
autem & Divinius est, quod totius
est gentis, & civitatum. Καὶ λαβεῖν*

καὶ σώζειν. Et salvari & salvare totam civitatem præstat, quàm unum aliquem ex civibus. At aliter in metaphysicis sentire videtur idem Aristoteles. Πλειόνων δὲ εὐρισκομένων τεχνῶν, καὶ τῶν μὲν πρὸς τὰναγκαῖα, τῶν δὲ πρὸς διαγωγὴν ἑσῶν, αἰεὶ σφωτέρως τὰς ποιήτας ἐκείνων ὑπολαμβάνομεν.

Cum plures inventæ sint artes, & quædam ad res necessarias spectent, quædam vero vitam faciant beatiorē: hæc perpetuò sapientiores, quàm illæ faciunt. Atque ob id etiam Aristoteles, Metaphysicam scientiam omnibus aliis artibus ad vitam necessariis, præferendam esse censet: ut quæ vel paucorum sit hominum: vel Dei etiam solius. Quid hîc ait PICCOLOMINEUS? Respondeo bonum mundi esse communissimum, quia cunctis rerum gradibus competit, & cunctis ea unitio, & ordo conducit. Insuper ea sententia, bonum quò communius eò melius, vera est de moralibus numero multiplicatis.

Mundi quidem usus bonum est multis comūne: sed multorum tamē mundorum communius est bonū quàm unī. Primum

1. Meta. 2.

Bona nō necessaria sunt meliora.

Præstantiora sunt, quæ paucorum sunt.

Multorum mundorum bonum con-

*communius est
quàm uni?*

*Bonum to-
tius Reipub.
morale non
est.*

*Quoddam
bonum præ-
stat: si mul-
torum sit.*

*Quoddam:
si paucorū.*

*Aristotelis
metaphysica
Deum non
beat.*

igitur responsio nulla est. Quod vero ef-
fatum hoc, bonum esse melius, si commu-
nius sit, de solis verum sit moralibus, non
existimaverim: cum de multis aliis bonis
verè dici possit. Et ipse etiam Aristoteles
loco citato de summo reipublicæ bono lo-
quitur: quod nescio quàm morale dici pos-
sit. Totam civitatem omnibus fortunæ
bonis cumulata esse præstat, quàm unū
vel alterum ex civibus. Num morale hoc
bonum est?

Age: proferamus aliud. Ut in cæteris:
ita etiam cum de bono agitur: alia specie-
rum inter se: alia graduum, aut quantita-
tis est comparatio. Bonum id quod con-
venit esse commune, melius est totius esse
civitatis, & multorum civium, quàm uni-
us, aut alterius. Benè valere præstat omnes,
quàm paucos. At nobilissimæ peritum ef-
se metaphysices: bonum est, quod dece-
at esse paucorum. *ὡςτε καὶ Σίμωνίδην, θεὸς αὐ-
τὸν τὸ εἶναι τὸ γέρας.* Nimia hæc laus est.
Aliter Deus scit: aliter homines. Aliam
certè oportet esse metaphysicam:
si qua Dei sit: quàm sit Ari-
stotelis.

CAP.

CAP. III.

IV. Argumentum.

Hinc Metrodorus (referente Plutarcho in libro de placitis philosophorum) asserbat absurdum esse in latifundiis, unicam inveniri spicam; unumquæ in infinito mundum.

PICCOLOMINEUS.

Sententia Metrodori à Plutarcho relata, solum est vera de mortalibus ortis ex fecunditate terra, & similibus. Nec infinitum est ager fecundus pro gignendis mundis: cum solum mundus pendeat ex fecunditate summi boni.

DISCVSSIO.

UNo verba poterat hoc Metrodori argumentum solvere PICCOLOMINEUS: nihil videlicet probare similitudinem. Sed id quod dictum est à Metrodoro: nos longè aliter interpretamur: quàm ut mera sit similitudo. Prius tamen PICCOLOMINEI responsionem examinabimus. 1. Verum est id quod asseruit Metrodorus de iis quæ nascuntur ex terra fecunditate. Mirum, si ita est, Hic ego

In agro amplissimo, spica non est satis una.

Infinitum vacuum nõ est ager fecundus.

Similitudo, nihil probat.

*An infinitū
vacuum sit
agro fertili
simile.*

*Quod ma-
ximum est
bonum, ju-
vare debet
plurimum.*

judicaverim non solam spectandam esse similitudinem: quæ dicitur esse inter amplissimum agrum, & spacium infinitum: sed generalem expendendam esse regulam. Cujus hæc duo sunt exempla. Quænam hæc regula est? *Propè frustra est, quod cum sit maximum, minima duntaxat aliqua sui parte juvat.* Si maximus ager non nisi spicam proferat unam: quis hîc ejus erit usus? *Hæc Metrodori sententia solùm vera est in iis, quæ ex terra nascuntur.* Risum teneatis amici. Quamobrem quæso? *Quia spica una ex agro nascitur.* Rectè. Hoc unum est inter exempla cætera: in quibus vera est Metrodori regula. Idem mihi dicere videtur PICCOLOMINEUS: atque si hoc dicat. *Omnia animalia sentiendi vim habent.* Verum hoc est duntaxat de rexellis virginibus, quæ leviter contacta dolent. Quare autem regula illa quam protulimus, de infinito spacio, & unico mundo non valeat similiter, atque de agro amplissimo, & una spica? *Quia infinitum non est ager fecundus pro gignendis mundis.* O quam fatuus fuit Metrodorus: qui hoc non animadvertit: de quo nos admonet PICCOLOMINEUS. Invertenda hîc rota est: ut quod nunc in sum-
mo

mo est, postea fit in imo. Non existimaverim PICCOLOMINEUM similitudinis & exemplorum intellexisse rationem. Simile est infinitum spacium agro amplissimo. Et mundus unus in eo spacio, tale quiddam est; quale spica una in agro amplissimo. Non fecunditas hinc, & mundi, spicæve spectanda est generatio: sed usus utriusque: spacii videlicet infiniti, & agri amplissimi. Ut ager spicarum: ita etiam spacium, instar loci corporum gratiâ locandorum est; quæ non sunt extra mundos. Quid hinc desideras?

Cum mundus solum pendeat ex fecunditate summi boni. Vide quàm inconsideratè differat PICCOLOMINEUS, Summi boni fecunditas non est minor agri amplissimi fecunditate. Hoc ergo tertium etiam est propositæ regulæ exemplum. Summi boni fecunditas immensa est.

Quare igitur non nisi mundum producat hæc unicum?

Infinitum vacuum mundos potest multos, non procreare quidem: sed suscipere.

Summi boni fecunditas ad mundos procreandum multos: minor non est, quàm agri fertilis.

CAP.

CAP. IIII.

V. Argumentum.

Quae naturâ gignuntur, multa sunt. Mundi autem naturâ gignuntur. Multi ergo sunt.

PICCOLOMINEUS.

Reflectitur: quia mundus vel non gignitur, ut putat Aristoteles: vel creatur, ut ajunt Theologi. Insuper ea sententia est vera de illis, quorum unum generat aliud: & quorum conditio non est, ut sint unum.

DISCVSSIO.

Leve hoc quidem est argumētum: Sed PICCOLOMINEO tamen fatis fa-
cessit negotii. 1. Aristoteles negat mundum generari. Quid? an tu Aristotelem hîc putas esse judicem: penes quem definitiva sit sentētia? Profectò si ita est: dudum jam dirempta est omnis controversia. 2. Mundum, quia finitus est, necesse est esse generatum: ut in nostro de mundi æternitate cōmentario demonstravimus. Quod autem generatus sit naturaliter: facilè demonstratur: & rationibus quidem ex Aristotele desumptis. 1. Mundum cōstat
opus

*Aristotelis
non est sen-
sentia defi-
nitiva.*

*Generatum
est, quicquid
est.*

*Mundum
naturaliter.*

opus esse naturale. Naturaliter igitur est generatus. 2. Nullam Aristoteles aliam admittit generationem, præter naturales. 3. Mundus est quidem generatus: at non naturaliter. Creatus enim est, ut ajunt Theologi. Quid tu igitur ais PICCOLOMINEE? Mundum procul dubio fateberis esse creatum. Omittenda ergo fuit Aristotelis opinio. Quid tum verò si creatus sit mundus? An ideo nõ nisi unus est? Quot putas angelorum à Deo creatas esse legiones? Non plures profecto generantur homines: quàm à Deo fuisset immediate creati: si non generari voluisset Deus naturaliter: sed creari simul & semel.

4. Insuper ea sententia vera est de illis: de quibus non est falsa. Quidvis, ut vis, restringis PICCOLOMINEE. Quare autem de hisce duntaxat est vera: non de omnibus vel generatis, vel creatis? Unius, & solius infiniti est, non esse generatum, neq; creatum: ut generatorum, & creatorum est multitudo. Cujus manifesta est ratio. Nam infinitum non nisi unum est, quod semper fuit: & cæterorum quæ finita, quæ vel generata, vel creata sunt, efficiens est causa. Quod autem finitis ob limitatam substantiam deest: id complet numerus, & multitudo.

esse genera-
tionem.

Deus ange-
lorum mul-
tas creavit
legiones.

Infiniti nul-
la est gene-
ratio.

Infinitum,
finitorum
omnium ef-
ficiens est
causa.

LIBRO DE MUNDO.

*Non est ne-
cesse unum
esse mun-
dum.*

*Necessitas
breuem fa-
cit disputa-
tionem: ad-
versus furē
loquacem.*

*In finita ma-
teria suppe-
tit: ut infi-
niti generē-
tur mundi.*

*s. Et quorum conditio non est, ut sint u-
num. Conditionem perpetuò PICCO-
LOMINEUS pro necessaria rerum pro-
prietate videtur usurpare. Quomodo cer-
tè falsum est: hanc esse mundi conditionem:
ut sit unus. Licet enim non nisi unum fa-
teamur esse mundum: hoc tamen esse cō-
tingens absque omni hæsitacione profite-
mur: quod post etiam à nobis demon-
strabitur. Si mundum necesse est esse u-
num: quid tanta opus est, in utramque
partem disputantium contentione?*

C A P. V.

VI. Argumentum.

INsuper dum adest materia pro conficien-
do opere, opus construitur: At materia a-
dest, qua ex Epicuri sententia sunt atomi in-
numera in immenso vacuo. Plures itaque de-
bent confici mundi.

PICCOLOMINEUS.

ADdebat adesse materiam pro mundorum
generatione: at oppositum fuit ostensum.

DISCVSSIO.

Foelix est PICCOLOMINEUS: si tri-
bus verbis suos vincere possit adverfa-
rios.

rios. Sed est qui satis acriter objectum urgeat argumentum. *Oppositum fuit ostensum.* Minimè vero. Quod enim ex Aristotele dictum est: *in hunc mundum omnè abstractam esse materiam*: non minus dubium est, quàm sit oppositum: ut ostendimus antea. Sed hîc ad argumentum nõ respondetur: quando contrarium aliis stabilitur argumentis. Epicur⁹ ait ad multorum mundorum generationè satis fuisse materiæ, & satis etiam nũ superesse: ppter ea sc. q̄ infinitæ sint atomi: ex quib⁹ hic, & alii complures sint procreati. Falsa hæc quidè est hypothesis: at alia nobis superest ratio: qua conclusionè stabiliam⁹ Epicuri. Materia mundi, vel unius, vel pluriũ, corpora sunt sensilia. Progrediendum est ulterius. Sensilium vero corporum simplicium materia vel nulla est: vel infinita est. Primam etenim materiam informem esse necesse est: siquidem quæ formata est, ex alia quapiam priore constat: & simpliciore. Verùm si est informis, etiam infinita est. A formis enim omnis est definitio. Διὸ ἔ ἀγνωστον, ἢ ἀπερον. εἶδος γὰρ ἔχει ἡ ὕλη. Materia cū formam non habeat, infinita est: & ob id etiam cognosci non potest. Nihili hæc

*Mund⁹ hic
non omnem
absumpsit
materiam.*

*Ex infinitis
atomis mun-
di non gene-
rantur.*

*Materia
mundi cor-
pora sunt
sensilia.*

*Materia pri-
ma cum sit
informis
etiam infi-
nita est.*

*3. Physic. 6.
66.*

2. *Metaph.*
1. 4.
*Mundi ob
infinitā ma-
teriā fieri po-
tuerunt in-
finiti.*

est proprietas. ὡς γὰρ ἕκαστον ἔχει τῆς ἔσεως, ἔτι καὶ τῆς ἀληθείας, καὶ τῆς γνώσεως. Essentiam rei cuiusq; veritas sequitur, & cognitio. Cum itaq; materia prima, ex qua mundi hujus facta sunt cœlum & elementa, priusquam mundus ex ea factus sit, infinita fuerit: quidni mundis suffecerit generandis infinitis? Si vero non ex materia, sed ex nihilo mundum hunc velis esse factum: eadem erit hujus nihili ratio: quæ materiæ infinitæ. Hoc discussisse debuit PICCOLOM: & non tribus solum verbis dixisse: *Oppositum fuit ostensum.*

CAP. VI.

VII. Argumentum.

*Ex multis
actu non cō-
surgit unū
per se.
Contingens
est: quicquid
est ex acci-
denti.*

Praterea ita argumentari posset quispiam: si mundus est unus: vel per se unus est, vel ex accidenti. Per se non est unus: quia ex multis actu, non consurgit unum per se, & præsertim ex contrariis: nec datur una substantiæ forma, quæ ea in unum redigat. Si ex accidenti: igitur possunt esse plures. Quod enim est ex accidenti, potest non esse, & secus esse.

PICCOLOMINEUS.

Respondeo esse unum secundum se. Nam conditio ejus est, ut sit unus. At dicebatur;

dicebatur, ex multis actu non consurgere unum per se. Respondeo in hac ratione includi fallaciam ex equivocatione ductam. Nam aliud est considerare an mundus sit unus, vel plures: aliud considerare cum sit unus, quomodo ei unitio competat. De primo, dixi esse unum secundum se. De altero in precedenti cap. patefeci: quomodo mundi partes inter se connectantur.

DISCUSSIO.

MAlè profectò disputat PICCOLO-
MINEUS. Si mundus per se est u-
nus: necessariò est unus. Si verò per acci-
dens: contingenter unus est. *Fallacia hæc
est equivocationis. Quid tu dicis? qua in
voce hïc admittã est æquivocatio? Aliud
est considerare an mundus sit unus: & quo-
modo sit unus. Quid hoc ad rem? Ad ar-
gumentum absq; ambagibus, & apertè re-
spondendum fuit. Non hïc quæritur an
mundus sit unus, aut plures: quando plu-
res esse demonstratur. Neq; etiam quæri-
tur quomodo mundus sit unus: sed quia
mundus non est per se unus: Ideo conclu-
ditur, posse esse plures. 2. De primo di-
xi mundum esse unum secundum se. At hoc
falsum esse jam probatum est. Quòd enim
ex substantiis actu existentibus conflatur*

*Per se nõ est
unum: quic-
quid ex mul-
tis est.*

H

unum: per accidens unum est, non per se. Quare igitur ad hanc rationem non respondit PICCOLOMINEUS? Causam novi: quam proferre nolo.

C A P. VII.

VIII. Argumentum.

Vnum numero continuum est s. Metaph. Mundus non est continuus.

DEmum si mundus est unus, vel genere, vel specie, vel numero est unus. Non numero: quia unum numero, est continuum. Mundus non est continuus. Et unum numero definitur, cuius una est materia. At mundi non est una materia. Non est unus specie: alioquin haberet speciem aliam sibi oppositam. Non genere: alioqui plures darentur eius species.

PICCOLOMINEUS.

Mundus est unus analogice. Mundus cum sit ens: ab uno est.

Gandav: 1. Cael. q. 24. inquit, mundum non esse unum numero: quia non continuus. Non specie, quae sub genere: alioqui daretur altera species ei opposita. Non genere: alioqui darentur plures mundi species. Sed esse unum unitate ab uno, quam analogicam appellant: idq; ostendit auctoritate Aristotelis 4. Metaph. 2. dicentis, ens esse ab uno: at mundus est entia omnia.

Hanc

Hanc sententiam veram non censeo. 1. Quia quod constat ex omni materia, est numero unū, & multiplicari non potest. 2. Qui dicit formam in materia, dicit particulare, & numero unum. 3. Vnum analogia est tale, ut predicetur de contentis sub eo: ut ens de quolibet gradu ejus. Mundus de suis gradibus minimè predicatur.

Dicamus itaq; mundum esse unum numero: hoc est unum numero universum, omnia continens, & unum numero ordinem ordinatum,

At instabatur: quia non est continuum. Respondeo non omne unum numero debere esse continuum: sed solū quod sub propriè sumpta specie in predicamento continetur.

Mundus est numero unus per similitudinem: ut etiam dicitur unus specie per negationem: quia non multiplex. Pariter unus genere. Hæc enim vera sunt per similitudinem, & negationem. Insuper etiam animal unum numero non propriè est continuum: sed est unum per connexionem. Hinc Aristoteles 8. Phys. 30. ait nullum continuum movere se: quatenus animal non propriè est corpus continuum: ut corpora similia partium: sed est colligatum. Sic etiam mundus ex parte ultime forme, & virtutis effusa à Deo per motum, & essentias rerum, potest dici cō-

Mund' numero est unus.

Non omne numero unum, est continuum.

Animal numero unum est per connexionem.

Animal si continuum esset seipsum movere non posset.

*Mundi con-
tinuitas, Di-
vina vertu-
tis diffusio-
ne definitur.*

*Mundus est
unum nu-
mero.*

*Mundus
quomodo sit
unum gene-
re.*

tinuus: ut in 1. meteor. ait philosophus, oportere mortalem orbem superis latationibus esse continuum: & in 2. de cælo 26.

D I S C U S S I O.

Q U O M O D O M U N D U S S I T U N U S.

MUltas homines isti quæstiones movent inutiles: & de lana caprina graviter inter se contendunt. Insigniter profectò impudentem eum oportet esse: qui mundum negare audeat unum esse numero. Licet enim mundi essent uno plures: hic tamen esset numero unus. Discrimen hic negligendum non fuerat inter unum, & unicum. Petrus enim etiam homo est numero unus: etsi plures ipso sunt homines. Sed quid de hac istorum philosophorum disputatione sentiendum sit: paucis explicemus.

Mundus an sit unum genere dubitatur. Si per mundum pulchra, & ornata rerum diversarum compages intelligatur: dubium non est: *quin mundus genere sit unum quidpiam.* Plures enim hujuscemodi sunt compositionum species. Hominem, & hoc universum, quis specie differre neget? An vero propriè dicti mundi specie sint diffe-

differentes, aut esse possint, dubium est. Neque dubitandi deest ratio. Nam ejus mundi, quem hoc penitus destructo conditurus est Deus, species ab hujusce alia futura est: quia finis etiam erit alius: perfecta videlicet beatorum hominum fœlicitas. De condemnatis etiam dubium est: *an sint in eodem mundo mansuri*: vel in alio. Si namq; sit alius futurus: etiam erit specie differens. Alius enim finis aliam facit speciem.

Neque specie unus est mundus: quia haberet speciem aliam ei oppositam. Hoc non videtur improbare PICCOLOMINEUS: quod non reprehendit. Falsa tamen est ratio. Quidvis enim per se, & essentiæ suæ respectu, specie est unum: licet nō sit perpetuò ei species alia opposita. Unum ergo specie dicitur id quod unam habet non formam, sed speciem. Quod discrimen hîc observandum est merito: ne totidem subitò rei cujuscumque dicantur esse species: quot formæ sunt. Postrema namq; forma, quæ actu propterea dicitur esse, quod nulli subsit alteri, speciei sola nomine designatur: Unde facilè potest intelligi: quid inter actum rei cujusque sive speciem, & temperamentum intersit. Hoc enim illius respectu materiæ habet rationem. Quid

An multæ mundi specie differant.

Mundus quem creabit Deus: non erit huic similis.

Unum specie, non exigit necessario multitudinem.

Unius rei non tot sunt species, quot formæ.

Quod sit inter speciem & temperam.

*mentum dis-
crimen.*

*Mundus spe-
cie est unus.*

*Unum spe-
cie per nega-
tionem.*

*Quicquid
est per es-
sentiam est:
non per af-
firmationem.*

*Nihil est per
nega. io. re.*

igitur? An mundus hic specie est unus? Dubium non est quin ex multis, & variis speciebus conflatum sit quiddam. Alia namq; terræ species, & alia est aëris. Quia tamē totius mundi, quā totum quiddam, & unum est, sua est, & unica species: merito unum dicitur esse specie. Sed nihil hoc ad propositam facit quæstionem. Licet enim complures essent mundi, specieque differentes: hic tamen specie esset unus. Hic homo specie est unum. Et hic equus etiam specie est unum. Sed hic homo, & hic equus, non sunt unum specie. Mira vero est PICCOLOMINEI descriptio. *Mundus hic est unum specie per negationem.* Hoc est de industria obscuritatem affectare; & fraudem moliri: quod sophistas decet, non philosophos. Per affirmationem, nihil est. Sed quidvis per essentiam est id quod est. Affirmatio non dat esse rebus. Ita neque negatio detrahit. Si tamen ita loqui lubet: ut affirmationi & negationi rerum ascribatur essentia: non refragabor: modò per affirmationem res esse dicas quod sunt: & per negationem, id non esse, quod non sunt. Absurdum autem est: quidpiam per negationem, id esse quod est.

An vero mundus hic numero sit unus, etiam disputatur: quod non certè præter omnem

omnem rationem fieri iudico. Quis possit enim id non esse numero unum: quod multa non est numerata? Non equidem inficior, quin multa sint ex quibus hic conflatus est mundus: sed quia mundus nomen est totius, non partium: quis existimet mundum hunc, qui totum unum est, non esse numero unum? *At continuum tamen esse necesse est, quicquid unum est.* Itane? Quasi vero unica hæc sit unius ratio. Aliud est ἐν ἀπλωῶς: aliud ἐν συνθέσει. Et hoc quidem συνεχεία est ἐν: aut ἀφῆ. Simpliciter unum esse dicitur id, quod non est multa: καὶ τὸ ἀδιαίρετον: quod dividi nullas in partes potest. Quod vero compositum est ex pluribus: aut continuum est, aut contiguous. Siq; verius unum id dicitur, quod continuum est: id tamen etiam verè unum esse dicitur, quod per contactum est unum. At quæ se invicem contingunt corpora, numero multa sunt. Εἰν ὧ δὲ θεῖης ἀπλήλων ἀπρόμενα ξύλα, ἡ φύσις πάντων εἶναι ἐν. Multa ligna sese invicem contingentia, non dixeris unum esse. Credo equidem: at neq; tu dixeris multas unius rei continuæ partes, unum esse. Multa ligna mensam unam constituunt: quæ per se quidem multa sunt: per accidens autem, hoc est, per compositionem,

Id quod non est multa separata: unum est numero.

Multis modis unum numero dicitur.

Simpliciter unum quid sit.

Unum contactu sitne verè unum.

5. Meta. 6.

Quæ se contingunt, multa sunt: sed ex iis verè unum est.

quæ unio, & unio quædam est, verè dicuntur unum esse quiddam: ut mensa domusve.

3. Meta. 6.

Omnium
corporum
una est ma-
teria. Vñ
ergo sunt nu-
mero.

Mundus nõ
ob id est nu-
mero unum:
quod totam
occupet ma-
teriam.

Vnum nu-
mero, mul-
titudinem
similium nõ
excludit.

At unum numero definitur, cuius una est materia. Α' εἰς μὴ μὲν, ὅν ἡ ὕλη μία. Quid? An non etiam huius mundi totius, una est materia? Multorum corporum, multæ sunt materiæ: & diversorum, multiplex etiam est materia. Rectè quidem hoc: at unius tamen, etiam una est materia: & quomodo totum unum est: eodem quoque modo una eius est materia. Multa elementa, & multa corpora cœlestia compositione sunt unum: quæ materia etiam sunt totius universi.

P I C C O L O M I N E I tamè rationes exigui, vel nullius sunt ponderis. 1. Propterea mundus est unus: quia quod constat ex universa materia est numero unum. Antea dictum est id etiam unum esse, quod solum non sit, aut unicum. Aliud tamen est, si dicamus absolutè, mundum numero esse unum: & aliud est, si dicamus: hunc mundum esse numero unum. Hæc enim propositio, mundorum non excludit multitudinem. Illa vero intelligi potest ita: ut non nisi unus mundus esse dicatur. Quod hac ratione quidem confirmari potest: quam attulit P I C C O L O M I N E U S. Si namque præter

præter illam, quæ hujus est mundi, materiam, alia nulla sit: certum est unum esse mundum, non plures. Sed nihil hoc ad rem propositam facit: quando quæritur hic mundus quomodo sit unus. 2. Qui dicit formam in materia: dicit particulare, & numero unum. Quasivero particularis sit omnis materia. Qui dicit animal: formam dicit in materia: cum genus dicat tamen: non individuum. Generis, & specierum formæ, in materia sunt universali. Sola verò individui forma, cum sit in individua materia, particulare facit, & numero unum. Qui mundum dicit: speciem dicit, non individuum. Non enim mundus, & hic mundus, idem sunt. Hujusce mundi forma, in materia est numero una: quæ mundum etiam hunc facit numero unum. Licet unitatis ratio magis ex forma, quàm ex materia totius sumatur.

Hinc ait Aristoteles continuum nullum se movere. Πῶς ἐνδέχεται συνεχές τι, ἢ συμφύες αὐτὸ ἑαυτὸ κινεῖν; ἢ ἂν ἐ συνεχές μὴ ἀφῆ, ταύτη ἀπαφές. ἀλλ' ἢ κεχώρισται, ταύτη τὸ μὲν ποιεῖν πέφυκε, τὸ δὲ πάχειν. Quis possit enim id movere seipsum, quod continuum, & connatum est? Quia etenim continuum est, non contiguum: hac etiam ratione est incompatibile. Sed quâ

Non omnis materia est singularis.

Generis & speciei materia est universalis.

Unitatis ratio magis ex forma petitur.

8. Physicor.

4. 30.

Continuum movere seipsum non potest.

*Ad motum
movens, mo-
tumque re-
quiritur.*

*An patia-
tur id quod
seipsum mo-
vet.*

*Animalia
certis se mo-
vent instru-
mentis.*

*Nervus pñ-
Et, seipsum
moveret.*

separatum est, ita se habet: ut hoc quidem agere possit: aliud vero pati. Magna hæc est disputatio: quam Deo volente suo tempore discutiemus. Ut moveri possit quidpiam, Aristoteles duo ad minimum requirit: quorum hoc moveat, & alterum moveatur. Quod vero continuum est, & ejusdem naturæ: cum partes non habeat diversas, à seipso pati nequit. Rectè hoc quidē: si passio sit omnis motus. Quod ex seipso movetur: id nos absque passione, per se, & non ab alio moveri pfitemur. Nihil enim est præter lapidē, quod ipsum moveat deorsum: Sed ipse ex seipso movetur absq; alio movente.

Quatenus animal non est propriè corpus continuum. Equidem totum animalis corpus, et si seipsum movet: instrumentis tamen utitur ad motum necessariis: quæ instrumenta variæ sunt partes, non continuæ, sed contiguæ. Jam vero nervus quispiam compunctus seipsum movet: quamvis continuum, & simile sit quidpiam. Cujus motus ratio magis hîc manifesta est, quàm in lapide. Vis enim hic est animalis, quæ nervum movet. In lapide vero nihil est, præter ipsam ejus substantiam. Sic

Sic etiam mundus ex parte ultima forma.
 Myſteria loquitur PICCOLOMINEUS:
 vel anigmata potiùs. Ego qd dicere velit,
 non intelligo. Alii fortè intelligent, qui-
 bus plùs eſt ingenii, quàm mihi. Conji-
 cere tamen liceat, quid dicere velit.

Mundus hic propterea dicitur continuus:
 quod vis quaedam à Deo, cœli ſupremi motu,
 per univerſum orbẽ diffundatur. Atq; ſi hac
 Dei virtute, mundi partes omnes, & uni-
 antur, & continuentur: quomodo anima
 corpus animalis continere dicitur.

Quid autem de mortali orbẽ dicitur?
Superis latioribus eſſe continuum. Nimis ob-
 ſcurè. Num corporum cœleſtium motus,
 orbem univerſum facit continuum? Τὸ ὅτι
 τῶ σφαιροειδῆ συνεχῆς, σφαιροειδῆς. Ita ma-
 ximè continuatur univerſum: quod ejus
 partes omnes ſint ſphæricæ. Nam q̄ ſphæ-
 rico eſt continuum: id etiam eſt ſphæricũ.
 Hæc formæ, & figuræ ſimilitudo multum
 ad unionem: ſive continuationem facit.

*Dei diffusa
 virtus an-
 mundum
 uniat.*

*1. Anima.
 5. 90.*

*2. Cæl. 4.
 26.*

C A P, VIII.

IX. Argumentum.

A R I S T O T E L I S.

Aπείρα ἢ ὄντος τῆ ἐξω, καὶ σώμα ἀπειρον εἶ-
 ναι δοκεῖ, ἔκ κόσμου. Τί ὅ μᾶλλον τῆ κενῆ

*3. Phys. 4.
 32.*

ἐν ταύτῃ; ὡς εἶπερ μοναχὸς καὶ πανταχὸς ἀνάγκη εἶναι τὸ ὄγκον. αἶμα δ' εἰ καὶ ἐστὶ κενόν, καὶ τόπος ἀπείροσ, καὶ σῶμα ἀπείρον ἀναγκάσιον εἶναι. τὸ γὰρ ἐνδέχεται τὸ εἶναι ἑδὲν διαφέρει ἐν τοῖς αἰθέροις.

Cum vero spatium extra cœlos infinitum sit: etiam corpus infinitum esse videtur, & mundi. Cur enim potius in hac vacui parte? Quare sic ubi moles corporea sit: etiam ubiq; esse necesse est. Simul autem si vacuum, & locus est infinitus: etiam necesse est corp' esse infinitum. Nam inter posse & esse discrimen æternis est nullum.

DISCUSSIO.

AD hoc argumentum, ipsum velim Aristotelem respondisse. Licet enim extra cœlum neque locum, neq; vacuum esse censuerit: certum est tamen si locus non sit physicus, spatium esse, neq; plenū neq; physicum; quod sit etiam non minus atque locus physicus, physici corporis capax: qua de re paulò post agetur. Cum itaque hujuscemodi spatium extra cœlos infinitum sit: mundos etiam oportet esse infinitos. Nullum enim corpus est, quod non vel in hoc, vel in alio mundo sit. Corpora

*Extra cœlū
est spatium
corporum
capax.*

*Extra mū-
dum, infini-
ta oportet
esse corpora.*

pora autem oportet in infinito spacio esse infinita: quod duabus demonstrari potest rationibus. 1. Si vacuum sit spacium: locus est: quid enim præter locum vacuum sit? Locus autem nullus est, qui nõ aliquod in se compræhendat corp⁹. Ut enim corpus nullum est, quod nõ sit in loco: ita etiam censet Aristoteles nullum esse locum in quo non sit corpus aliquod. 2. Cum in æternis idem sit esse, & posse: quidni spacium illud infinitum ab æterno mundos ceperit infinitos: quorum ab æterno capax fuit? Hæc certè ratio est gravissima: quam salvis Aristotelicis principiis, & hypothefibus, nemo diluerit.

Locus absque corpore nullus est.

Ab æterno factum est, quicquid fieri potuit.

CAP. IX.

RATIONES QUIBUS DEMONSTRATUR EXTRA MUNDUM INFINITUM esse spacium.

Mάλιστα ἢ καὶ κυριώτατον, ὅ τ' κοινὴν ποιεῖ ἀπορίαν πᾶσι. διὰ γὰρ τὸ ἐν τῇ νοήσῃ μὴ ὑπολείπειν. καὶ ὁ ἀριθμὸς δοκεῖ ἀπέχου εἶναι, καὶ τὰ μαθηματικὰ μεγέθη, καὶ τὸ ἐξω τῆ ἔραονδ.
In primis autem, & maximè, id quod dubitationē movet omnibus. Cum

3. *Physicor⁹*
4. 32.

enim animo compræhensâ magnitudo, nullum progredientibus finem præbeat: & numerus etiam infinitus esse videatur, & mathematicæ magnitudines: etiam id quod extra mundum est spacium, nullis continetur limitibus.

Mundo nondum existente: spacium fuit: quod eum suscipere.

Spacium corporis capax: à solo definitur corpore locato.

Vt locus aliquod suscipiat corpus: nulla est opus actione.

Ad hanc demonstrationem i. assumitur hæc ppositio. *Extra mundum spacium quoddam esse infinitum.* Quod negari nequaquam potest. Nam prius quam mundus crearetur: inane spacium erat: ubi nunc mundus est. Quis vero cogitet spacium illud solum fuisse: sc. extra quod aliud similiter inane non fuerit? Infinitum id utique fuisse: potest hinc intelligi: quod aliter quam à recepto corpore definiri non potuerit. Deinde quid causæ sit: quod hic ubi mundus est, duntaxat huiusmodi fuerit spacium: & alibi fuerit nullum. Spacium corporis capax quidnam sit aliud præter nihilum? quod cum sit nihil: nullas etiam differentias: nullos ipsum habet terminos: quibus definia-
tur. Tu vero cogitas *nihili nullam esse potentiam*: ita ut corpus recipere non possit. Nullâ hic opus est potentiâ. Sed satis est: modò nihil sit quod corporis impediatur

pediat præsentiam. Non ita nos hoc nihilum esse dicimus: ut suam dicit Aristoteles materiam: cujus sc. virtute forma Physica sustineatur ut esse possit. Corpora namque sua virtute & essentiâ perfectâ subsistunt: neque ullo ut sint subjecto indigent. Spacium illud inane si quid esset verè subsistens: vel corpora impediret: vel non juvaret. Ut vero juvet: non est opus: quando substantiæ omnes suum in se habent subjectum: ut verè etiam ob id in seipsis esse dicantur: quod in nullo alio sint. Unde satis intelligitur Anaxagoram errasse: quod hoc soli tribuerit infinito.

2. Et hoc etiam assumitur: *Infinitum*, sc. illud spacium omni ex parte corporis esse capax. Et meritò quidem. Cur enim ejus pars aliqua mundum capere potuerit: & reliquæ partes nullius sint corporis capaces?

3. Το ἐν τῇ νοήσει μὴ ὑπολείπειν. *Qui de spacio extra mundum cogitat: nunquam ad ejus finem pervenit.* Quænam ergo sit adeò subtilis alia ratio: quæ adversus eam cogitationem: ejus spacii terminum aliquem demonstrat? Talis fortè cogitatio, phantasia est,

Vacuum nō est ut materia.

Locus est optimus: qui nihil habet essentia.

Si pars infiniti vacui, corporis est capax: etiā totum est.

Mens cogitando nullum extra mundum invenit terminum: vel

*alicujus sub-
stantia, vel
spacii va-
cui.*

*Numerus
adjectione
crescit in in-
finitum.*

*Magnitudo
mathemati-
ca termino
vacat.*

est, rerumque conceptus: quæ non sint: Nequaquam certè vel omnis, vel talis imaginatio fallax est. Nam extra mundum, vel est aliquid necessario: vel est nihil: Utrumvis esse dixeris: infinitum est. Quid enim sit quod terminet?

4. Καὶ ὁ ἀρίθμὸς. *Quis numero crescenti finem imponat?* Veluti numerum quemvis datum, augere potes alium adjiciendo. Sic & spacium illud extra cælum, semper longius extendi potest.

5. Καὶ τὰ μαθηματικὰ μέγεθῶν. *Qua numerorum: eadem quoque ratio magnitudinis est mathematica.* Quis enim hujus terminum aliquem invenerit?

ARGUMENTORUM
MODO EXPOSITO-
rum alia solutio,

I.

C A P. X.

A M V N D I F O R M A.

MVndi forma non est simplex, & abstra-
cta: sed materiata: Mundi ergo sunt
sino plures.

S O L U.

SOLUTIO.

Consecutio nulla est. Quicquid enim
 afferant Periparetici: materia neque
 multitudinis, neque varietatis rerum causa
 est: cum & indivisa per se sit, & omnino
 indifferens: ut in Alpibus casis adversus
 CAESALPINUM ostendimus copiosè.
 Multæ hominum formæ, homines ex una
 materia multos faciunt. Unam vero dici-
 mus materiam, quæ prima est, & omnium
 expers formarum. Hæc enim per se una,
 & continua est: sed à multis, variisque for-
 mis dividitur, & fit multiplex. Neque ob-
 stat quod ab Aristotele dicitur: *homines*
equidem esse multos, sed unam tamen omni-
um esse speciem. Hæc enim dum in mente
 est, non singulare quiddam est, sed uni-
 versale: quo multæ, sed ejusdem tamen
 naturæ, multorum individuorum formæ
 designantur. Atque ita nullum universale,
 verè unum est. Τοῦ δὲ ἀπλῶς ἐν, ἀδιαίρετον.
 Universale, multorum est in quæ divi-
 ditur. Præterea species hominis, mente
 concepta, nullius hominis forma est. Sin-
 gularium enim singularia sunt principia.
 Quin & de multorum hominum in materia,
 idem quod de forma dici potest: si mente
 similiter, ut ipsa forma percipiatur. Ita

Materia neque magnitudinis neque multitudinis est causa.

A formis est materia divisio.

Multorum hominum species in mente una est.

Verè nullum universale est unum.

10. Met. 1. 2.

Species mente concepta nullum informat hominem.

13. Met. 10.

Multorum hominum

*materia,
mente con-
cepta etiam
una est.*

*Genus ma-
gis est uni-
versale, quā
differentia.*

*Forma qua
lā nisi mul-
te sint: im-
perfecta sunt.*

*Quae socie-
tate perfici-
untur sub-
stantia: mul-
tas esse oportet.*

enim etiam universalis erit, & una. Si namq; omnium hominum una est differentia: genus etiam unum est: q; eò quoq; magis unum est, quā differentia: quò magis est universale, pluribusq; competēs.

Non ergo materiae causā mūdos necesse est esse uno plures. Quin potius ex mundi forma, de quaestione proposita ferendum est iudicium. Si namq; talis sit: ut plures p̄stet esse, quā unicā: tum demum sufficiens haec erit ratio: plures esse mūdos. Hominis forma & natura est ad societatem comparata: & ob hoc etiam, ad multitudinem. Mundi vero forma, & essentia suum ut assequatur finem, nulla indiget societate. Siq; plures sint mundi: magis quā numeri, erunt ἐπιδοδιδώδεις. Nullus enim erit, qui ad alterius perfectionem quicquam conferat.

C A P. II.

II. Argumentum.

Plures sunt mundi: sive à natura: sive ab aliquo alio sint opifice.

S O L U T I O.

AB hac disputatione removennda haec est propositio. *Mundum hunc, pluresc*

resvè alios, à natura esse: qua de re jam satis aliàs est actū. Pars igitur altera sola sumatur. *Mundum qui fecit unū, plures vel fecit, vel facere potuit.* Utiq; potuit. Nequaquā tamen fecisse hunc oportuit, qd quid facere potuit. Finita namq; voluntas, infinitam restringit agentis liberi potentiam.

Quod vero audet asserere PICCOLOMINEUS, & impium, & absurdum est. *Deum videlicet neq; potuisse, neque posse mundos facere plures.* Quid enim causæ sit, cur ejus ad opus unum astricta sit potentia: quem constat esse omnipotentem? An ei materia desit, aut virtus? An est, quod plures volentem facere mundos impediatur?

CAP. XII.

DEUM PLURES MUNDOS PROCREARE non posse.

PICCOLOM, cap. 9.

Dicamus itaque mundum, nec esse, nec esse posse multiplicem, quod præsertim ex tribus conspiciè elicitur.

I. Argumentum.

Primo, ex modo quo pendet ex Deo, ex sententia Aristotelis. Nam ex Deo pendet

Natura mūdum non fecit.

Agentia voluntaria nō faciunt quicquid facere possunt.

Impia Piccolominei sententia de Dei potentia.

Si Deus unum fecit mundum: quidni plures etiam facere potuerit.

Mundus q̄
ex Deo ef-
luat: non
potest nisi
unus esse.
Ex uno non
nisi unum
prodit.

Materia
nulla est, ex
qua possit
alius fieri
mundus.

si plures ef-
fuerint mundi:
nullus Dei
set imago.

cum quadam necessitate natura: per quem
modum ex uno non potest proxime & ada-
quate prodire nisi unum. Vt enim ex sole u-
num lumen: ex igne uno, una calefactio pro-
dit: Ita ex uno principio, unus ordo, & unus
corporeus mundus.

2. Argumentum.

Altera ratio sumitur ex materia, quæ est
causa sine qua non. Cum enim mun-
dus ex tota materia constet: nec adsit mate-
ria, ex qua alius constitui valeat, necesse est ut
unicus sit.

3. Argumentum.

Mundi conditio est, ut sit universum ab-
solute, totum, & perfectum. Si mundi
essent plures: nullus esset absolute universum,
nullus imago Dei. Nullus itaque esset mun-
dus. Quare asserere mundos esse plures, est
pugnantia præferre.

S O L U T I O.

I. Argumenti.

CUm demonstrare non potuerit P I C-
COLOMINEUS, nonnisi unum esse
mundum: magna certè ejus est temeritas
& imprudentia: quando probare nititur

mun-

mundum esse necessario duntaxat unum: ut non possit etiam Deus creare plures: si vel maximè velit. At fortè non ex animo: sed ex Aristotelis sententia moliri hoc ausus est. Ita fortè censuerit: quisquis PICCOLOMINEUM magis, quàm veritatè amat. Aliud tamen ejus verba docent: PICCOLOMINEUM videlicet Aristotelis probare sententiam: si modò hæc Aristotelis fuit, quam stabilire nritur. Profectò si pius esset PICCOLOMINEUS: veram, & Christianam Teologorum sententiam, Aristotelicè non postposuisset.

Quid ergo tanti est roboris? *Quicquid agit Deus natura sua necessitate: id non nisi unum esse potest.* Ita ego etiam existimo. Multorum enim contingentia est, non necessitas. Sed hoc suis tamen exemplis malè probat PICCOLOM. Sol enim & ignis non simplici & absolutâ: sed naturali agunt necessitate: quæ & multorum est, & contingens. Quis etiam unum credat solis esse lumen: ut mundus est unus? An non plurimæ luminis solaris sunt partes: quarum una quælibet lumen est?

Ad alterum exemplum quod attinet: quamvis callidè sophisticam exerceat PICCOLOMINEUS: facile tamen fraus, & error ejus animadvertitur. *Ex uno igne*

Deum non posse plures facere mundos: impiū est dictu.

Peripateticus mavult Piccol. esse, quam Christianus.

Vnum est quicquid Deus agit necessario.

Absoluta necessitas unius est ita Deus non nisi unius filii pater est.

Opus & operatio non sunt idem.

*Opus & o-
peratio non
sunt idem.*

*Unus ignis
multa cale-
facit corpo-
ra.*

*8. Physic. 6.
49.*

*Nulla neces-
sitate mun-
dus à Deo
pendet.*

*Deus mun-
dum nõ fa-
cit: ut ignis
calorem.*

*Quelibet i-
gnis pars su-
um produ-
cit calorem.*

*Dei pars u-
naqueque
suum pferit
mundum.*

una est calefactio. Aliud est τὸ ἐεργον: aliud
ἢ ἐνέεργα. Lumen antea positum fuit: non
illustratio: jam vero non calor ponitur:
sed calefactio. Sed age. Calefactionem
p calore fumamus. An unius ignis nõ nisi
una est calefactio? Nempe si rem nõ nisi
unã calefaciat. Quid tum ergo si res mul-
tas unus: calefaciat ignis? Ut motus fit
unus: rem etiam non nisi unam moveri o-
porteret: si rectè nos docuit Aristot.

*Nam ex Deo pendet mundus cum qua-
dam natura necessitate.* Falsum hoc est: ut
aliàs sæpe docuimus. Sed minor hæc pro-
positio ad exempla majoris accommode-
tur. Sol, & ignis lumen & calorem ex se fun-
dunt necessariò. Sic & Deus ipse mundum
hunc unum ex se producit quadam essentia
sua necessitate. Solis nulla pars est, quæ
non aliquid profundat luminis. Et Dei
nulla pars est, quæ mundum non produ-
cat. Quid ergo causæ est, quod una solùm
ex parte mundum producat Deus? Sol ex-
tra se circumquaq; lumen fundit. Quid-
ni igitur extra se Deus circumquaq; mun-
dos producat infinitos? Deum quis mun-
do neget esse majorem? At lumẽ solis ipso
est solẽ multò majus. Exigui nempe solis,
tantum opus est: & tanti Dei opus est tan-
tylum. Affer quæso P I C C O L. hujusce ra-
tionem discriminis. II. Ar-

II. Argumentum.

SOLUTIONO.

Vide lector optime PICCOLOMI-
NEI Deus quàm pauper sit. Non po-
test hic plures uno còdere mundos: Nam
materia ei non suppetit: quæ causa tamẽ est,
sine qua creari mundus non possit. Nescio
quis iste sit Deus. Noster enim quẽ colim⁹,
ad eò magnus, & potens est: ut nullis ege-
at causis adjuvantibus. Falsum ergo est, &
manifesta in Deum est blasphemia: cum
ait PICCOLOMIN. *materiam esse cau-
sam sine qua Deus mundum procreare nõ pos-
sit*. Cum enim Deus non materiam mi-
nus, quàm formam faciat: quã materiam
ad materie primam poscat generationem?
Præterea si materiam ipse non fecerit, ex
qua mundum creavit: unde hæc ei sub-
ministrata est? Quis hanc alius fecerit
Deus, qui fuerit potentior? Ab æterno
fortè fuit, à nullo facta. Infinita ergo fuit.
Infinitum enim est, quicquid factum, seu
definitum non est ab alio: siquidem sei-
psum definire potest nihil. Quare igi-
tur Deo suo materie penuriam.

objicit PICCOLOMI-
NEUS?

I. 4.

*Piccolomi-
nei De⁹ ad-
modũ pau-
per est.*

*Deus noster
nullam exi-
git adjuvã-
rem causam*

*Deus absq³
materia
mundum
facere po-
test.*

*Quis pri-
mum Deo
materiam
submini-
straverit.*

*Infinitum
est, quicquid
factum non
est.*

III. Argumenti.

S O L U T I O.

*Mundus nō
est absolute
omnia.*

*Mundus
hic univer-
sum est. li-
cet alii plu-
res sint.*

*Mundus li-
cet unicus
sit: absolu-
te univer-
sum non est.*

Mundi conditio est ut sit universum ab-
solute. Velim hominē philosophum
agere, & loqui consideratius. Quod qua-
sio est *universum absolute*? An non id quod
omnia est absq; omni exceptione? Quid
vero ad mundum incorporeæ substantiæ?
Mundus est omnia corpora. Non ergo est
absolute omnia: quando hinc substantiæ
amoveatur incorporeæ. Quin & probari
hoc volumus; *mundum sc. absolute omnia
esse corpora.* Hoc enim id ipsum est de quo
disputatur. Ita principium perpetuò petit
PICCOLOMINEUS. Neque mundum
ob id inficior universum esse, totū, & per-
fectum: si plures alios dicam esse mundos.
Iis enim corporibus constat omnibus, quæ
ad eius perfectionem requiruntur. Quid
igitur obstat quo minus duo, tresve sint alii
mundi pariter ut iste est, perfecti? *Si
mundi essent plures: nullus esset absolute uni-
versum.* At dixerim ego etiam, mundum
hunc, si solus & unus sit, non esse tamen
universum absolute: cum non sit omnia
absolute. Sicq; plures sint alii mundi tales
& tanti: qualis & quantus iste est: quare
non sit eorum quilibet pariter universum
abso-

absolutè? 2. Nullus esset imago Dei. Miror. Homines enim verius quàm mundus, Dei sunt imagines. Hominem Deus, non mundum, ad sui creasse dicitur imaginem. At neq; sibi satis hîc constat P I C C O L O M I N E U S. Pòst enim longè aliter sentit: ut ex hisce videre est.

At dubitatur de ratione Platonis sumpta ex idea, quàm dicebat Alexander necessitate carere: cum unius idea, varia numero possint esse imitationes, & participationes. Simplicius in prim. de cœlo exponens context. 92. nititur Instantia Alexandri satisfacere, & inquit, semper uni ideae unam speciem respondere: at ea in æternis servatur numero æterna, ut in Sole & Luna: in mortalibus verò servatur æterna successione individuorum.

At hæc solutio nullius videtur roboris, quia non est dubitatio de specie mundi, sed de numero. Valdè simplex fuit Simplicius, qui sententiam confirmat Alexandri, quam refellere vult. Non enim Alexander multas & varias species, uni dixit ideae respondere. Multorum hominum una tamen est species: Atq; licet una sit idea: multi sunt tamen homines. Quidni etiam multorum mundorū una species, & una sit idea? In æternis fortè unitas est: & in corruptibilibus multitudo: quam individuorum

*Homines
veri⁹ quàm
mūdus Dei
sunt imagi-
nes.*

*Vnius mul-
ta possunt
esse imagi-
nes.*

*Multa &
varia speci-
es uni non
respondent
idea.*

Ad multitudinem generatione necessaria non est.

Deum multos facere posse mundos: contradictio est.

Mundum non omnia: sed omnia sua corpora continere necesse est.

infert successio. Nempe si non sint etiam multæ stellæ: quas censent esse tamen æternas.

3. *Quare asserere mundos esse plures, est pugnantia proferre.* Violenta est conclusio. Non potest Deus plures condere mundos: quia facere non potest ut simul vera sint contradicentia. Mundi nõ sunt mundi: si multi sint. Quamobrem quæso? Quia mundum, ut sit mundus, unum esse oportet. Non enim est mundus: nisi omnia complectatur corpora. Non omnia absolute: sed omnia sua. Quomodo quilibet homo suis constat membris omnibus: si $\pi\eta\rho\omega\mu\alpha$ non sit.

C A P. XIII.

III. Argumentum.

SI quæ vilia sunt, multa sunt: quidni etiam multa sint, quæ præstantiora sunt?

S O L U T I O.

Quæ vilia sunt: multitudine perficiuntur. Mundum

Nulla ratio est. Nam quæ vilia sunt: aliquam ex multitudine perfectionem accipiunt. Quæ vero ex seipsis perfecta sunt: non est ut aliunde perficiantur. Ita nempe mundus hic est per se perfectus:

fectus: ut nullam ab aliis mundis sortia-
tur perfectionem: si forte plures sint. Bo-
norum hinc igitur observandum est discrimen.
Quaedam enim quò pauciora sunt: eò quoque sunt præstantiora. Minus præ-
stant reges si multi sint. Et præstantissimus
est, qui omnibus imperat. Quaedam vero
præstat esse multa. Non enim bonum est,
non nisi unum vel angelum esse, vel homi-
nem. Et est, quod unum sit necessariò.
Dei solius hæc est necessitas. Mundum
vero præstat esse duntaxat unum; licet
hinc nulla sit unitatis necessitas. Possunt
enim, si Deus velit, esse plures.

*quia perfe-
ctus est, sa-
tis est, unū
esse.*

*Quaedam
præstat esse
pauciora.*

*Bonum o-
ptimum est
unicum.*

CAP. XIV.

IV. & IX. Argumentum.

Absurdum est in agro amplissimo non nisi
unam esse spicam. Et similiter absur-
dum est, in spacio infinito unum duntaxat
esse mundum. Metrodorus.

Extra hunc mundum infinitum est spaci-
um: quod ab aeterno mundos capere potuerit
infinitos. Ab aeterno igitur cepit infini-
tos. In aeternis enim esse & posse,
idem sunt.

SOLUTIO.

*Spacium
multis mū-
dis non de-
est.*

DUbiūm nobis certè non est: quin ut uni mundo spacium non defuit: infinitis etiam esse possit. Cur enim non nisi hoc sit spacium, quod ab hoc mundo completur? Sed hac de re post agetur: quantum res ipsa postulat. Quid igitur? Si mundis infinitis spacium suppetit infinitum: quid causæ est, cur hæc sola pars huiusce spacii mundum habeat? An non in æternis est actus: quod nobis est potentia? Spacium infinitum infinitorum capax mundorum, æternum quiddam est. Ab æterno igitur cepit, quod capere potuit.

*In æternis
esse, & posse
nō sunt idē.
Potentia nō
est æterno-
rum.*

*Potentia cau-
sæ competit
æternæ: at
non effectis
æternis.*

*Spacium in
finitum po-*

Magnum & iniquū est postulatū: nisi rectè intelligatur: in æternis idem esse potentiam & actum. Potentia namq; rerū est futurarum: non præsentium, nō præteritarum. Ergo neq; æternarum est. At infinitum tamen spacium ab æterno fuisse dicitur mundorum capax infinitorum. Expende hoc diligenter. Causæ potentia, rebus etiam competit æternis. Qui vero potentiam sequuntur effectus: æterni nō sunt. Mundum ab infinito spacio, vel unum, vel infinitos capi: effecta sunt, quæ capiendi sequuntur potentiam. Non ergo ita potuerūt ab æterno capi: ut ab æterno cape-

ren-

rentur. Non enim ab æterno fuit: quicquid esse potuit. Spacium autem æternū, & infinitum potentiam habuit quidem ab æterno, qua mundos caperet: sed qua caperet tamen postea: cum hæc potentia sit ratio: ut effectu suo sit prior. Æterna igitur, ut causæ, non ut effecta potentiam habent. At hæc etiam potentia, & actus idem sunt. Minimè gentium. Rerum enim est potentia quæ nondum sunt: sed esse possunt: atq; ob id etiam harum actu prior est. Spacium hujusce mundi, non prius hunc potuit mundum capere, quam à Deo conderetur. Proinde prius hunc capere potuit, quam caperet.

Si vero causam quæras, quare hujus infiniti spacii pars una duntaxat mundum ceperit, & capiat: facile tibi respondebitur: at non *ἄριστον*. Licet hujusce spacii pars unaquæq; mundū capere possit: ut mundum capiat tamen, mundum esse oportet quem capiat. Ut vero sit, à Deo fieri necesse est. Ab hujus ergo Dei nostri Opt. Max. pendet hoc voluntate: ut mundum vel unicū, vel plures creet.

potentiam habuit ab æterno mundos capiendi, nō ab æterno sed aliquando.

Spaciū prius mundū capere potuit: quam ceperit.

Mundum vel unū esse, vel plures: à Dei pendet arbitrio.

CAP. XV.

V. Argumentum.

Qua natura gignuntur, multa sunt.

SOLUTIO.

Mundum, mundo sive gigni naturaliter, dictu perabsurdum est. Non enim mundus seipsum facere potest: quo nondum existente, nondum etiam natura fuit.

CAP. XVI.

VI. Argumentum.

Materia satis est, ex qua mundi generentur etiam infiniti.

SOLUTIO.

Quod de atomis dicitur ex atomistarum sententia, nullius est momenti. Non enim atomi mundi, mundorumve condendorum materia sunt. Alia vero est materia, quam primam vocant Peripatetici. Hæc enim cum sit informis, & a nullo facta, etiam infinita est: ut ejus exigua dimittat aliqua pars ad hujusce finiti mundi procreationem assumpta, & absumpta sit. Quidni ergo quicquid ejus est reliquum similiter in mundos complures, aut etiam infinitos absumatur? Quis enim ejus alias usus esse possit? Hæc

*Mundorum
materia non
sunt atomi.*

Hęc Peripateticis discutienda relinquitur: cum materiam hanc vel non admittamus omnino: vel cum *Conimbricensib⁹* à Deo factam esse credamus: & ejus quidē tantum esse factū: quantum hujusce mundi postulavit amplitudo.

At nihilum tamen etiam est infinitum: ex quo mundus hic est factus: & alii fieri possunt etiam infiniti. Possunt utiq; Sed ut fiant, ex Dei pendet hoc arbitrio, quem non inficiamur infinitos posse procreare.

CAP. XVII.

Mundus per accidens est unus. Plures ergo possunt esse.

SOLUTIO.

ITa est. At non propterea tamen quod mundus hic per accidens sit unus. Per se namq; unus est. Sed corpora ex quibus constat, per accidēs sunt unum quiddam: nempe mundus unus. Etsi vero per se est unus: per accidens tamen est unicus. Non enim hoc est necessarium. Sed mund⁹ hic posset unus esse nihilominus: licet unicus non esset. Ut sit mundus, unū quiddam esse necesse est: at non unicum.

Mundus ex materia factus non est.

Mundus per se est unum sed per accidens est unicus.

CAP. XVIII.

VIII. Argumentum.

Mundus hic non est numero unus. Plures ergo sunt.

SOLUTIO.

UT numero mundus hic sit unus: satis ipsa ejus est compositio: ut omnium partium continuitate non sit opus.

VNICVM ESSE MVNDVM.

CAP. I.

PICCOLOMINEUS de mundo
Cap. 8.

I. Argumentum.

Quod mundus sit unus, multis, & satis firmis rationibus potest demonstrari: & primò hæc veritas ex eo cõspicue elicitur, quia asserentes mundos esse plures in conspicua labuntur absurda.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α Τ Α.

Hoc nempe agere est: quod hisce verbis expressit Aristoteles: Πᾶσι ᾧ ἡμῶν

τέτο

τὸ σὺνθεῖς, μὴ πρὸς τὸ πρᾶγμα ποιῆσθαι τὴν ζήτησιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τάνανθια λέγοντα. Mala hæc hominum est consuetudo: qui magis vitia exquirunt adversariorum, quàm res ipsas, de quibus agitur. Multa certè veterum atomistarum fuerunt errata: quæ passim Aristoteles, & Galenus merito, & rectè refutârunt. Haud propterea tamen ipsum per se dogma de minimis omnium corporum partibus, falsum, aut absurdum est. Nihil enim est majus: nihil magnum, quod non etiam primis, minimis, & individuis constet partibus: ut integro aliàs opere manifestum fecimus: quam nuncupavimus Aπιροτομεν. Hinc etiàm magnæ disputationis initium facit PICCOLOMINUS: eorum absurda referens dogmata: qui plures judicârunt esse mundos. Horum ego quidem sententiæ non astipulor: cum certò mihi persuadeam, nullo modo plures admitti posse mundos. Sed rem ipsam per se discutendam esse judico, falsis adversariorum opinionibus sepositis: quibus etiàm sublatis, vera tamen de mūdorum multitudine possit esse sententia. Quid enim?

Atomos esse infinitus in vacuo volitantes: ex quarum fortuito concursu mundi facti sunt.

K

2. Cael. 13.

80.

In personas disputandi non est.

Atomos verum est magnitudinis esse principia. Sed multi sunt tamen atomistarum errores.

Atomos nostra confirmat Aπιροτομεν.

Erroris quæ ad rem propositam non faciunt: movere non de-

Atomistarum errores.

infiniti. *Mundos etiam multos crescere, & minui.* Hæc & similia cogitata, manifestè absurda sunt, & fatua. Sed ob id tamen nõ sequitur: *mundos non esse plures.*

CAP. II.

II. Argumentum.

MOtus primus est æternus, ergo unus: Si unus, ergo continuus. Si unus, & continuus, ergo est ab uno motore, & unius mobilis. *Unus est ordo.*

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ.

8. *Physic. 6.*
49.

Φανερόν ἴ κρη, εκ τῆδε ὅτι ἀνάγκη εἶναι ἕν ἐν κρη αἰδοῖν τὸ πρῶτον κινῆν. Δεδεικται γδ ὅτι ἀνάγκη αἰεὶ κίνησιν εἶναι. εἰ ἴ αἰεὶ, ἀνάγκη, κρη συνεχῆ εἶναι κρη γδ τὸ αἰεὶ ὄν, συνεχῆς. τὸ δὲ ἐφεξῆς, ἔ συνεχῆς. ἀλλὰ μὴν εἶγε συνεχῆς, μία. μία δὲ εἰ ὑφ' ἐνὸς τε κινῆντος; κρη ἐνὸς τῆ κινῆμεν.

Ut motus sit unus: unum oportet esse movens.

Quod semper est: continuum est.

Ex hoc etiam manifestum est, necessario unum aliquod esse, & æternum primum movens. Demonstratum enim est, motum semper esse necessario. Si vero semper sit: etiam necesse est esse continuum. Nam quod semper est, continuum est. Consequens

quens vero continuum non est. At vero si continuus est motus, unus est. Unus autem ab uno movente est, & unius mobilis

Multa hinc observanda sunt: ut res hæc probè discutatur.

1. *Æternum esse motum antea demonstratum est.* At quam rectè: satis ex iis intelligi potest, quæ de rerum æternitate discussimus. Sed ejus hinc nihil interest. 2. *Motus cum sit æternus etiam continuus est.* Quasi vero non possit etiam æternum id esse quod continuum non est. Rerum generationes, & corruptiones, etsi continuæ non sunt, non minus tamen ab æterno sunt, quam motus cœlestis. 3. *Quod semper est, est continuum.* Verissime. Quod enim per vices est, aut quod intermittit, non semper est. At nondum tamen constat: *an ea quæ per vices semper redeunt, æterna esse non possint.* Non enim idem est τὸ συνεχές, καὶ τὸ αἰδιον: assiduum, & æternum. Solis ad nos accessus, licet continuus non sit, æternus tamen est. Si namque sol in æternum moveatur: etiam ejus ad nos reditus æternus erit.

K 2

Æternum esse motum: falsum est.

Etiam quæ intermittunt æterna sunt.

Non idem est assiduum, et æternum.

4. Si continuus est motus: etiam unus est. Quasi vero non multi sint continui motus. Qui continuus est, est unus. Qui continui sunt: multi sunt. Continuus motus non est absolutè unus: sed continuatione. 5. Unius motus continui, non nisi movens unum est: & unum mobile. Quid tum postea? Jam ad rem propius est accedendum. Unum movens est: unus ergo mundus est. Consecutio negatur. Licet enim unius mundi, movens unicum sit: multorum tamen mundorum, multa possunt esse moventia.

*Unius mū-
di movens
unum est.*

C A P. III.

III. Argumentum.

Ex principio quod unū, & absolutissimum est & ita unum, ut conditio ejus sit, ut unum sit, debet proximè pendere opus, quod & unum, & absolutissimum sit. Mundus ex Deo proximè debet.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α Τ Α.

Unicum est rerum omnium principium. Unicus ergo est mundus. Ut verè consecutio demonstraretur: hic opus: hic labor est. Unius principii, nonnisi unum
est o

*Unius effi-
cientis non*

est opus proximum. Nempe quia mensarius, unius duntaxat mensæ gratiâ mensarius est. Quid hîc juris est: quo hujusmodi superbis, & inconcinnis postulatis, aliquantum fidei concilietur? *Eo modo unum esse oportet: ut ejus conditio sit: esse unum.* Magna hîc in obscuris residet subtilitas. Conditionem fortè hîc dicit **P I C C O L O M I N E U S**: quam nos necessitatem dicimus. Deum nonnisi unum esse, non conditio: sed simplex, & mera est necessitas. Quid tum vero si Deus necessariò sit unicum mundi principium? *An unius causæ necessitas, operis etiam unius infert necessitatem?* Unde igitur rerum est multitudo: si principium sit unicum: & ejus etiam unicum sit opus? Primum equidem principium nonnisi unum est necessariò: atq; hac substantiæ unius necessitate sibi ipsi soli est. Quâ vero principium & causa est rebus aliis: potentiam habet: quæ multitudinis est mater. Licet ergo Deus propter necessitatem sit unus: attamē propter eam quam habet infinitam potentiam, plurimorum est causa.

2. *Major ostenditur: quia opus effectum imitatur causam, & particeps est conditionis ejus, & nature, ut capax est. Itane? Quasi vero effectus omnis suæ sit causæ similis.*

K 3

nisi unum opus est proximum.

Deum esse unum: ejus conditio nō est: sed necessitas.

Unius Dei multa sunt opera.

Mundi nihil est: quod Deo sit simile.

*Quantita-
tis non est si-
militudo.*

*Vt ab uno
procedant
multa.*

*Efficiens si
vim suam
in opere uno
amittat: plu-
ra facere po-
test.*

Quid quæso mundus habet, quod Deo sit simile? Præterea similitudo non ex quantitate: sed essentia, vel qualitatibus, est petenda. Filii duodecim nō minus, quàm unus, suo patri possunt esse similes.

3. *Minor per se patet. Confirmatur, quia ab uno ut unum est, non procedit multitudo nisi ordine aliquo.* Falsum hoc est. Sensus enim ipse contrarium docet: quod firma etiam ratione comprobatur. Cum enim efficiens, suam vim efficiendo nō amittat: ubi unum produxerit effectum: pariter alium atq; hunc, producere potest. Quib⁹ etiam completis, eadem vis adhuc efficienti supererit, qua plures alios effectus producat. *Nisi ordine aliquo.* Nulli ergo sunt collaterales effectus: si qualibet causa nō nisi unū proximè & immediatè producat effectum. Quis etiam hic ordo est? Si pater unus idemq; singulis annis unum generet filium: an non hic ordo erit: quo plures uno filii, ex uno patre procreari dicantur: & proximè quidem, & immediatè?

C A P. III.

IV. Argumentum.

Praterea idipsum ostenditur considerando modum.

modum, quo ex sententia Peripateticorum Deus operatur, & res dependent ex eo. Nam Deus, ex Aristotelis sententia, operatur cum quadam natura necessitate. Agens per naturam proximè unum producit, & quaecun- que ex eo pendent, necessariò uno modo, sem- per, & consimiliter pendent, & propterea ab uno principio non multi, & varii, sed unus ordo proficiscitur.

Quod confirmatur: quoniam quicumque plures ponunt mundos, nõ ex uno principio p- dire asserunt, sed ex variis: ut ex lite, et ami- citia dixit Empedocles: vel fortuito quodam concursu eos fieri dixerunt, ut Democritus.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ.

Agens per naturã. Mira locutio. Num natura istius agentis instrumentũ est: an vero natura ipsa, ipsum hoc est agens? Per naturam, naturalis intelligitur agentis necessitas. Ignis naturali sua quadam agit necessitate. Unicum ergo proximè pducit effectum. Quisnam iste est? Calor. At caloris multa, & varia sunt effecta. Deus Optim. Max. pro calore virtutem ha- bet: qua multos & varios præcrect effe- ctus. 2. Aristot. sententia est, Deum agere naturali quadam necessitate. Multũ adhuc hac de re controversitur. Ego tamen cum

K. 4.

Deus Ari- stotelis ope- ratur neces- sariò: nõ- ster non i- tens.

Qui plures ponunt mũ- dos: plures etiam ponũt efficientes.

Per naturã agere quid sit.

*Deum esse
factum: non
agens volu-
tarium di-
ctu est im-
pium.*

*Si fecit De-
us mundū
necessariò:
fecit ab eter-
no.*

*Si Deus ne-
cessariò a-
git cum sit
infiniteus:
infiniteos fa-
cit mundos.
Necessitas
multitudi-
nem arguit.*

PICCOLOMINEO crediderim hanc Aristotelis fuisse sententiam: quippe qui Deo nullā omnino tribuerit potentiam: quæ si non sit: vel nihil agitur: vel agitur necessariò. Sed hoc tamen & absurdū, & impium esse dogma, nemo est qui vel nesciat, vel dubitet: nisi qui Sathanam sequi malit mendacē: quàm sacris literis: aut rectæ rationi fidem habere. 3. *Quid tum vero: si Deus agat, quicquid agit necessariò?* Num propterea non nisi unum produxit mundum? Id agere non potest: neq; non agere, quod agit Deus necessariò. Semper id ergo agit. Proinde si mundū creavit Deus necessariò: ab æterno creavit: & nunc etiam nunc creat: & in æternum etiam creabit. Cum itaq; semper in unius mundi creatione occupetur; non creat, neque creabit uno plures. Rectè hoc quidem: *Quid tum vero: si plures ipsum mundos asserā procreare posse, propterea q̄ sit infiniteus? Ut quod finitum est, efficiatur: vis fat est finita.* Quidni ergo Deus pro uno, mundos naturali substantiæ suæ necessitate producat infiniteos? Hæc Dei necessitas multitudinem arguit potius quàm tollat: sed creationis ostendit perpetuitatem: sive un⁹, sive plures p̄creentur mundi. 4. *Quod confirmatur.* Empedocles non tot posuit
Cica-

creationis mūdorum principia: quot pro-
creari iudicavit per vices infinito tempo-
re. Duo namq; duntaxat posuit: Litem
nimirum & amicitiam: quorum hoc qui-
dem mundos omnes procreare censuit:
illud vero eosdem corrumpere. Demo-
critus vero atomos infinitas, non pro effi-
ciente principio: sed pro materiali causa
posuit.

*Duo mundi
principia:
Lis et ami-
cicia.*

CAP. V.

V. Argumentum.

ID ipsum etiam ostenditur rationibus. Et
quia (ut patuit) forma mūdi est multiplex:
quamcunq; consideremus, semper apparebit
mundum debere iudicari unum. Nam si
pro forma formam intelligimus abjunctam,
nempe Deum, ex ea conspiciē colligimus, mū-
dum esse unum. Nam si Deus est unus: u-
nus est ordo intelligentiarum. Ergo mun-
dus cœlestis eis respondens est unus. Si cœle-
stis: Ergo elementaris.

*Deus abjū-
cta est mun-
di forma.*

*Intelligen-
tiarum or-
do est unus.*

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ.

ALiter hæc exstrui poterat demōstra-
tio. Cujuscunq; forma est una: id
ipsum etiam unum est. Unius enim rei

K 5

*Vnius rei
non nisi for-
ma est una.*

*Deus cum
sit infinitus:
uno plures
potest infor-
mare mun-
dos.*

*Intelligen-
tiarum uno
plures sunt
ordines.*

*1. Cael. 9.
100.*

forma est una: multæque multarum. At mundi non nisi una forma est: nempe Deus. Non ergo mundi sunt uno plures. 1. Falsum est Deum esse mundi formam: quæ de re in 1. lib. est actum. 2. Hoc etiam posito, non liquet propterea non nisi unum esse mundum. Una potest etenim forma esse multorum: ut anima plurimarum animati corporis partium forma est una. Deo cum substantia sit infinita: quidni etiam infinitos informet mundos? 3. Si Deus est unus: intelligentiarum cælos moventium unus duntaxat est ordo. Quamobrem? An non unus Deus multis intelligentiarum ordinibus potest sufficere? Quid etiam si plures intelligentiarum sint ordines? In hoc mundo unus est earum intelligentiarum ordo: quæ cælestes huiusce mundi sphaeras movent. Quonam igitur illæ referentur: quæ sunt extra hunc mundum?

C A P. VI.

VI. Argumentum.

INsuper inquit Aristoteles 12. Meta. 49. Illud vero perspicuum est cælum esse unum. Nam si plures essent, ut homines, uniuscuiusque principium specie unum erit, et numero multiplex: at quæ numero multa sunt, ma-
teriam

etiam habent. prima autem essentia, cum sit prima entelechia, & purus actus, materiam non habet. primum igitur illud movens, quod immobile manet, cum ratione, tum numero unum est, & ob id illud, quod semper & continenter movetur, unum erit, &c.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ.

U Num erit, &c. Si unum, & cætera sit: non unum erit. Locos omittamus. Ubi confusa sunt omnia: distinctio- ne nō est opus. Jocos omittamus. Aristoteles est strenuus disputator. Ein strenger Herz ist er. Non fert jocos: non ridet. Qua igitur ratione docet unum esse mundum, ? ὅτι ἡ εἰς ἄρανός, φανερόν. εἰ γὰρ πλείους οἱ ἄρανοὶ ὡσπερ οἱ ἀνθρώποι, ἕσται εἶδει μία ἢ πλεῖ- ἕκαστον ἀρχὴ, ἀριθμῶν ἢ γε πηλίκαι. αἰτλ' ὅσα ἀριθ- μῶν πηλίκαι, ὕλην ἔχει. εἰς γὰρ λόγος, καὶ ὁ αὐτὸς πολλῶν, ὅιον ἀνθρώπων, Σωκράτης ἢ εἰς. τὸ ἢ πῆν εἶναι, ἔκ ἔχει ὕλην τὸ πρῶτον. ἐντελέχεια γὰρ. ἐν μὲν ἄρα καὶ λόγῳ, καὶ ἀριθμῶν, τὸ πρῶτον κινεῖν ἀκίνητον ὄν. καὶ τὸ κινεῖται ἄρα αἰεὶ καὶ συνε- χῶς ἐν μόνον. εἰς ἄρα ἄρανός μόνος.

Age vero jam hæc paulò diligentius ex-
pendemus. 1. Unum est primum
movens. Probetur. 2. Materiam

Primum mo-
vens cum
materia ua-
cet: unicum
est.

Aristoteles
graviter dis-
putat absq̃
jocis.

12. Metaph.
8. 49.

habent, quæcumq; numero multa sunt. Negatur. 3. Omnium hominum una ratio, una est definitio. 4. Socrates est unus: homines multi sunt. 4. Si multi essent cœli: multa essent principia. 6. Ratio ipsum esse rei explicans, materiâ vacat. 7. Quia est ἐντελέχεια. 8. Primum ergo movens & numero, & ratione unum est. 9. Proinde etiam id quod ab eo movetur, est assidue unum solum. 10. Unicum ergo cœlum est.

*An sit unū
quicquid
materia va-
cat.*

*Vnius ma-
teria multa,
& varia
sunt forma.*

*Hominum
definitio u-
na est, quia
materia va-
cat.*

*In hominū
definitione*

1. Hic primum quærimus: *an propterea
primum movens sit unicum, non plura: quod
materiam non habeat.* Magnum hoc est
postulatum. Nam materia cum per se sit
una: formæ tamen multæ sunt, & variæ.

2. *Quod materia, multitudinis ascribenda
sit causa, probatur hac ratione: Licet ho-
mines multi sint: una tamen omnium est de-
finitio.* Nempe quia hæc est ἐντελέχεια, &
materiâ vacat; Illi vero materiati sunt. 3.

*Omnium hominum una est definitio: quæ
non minus materiata est, quàm ipsi homi-
nes, qui multi sunt.* 4. *At anima ratio-
nalis, quæ hominum forma est, nihil ha-
bet materiæ.* 5. *Anima rationales etc & nu-
mero*

mero

mero sunt, quot animæ. 6. Omnes tamen sunt unum quiddam specie. 7. Et omnia hominum corpora unum etiam sunt specie. 8. *Materia nec numero, nec specie multiplex est: Sed à formis & multitudinem, & varietatem acquirit.* 9. *Si multi sunt homines ob materiam: quidni etiam multi sint mundi, eandem ob causam: cum etiam materiati sint.* 10. *Si sola materiata multa sunt: quare multæ sunt mentes motrices?*

C A P. VII.

ARISTOTELICÆ RATIONIS CONFIRMATIO
PICCOLO
miniana.

HÆc Aristotelis ratio, ejusque vis ex hisce principis deducitur. 1. Omnis intelligentia alicui orbi respondet: & orbi primo respondet intelligentia prima, qua Deus est. 2. Insuper in æternis sub specie non reperitur multitudo individuorum, cum ea parata sit, ut que numero non sunt æterna, servantur æterna successione. 3. Tertium principium est, multitudo individuorum sub spe-

materiam esse necesse est.

Materia omnis à formis est varietas.

Si multi sunt homines ob materiam: multi etiam sunt mundi.

Omnis intelligentia, orbi respondet, querenti quid faciat.

Individua multa non sunt in æternis.

Individuorum multitudo non est absque materia.

Mundi non sunt subordinati: ergo neque motores

Nihil orbi cum intelligentia commune est.

Coelestia corpora cum per se, & ex se ipsis moventur: externis non egent motoribus.

Infima intelligentia non minus est Deus, quam suprema.

cie, non est sine materia, ut elicitur ex quinto Metaph. 12. & ex 1. Coel. 92.

Ex his deducitur ratio: quia si mundi essent plures, primi caeli, & primi motores essent plures, & quia mundi non sunt subordinati, sed ut individua sub eadem specie, etiam primi motores essent tales, quod sine materia non contingit.

Τ Π Ο Μ Ν Η Μ Α Τ Α.

HÆc magni dogmatis egregia est confirmatio. 1. Quid intelligentiæ & orbi commune est? Orbis corpus est: intelligentia est incorporea. Orbis est mobilis: immobilis est intelligentia. Quomodo quod non movetur omnino, movere possit localiter? Si per se moventur proprio, & naturali suo motu: quid externis, & incorporeis opus est moventibus? Si multi sunt orbes, & intelligentiæ multæ: Dii etiam sunt multi. Nam quæ orbium inter se intelligentiarum etiam eadem & ratio, & differentia est. Infimus orbis non minus est orbis, quam supremus. Et infima intelligentia non minus est Deus, quam suprema. Qui fidem nobis non habet: contrarium ostendat.

2. In æternis sub specie non invenitur multitudo individuum. Mira hæc phrasis est.

est. Homines isti de industria obscuritatem affectant. Miror quid hoc pacto quaerent: *In aeternis non inveniuntur multa unius speciei individua.* Quaeritur: an multae in iis inveniuntur species. Non inveniuntur multi soles: multae lunae. At stellae multae, & sphaerae multae inveniuntur. Num igitur haec omnes specie differunt? Sed PICCOLOMINEI rationem audiamus. *Cum ea parata sit.* Quenam ea? *Multitudo individuorum.* Haec parata est ut serventur aeterna successione, quae numero non sunt aeterna. Quid hoc? Individuorum successio specierum parit aeternitatem. Quid hoc ad rem? Aliud est individuorum multitudo: aliud item individuorum pereuntium perpetua generatio. Aeterna individua non egent assidua generatione. Manendum est in terminis. De corruptibilibus individuis quaestio mota non est: sed quaesitum fuit: *an aeternorum multa sint individua.* Nos multa esse dicimus: quod ipse etiam PICCOLI tacite fateri videtur, inquit: *in aeternis.* Pluralis hic certe numerus est: qui Solis ascribi non potest speciebus: quippe quae vel nihil sint: vel quiddam sint posterius individuis: hoc est, quae non sint, non positae individuis.

An aeternorum sint multa species.

Individuorum successio species facit aeternas.

In aeternis multa sunt individua, vel species absque individuis. Individuum est necessario ubi species est.

*Æterna
materiam
etiam ha-
bent.*

*Omne sensi-
le, materia-
tum est.*

*1. Cæl. 9.
92.*

*Si multi es-
sent mundi:
unus sub al-
tero non es-
set.*

*Motores in-
corporei per
accidēs pos-
sunt esse
multi.*

3. *Multitudo individuorum non est abs-
que materia.* Vide ut sibi constet P I C C O-
L O M I N E U S. In æternis non est indivi-
duorum multitudo: quia materiam non
habent. Imo habent: cum cœli materia-
ti etiam sint æterni. At nulla cœlorum est
materia. Tàm verum hoc est, quàm si te
dicam vel stipitem esse, vel ranam. Quî sit
enim corpus, quod omni vacat materia? τὸ
ᾧ αἰοσθητὸν ἄπαν, ἐν τῇ ὕλῃ ὑπῆρχεν. Omne
namq; sensibile in materia erat.

4. *Ex his deducitur ratio.* Sî plures es-
sent cœli: plures etiam essent primi mo-
tores. Quid autem, si multorum mun-
dorum, ut multarum spherarum motores,
sub uno sint omnes primo motore? Fieri
hoc non potest: quia si multi essent inun-
di: quilibet per se esset, ut hic per se est:
qui non est alteri subjectus. Quid tum ve-
ro, si plures sint primi motores? *Quod sine
materia non contingit.* Licet per se non pos-
sint esse multi: per accidens tamē possunt
esse multi: hoc est propter mundos mate-
riatos. Ita enim multarum hujus mundi
spherarum motores dicuntur esse mul-
ti: quibus per se tamē ma-
teria non competit.

C A P.

CAP. VIII.

OBJECTIO.

AT objiciet forte aliquis ex mundorum multitudi-
titudine, non necessario colligi prima prin-
cipia esse plura, & materiata: quia non pen-
dent ex mundo, & unum poterit esse commu-
ne principium multorum, non secus ac Aver-
rhoes perperam est imaginatus universe hu-
mane speciei unicam assistere mentem.

Solvitur instantia hæc, quia alia est ratio
de humana mente ex opinione Averrhois, &
de Deo, & ratio varietatis est multiplex. Una
quia ex Deo per quamdam naturæ necessita-
tem ex sententia Aristotelis pendet mundus,
& conservatur, non autem ex humana men-
te omnia ea pendunt, quæ in homine reperiun-
tur. Secunda est, quia mundus est æternus,
& est opus totum & completum primo prin-
cipio respondens, non talis est homo ad men-
tem relatus. Tercia est, quia singulis homi-
nibus propria anima respondet, quæ ita se ha-
bet ad singulos homines, ut Deus ad mundum.
His accedit, quod ea sententia de unitate hu-
manæ mentis, inanè cõmentum judicari debet.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ.

Perperam in hac objectione adjectum
est perperam. Ita enim simul & obje-

L

Averrhoes
unam mul-
torum ho-
minum cen-
suit esse mē-
tem.

Discrimen
inter Deum
& mentem
humanam.

Vt unius ho-
minis una
est anima:
sic unius
mundi un⁹
est Deus.

Disputandi
regula.

ctio proponitur: & ad eam respondetur. Si perperam imaginatus est Averrh: omnium hominum unicam esse mentem: cur hujus hominis inane commentum pro ratione affertur?

Solvitur hæc instantia. Triplex hîc video discrimen inter Deum & mentem hominis.
 1. *Ex Deo pendet mundus naturali quadam necessitate.* Falsum hoc est. Hoc ergo discrimen etiam nullum est. Præterea falsum id quoq; est quod asseritur: *Omnia videlicet à Deo pendere, quæ in mundo sunt.* Deus enim nihil, nisi supremum cælum movet. *Non autem omnia ex humana mente pendent, quæ in homine reperiuntur.* Ego vero judicaverim totum hominem ab humana mente magis pendere: quàm mundum ex Deo. Mens enim humana, substantiam constituit hominis: cum Deus nihil mundi sit. Addere hoc etiam liceat: *nihil in mundo agere Deum: nisi fortè interdum certis de causis facere velit, quod naturam posse noluit.*

2. *Mundus est æternus.* Et hoc etiam falsum est. *Primo principio respondens.* Ego hanc responsionem non intelligo: nisi mundus perfectum dicatur esse opus perfecti opificis. Quæ vero possit mundus homine opus esse perfectius: cum ex se quod su-

um

Mundus ex Deo nõ pendet naturali necessitate. A Deo solũ pendet cælũ supremum. Totus homo à mente sua magis pēdet quam mundus à Deo. Nihil Deus eorum agit, quæ naturã potest agere.

Mundus non ita ut homo

um est, exequi non possit? Cœlum non moveretur: nisi ab intelligentiis moveretur: quæ nihil de mundo sunt. Homines autem ex seipsis quicquid suum est faciunt.

Non talis est homo ad mentem relatus.

Imò est. Magis enim æternus est, quàm mundus: siquidem æternum est victurus: hoc etiam mundo penitus destructo. Magis etiam Deo similis est, quàm mundus.

Quid tum vero, si, quas attulit PICCOLOMINEUS differentias, admittantur?

Quid hæc ad rem? Si duplex hoc sit inter Deum, & humanam mentem discrimen: in eo tamè convenire possunt de quo agitur: nimirum ut una mens omnibus sufficiat hominibus: & unus etiam Deus similiter multis mundis & movendis, & conservandis essentia satis, & potentia satis habeat.

3. *Quia singulis hominibus propria anima respondet.* Ita rectè posterior objectionis pars diluitur. Si mens una est omnium hominum: quidni etiam motor unus idemque sit mundis uno pluribus? Antecedens negatur. Cautior hîc & prudentior est PICCOLOMINEUS, quàm fuerit CÆSALPINUS: qui non hominû modo mentem unam asseruit: sed omnium etiam animalium unam esse animam. Deum enim

perfectus est: si seipsum movere nequeat.

Homo magis est æternus quàm mundus.

Ut una mens omnibus sufficit hominibus: sic & multis mundis unus Deus.

Omnium a

*animatorū
unam esse
animā: Cæ-
salpinianū
dōgma est. ||*

*Omnes ani-
mæ, quædā
sunt Dei
particula.*

ab universo mundo, & omnibus animalibus participari asseveravit: ut nihil aëris, nihil ignis substantia: nihil nasturtii, Leonis, & hominis animæ sint aliud, quàm participatæ quædam primæ substantiæ (quam Deum esse putat) particulæ. Atq; hoc ipsum propterea non veritus est asserere: quod cum Aristotele iudicaret: *solis rebus materiatis competere multitudinem.* Hic nostri Peripatetici diligenter expendant: qualis hic unus sit inter alios prægnantis materiæ fœtus: ut nostris in Alpibus abunde ostendimus: & satis quidem acriter: neq; ullum tamen fregimus dentem.

C A P. IX.

C O M P L E M E N T U M

Argumenti quinti.

Insuper si nomine formæ unâ cæm Platone intelligimus animam mundi, ea unica statuitur. Si intelligimus ordinem, ordo qui sit universus, ex uno principe pendens, in unum finem conspirans, unicus est. Quod etiam pendet ex naturali corporum propensione.

Similiter elicimus mundum esse unum, considerando alias formarum ejus assumptiones, veluti pro cœlesti corpore relato ad mortalem

tem orbem, pro figura ejus spherica, nil extra se dereliquente, & p̄sertim id patet considerando formam sumptam pro essentia mundi. Nam cōditio mundi est, ut sit univēsum absolute, & sit cūctorum ordinata series, adeo ut in ratione ejus unitas includatur.

T P O M N H M A T A.

Non aufertur, quod differtur. Hæ sunt argumenti quinti reliquiæ. Triplex hîc mundi forma ponitur: anima: ordo: externa figura. Mundi anima est una: & mundi ordo unus est. Tribus verbis hæc duo argumenta diluuntur. Hujusce mundi: non omnium una est anima: unus est ordo. Quod de hoc uno dicitur: de singulis alijs dici potest.

Ad externam mundi figuram quod attinget: perfectissima quidem hæc est inter cæteras omnes: sed cum finita sit tamen: nō omnia complectitur. Terra etiam rotūda est: extra q̄ multa sunt corpora. Nihil igitur hæc formæ rotundæ perfectio ad rem facit. 2. Mundi conditio est ut sit univēsum absolute: & sit cūctorum ordinata series. Quomodo absolute? Totū tale est, quod omnia corpora contineat: nullo penitus excepto. Negatur. Hoc enim est de quo contendimus. Mundus est totum quid-

Spherica figura complectitur omnia.

Triples mundi forma.

Quod de hoc mundo dicitur: de multis alijs dici potest.

Non quicquid sphericum est, omnia complectitur.

*Mundus su-
us non porci
constat par-
tibus: neq;
alienis.*

dam, suis ex partibus omnibus: at non ex
alienis conflatum: ut totum dicimus ani-
mal, quod *πῆρωμα* non est: quod mutila-
tum non est: cui pars nulla deest.

C A P. X.

VI. Argumentum.

Si plures essent mundi: vel essent inter se or-
dinati, vel ne, si ordinati essent, ea illo-
rum universa subordinatio revera esset uni-
versum, & mundus. Si subordinati non
essent: tunc ab eo, quod eminenter est re-
rum ordo, inordinata prodirent. Nec mul-
tudo prima corporum judicari debet ordine
destituta: cum cetera omnia appareant suo
ordine praedita. Et praesertim quia ordine
destituta, praeter naturam, & providentiam
esse dicuntur. Insuper cum mundi non sint
sine intelligentiis, orbium motoribus, quia o-
mnes intelligentiae ex Deo pendentibus sunt ordi-
ne praedita, est necesse fateri collocata etiam
sub intelligentiis ordinem includere.

T H O M A S T A.

*Si plures sint
mundi: certo,
sunt ordine
dispositi.*

Si plures sunt uno mundi: necesse est
omnes inter se certo esse ordine dispo-
sitos: quod aliquot argumentis nititur de-
mon-

monstrare PICCOLOMINEUS. 1. Si nullus in iis esset ordo: consequeretur hujus *α. τ. ζ. ι. α. s.* authorem esse Deum: quod à ratione tamen, & natura ejus est alienissimum. Est enim Deus eminenter rerū ordo. Et tu pium hoc esse putas enuntiatum? Mihi aliter videtur. Nihil enim aliud est ordo, quàm positus rerum: q̄ si de Deo dicatur: & absurdum, & impium est. Deus enim & rerū ipsarum, & ordinis efficiens est causa: cum fecerit, & suis oñia locis disposuerit. Ordo certè posterius quiddā est reb. ipsis: quas ipse etiā Deus ut efficiens causa præcedit. Falsum est igitur *Deum esse rerum ordinem.* Quid hæc autem sibi vocula vult? *Evidenter.* Lapsus sum: & fortè melius dixi, quàm P I C C O L. Quid hæc (inquam) sibi vocula vult: *Eminenter?* Hoc nempe denotat: *quicquid usquam est boni rebus in ceteris certo modo, & mensurā: id in Deo esse bonū extremè: supra omnē mensurā: supra omnes gradus.* Hoc effatū magni momenti est: de quo aliās agetur ex professo. Jam vero ad rem accomodetur. Ordo rerū in ipsis rebus mediocriter est bon⁹ & perfectus: Sed in Deo est *eminenter optimus: pulcherrimus: perfectissimus.* Quasi vero extra res ipsas, rerū ordo sit: aut in Deo sit eminentior, quàm in ipsis rebus. Ut res,

Deum esse rerum ordinem: impie censet Piccolom. Deus nō est id quod fecit.

Ordo rebus est posterior: quibus prior est Deus. ^{ip̄} nec Deo or̄

Deus quomodo sit eminenter id quod est. An aliquis in Deo sit ordo.

*Mundos
Piccol. pri-
ma vocat
corpora.*

*In mundo
eximius est
ordo.*

*Intelligen-
tia, mundi
ordinem nō
faciunt.*

*Intelligen-
tia ordo cō-
petit propter
sphaerarum
ordinem.*

ordo non sunt: ita neq; Deus ordo est. Si quis tamen in Deo sit ordo: vel earum est rerū, quæ ipsam ejus complent substantiā: vel rerum aliarum exemplar quoddā, aut effigies est, ejus mente concepta. 2. *Prima corpora ordine vacare absurdum est: cum aliās in ceteris omnibus ordo conspiciatur aliquis. Prima corpora mundos dicit PICCOLOM. 3. Quæ confusa sunt, & absq; ordine: præter naturam sunt.* Sive naturaliter: sive fortuito: sive certā Dei prudentiā, & potentiā factus sit mundus: sive semper fuerit infectus: dubium non est: quin omnes ejus partes, pbe sint suo queq; loco dispositæ. Idem quoq; de cæteris omnibus mundis fuerit asserendum: si fortè plures sint. 4. *Cum mundi non sint sine intelligentiis, &c.* Inconsideratè hanc adjecit PICCOLOMINEUS rationem. Intelligentiis enim per se nō competit ordo: sed ex accidenti: hoc est eorum, quos movent, orbium respectu. Malè igitur multorum mundorum sphaeris, ordo propter intelligentias tribuitur: cum vice versa propter orbis, aut sphaeras ipsis intelligentiis ordo competat. Præterea, si quis intelligentiarum est ordo: is non multorum mundorum inter se: sed sphaerarum est, in singulis mundis. Non enim mundos movent: sed sphaeras.

Quid

Quid tum vero si plures mundi suo quodam sint ordine dispositi? *Si mundorum omnium ordo sit unus: quo contineantur: unus etiam erit mundus.* Nihil enim aliud mundus est, quam compages quedam ex omnibus probe locatis corporibus constituta. Speciosa hæc est ratio: quæ facile tamen & subito suam amittet speciem; si quis hoc observaverit. Non omnis ordo, quidpiam totum compositum facit & unum. Alia partium unius est totius: & alia totorum est dispositio. Partium hominis compositio, & conjunctio, unum facit hominem. At exercitus tamen dispositio unum non facit hominem. Si multi sint mundi: classem facient potius, aut exercitum, sua dispositione, quam mundum.

Quid vero pluribus mundis, ordine sit opus: cum quilibet, pro se, suisque partibus ordinem habeat? Quis quæso possit aliquem in plurimis, aut etiam infinitis mundis ordinem animo concipere: ubi neque mundorum: neque locorum ulla est differentia? PICCOLOMINEI certè inania sunt cogitata. Nimia hæc est ingeniorum Italicorum fertilitas. Sed magna hæc rerum *εὐπορία*, bono indiget dispensatore.

Ingenio puerili, senile convenit iudicium.

L 5

Si multorum mundorum unus sit ordo: unus etiam est mundus.

Non omnis ordo quidpiam unum facit.

Multi mundi bene positi, mundum non faciunt unum.

Ad multos mundos, ordine non est opus: sed singuli ordinem exigunt.

Ingenium puerile, senile eget iudicio.

C A P. XI.

VIII. Argumentum.

Conditio mundi est, ut constet ex omnī sensili corpore: includens autem sensile omnne corpus, quia constat ex universa materia, non potest esse multiplex. Materia enim est causa sine qua non. Insuper de mundo loquendo, ea, quae proximē mundum complent, & constituunt, sunt species rerum, & cum mundus sit specierum ordo, & plenitudo, quae unica est, unicus esse potest. Praeterea si plures dantur mundi: sed materia eorum sunt varia, vel unica. Si varia, etiam formae erunt varia: sunt enim ad aliquid: & ita aequivoce erunt mundi. Insuper varia esse non possunt: quia si consideramus materiam primam, ea est unica. Si consideramus corpora simplicia, ea non possunt esse plura tribus, gravibus sc. levibus, & neutris: quae omnia ad tria sola loca subordinata sunt proclivia, & ob id unicum valent per naturam constituere mundum.

Τ Π Ο Μ Ν Η Μ Α Τ Α.

Φανερόν τίνυν ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι ἔτι ἐστὶν ἔξω, ἔτ' ἐγγωρεῖ γενέσθαι σώματος ὀγκον ἰδενός. ἐξ ἀπίσης γὰρ τῆς οἰκείας ὕλης ὁ πᾶς κόσμος.

ὕλη

Roberte
vergiefß D
pfeiffen
nicht.

Omnia cor-
pora non nisi
unū possunt
facere mun-
dum.

1. Cael. 9.
98.

ἔστι δὲ ἐν αὐτῷ τὸ φυσικὸν σῶμα, καὶ αἰσθητὸν.
 Ex dictis manifestum est, extra mundum nullius esse molem corporis: neq; etiam esse posse. Totus enim mundus ex omni propria est materia. Ei namq; pro materia est corp⁹ physicum, & sensibile.

Mundus hic quidem ex omni sua materia constitutum est quiddam. Sed dubitatur adhuc tamen: *an non extra hunc mundum alius, aliive sint mundi, qui pariter ex omni sua materia sint compositi.*

Alia igitur opus est ratione: qua demonstraretur: *Præter ea, quæ in hoc mundo sunt, nulla usquam esse alia corpora.* εἰ δὲ ἐστὶν ἔξω τῆς ἐχάτης ἀπορίας σῶμα φυσικὸν, ἀνάγκη αὐτὸ ἦτοί τῶ ἀπλῶν σωμάτων εἶναι, ἢ τῶ συνθέτων καὶ ἢ κτ⁹ φύσιν, ἢ τῶ ἀπὸ φύσιν ἔχειν.

Si quod sit corpus extra cælum supremum: necesse est vel simplex esse, vel compositum. Et quidē aut secundum, aut præter naturam se habere.

Si nullum simplex corpus extra hunc mundum est: nullū etiam est compositum: Nō enim composita sunt absq; simplicib. Nullum autem simplex corpus extra cælū est. Nam neq; cælestia: neq; elementaria,

Mund⁹ hic nō ex omni, sed ex omni sua materia est constitutus.

1. Cælor. 9. 97.

Vbi simplex nullum est corpus: etiā nullum est compositū.

Cœlestia corpora, cum neque sursum, neque deorsum moveantur: suis in locis manent.

Si nulla sint extra hunc mundum corpora: quis plures putet esse mundos? Si mundus præter hunc sit alius: corpora eius suis in locis erunt.

Cur aliorum mundorum corpora suis in locis esse nequeant.

Alibi non sunt: quæ in hoc mundo sunt.

Cœlestia quidem non sunt: quod suis de locis dimoveri nequeant. Elementaria vero cum à cœlo circumquaq; comprehendantur, extra hanc suam elementarem regionem conscendere non possunt. *ἀλλ' ἔτι ἢν ἀλλο σῶμα τῆς τῶν τοῦτοῦ.* Principii hæc est petitio. Si namq; præter hæc, quæ in hoc sunt mundo, corpora, certum est alia esse nulla: quid multis opus est? Ita certè omnis sopietur contentio. *Si quæ sint extra hunc mundum corpora: aut secundum, aut præter naturam isthic erunt.* Si præter naturam: non erunt in suis naturalibus locis: atq; adeò mundum non constituent. Et hæc in quibus erunt loca, corporib. aliis erunt naturalia. Quod tamen fieri non potest: cum præter hujusce mundi corpora, nulla sint alia. Neq; secundum naturam isthic esse possunt: cum propria & naturalia eorum loca sint in hoc mundo: in quibus solis, secundum naturam consistere possunt.

Ecquid? An ita completa hæc, & satis firma est ratio? Aliter sentio. 1. Certum quidem est, ea quæ hîc sunt corpora, cum hîc sint, non esse alibi. Nulla igitur ad hoc probandum ratione fuit opus. 2. At non quod hæc corpora non sint extra cœlum, sed quod esse nō possint, demonstrare voluit Aristoteles. Hoc posito est etiam

iam

iam quod desideremus. Terræ nostræ pars aliqua posset extra hunc mundum consistere præter naturam: quia tum esset extra locum suum naturalem. Hoc negat Aristoteles: propterea quod locus omnis in quo corpus aliquod præter naturam consistit, alii cuiusdam corpori sit naturalis: cum corpus tamen sit nullum: cui locus extra mundum aliquis possit esse naturalis. Ratio hæc nulla est. Non enim necesse est omnem locum, qui corpori non est alicui proprius, alii esse proprium. Siquidem potest esse nulli proprius. Haud inficior tamen: quin verum hoc sit de locis, quæ sunt in hoc mundo. Nullus enim est, qui non alicui sit corpori propriè destinatus. 3. Non agitur hîc de corporibus hujusce mundi: sed de mundis aliis, eorumque partibus: an sc. præter hunc mundum, alius non sit. Proinde si dicatur alium esse nullum: alia opus erit ratione.

Ἐπεὶ ὁ τὸ μέσον τὸ ἐνταῦθα, εἰ βιάσθῃσεται ἢ γῆ ἐκείθεν, ἐνταῦθεν οἰσθήσεται ἐκεῖ καὶ φύσιν.

Si terra mundi alterius per vim ad hujusce mundi centrum moveatur: ab hoc centro secundum naturam movebitur. Quid tum postea? Ut Aristotelis compleatur demonstratio: pauca

Quid prohibeat aliquam hujusce mundi partem extra hunc mundum esse?

Qui locus uni corpori præter naturam est: alii est naturalis.

Locus etiã est qui nulli corpori sit proprius & naturalis.

1. *Cœl. 8. 77.*

Quæ secundum naturam aliquò moventur: alio moventur præter naturam.

78.

quædam observanda sunt. 1. ἐστὶ ἀνάγκη πᾶν τὰς τῶν κόσμων, ἐκ τῶν αὐτῶν εἶναι σωμάτων, ὁμοίους ἢ ὄντας τῇ φύσει. ἀλλὰ μὴ καὶ τῶν σωμάτων ἕκαστον ἀναγκάσιον τῇ αὐτῇ εἶναι δύναμιν. οἷον λέγω πῦρ καὶ γῆν, καὶ τὰ μετὰ αὐτῶν τῶν. εἰ δὲ ὁμωνυμα τᾶν τῶν, καὶ μὴ καὶ τῇ αὐτῇ ιδέαν λέγονται, τὰ ἐκεί τοῖς παρ' ἡμῶν, καὶ τὸ πᾶν ὁμωνυμῶς ἂν λέγοιτο κόσμος.

Multorum mundorum corpora, nature sunt ejusdem.

Æquivocè dicentur mundi: si nō ejusdem sint nature.

Quid tum si æquivocè

Præterea mundos omnes ex iisdem oportebit constare corporib, & ejusdem esse naturæ: ut corpus unumquodq; necesse sit eandem habere vim. Ignem dico, terram, & quæ in hisce sunt media. Nam si æquivoca sint hæc, neq; eadem specie describantur aliorum mundorum corpora, cum iis quæ hîc sunt corporibus: etiam mundi non verè, sed æquivocè dicentur.

Ratio hæc est inter oñes potissima: quæ nondum nobis tamen satisfacit. 1. Si plures sint mundi: necesse est omnes ejusdem esse nature. Quamobrem? Quia mundi alias dicerentur æquivocè. Summa hæc est rationis Aristotelicæ: quam multis verbis Aristot. exposuit. 2. Quid de nomine simus solliciti? Nihil ejus interest: si etiam æquivocè dicantur.

dicantur mundi. 3. Neq; propterea tamē æquivocè ita nuncupabuntur: si sint etiam ex corporib. diversæ naturæ cōpositi. Vox enim (mundus) nullā corporum naturam: sed meram compositionē, & ornatum designat. Si vero in definitione mūdi corporū cœlestium, & elementarium mentionē facias: non jam mundū: sed hunc mundum ita de finiveris. 4. Quid ergo absurdi est: si dicā extra hunc mundū, duos esse mundos: quorum alter impiis, miserisq; futuris sit paratus: alter vero piis, & fœlicibus? An non ita mundorum triplex erit finis? Homines in hoc mundo procreari oportet: In altero malos puniri vult Deus. In tertio benè esse par est iis, qui Deum in hac vitā coluerint. Quis vero judicaverit eorū eandem esse naturā, quæ sine perficiantur diverso? 5. At non possunt alia esse corpora, q̄ hæc sint. Ita disputāt, q̄ quæstiones non phycas, sensuum fide phycā discutiunt. Si de corporib. hujusce mundi quærat: sensus sunt consulendi. Quis autem ea quæ sunt extra hunc mundū vel videre, vel audire possit? Ratione hīc agendū est: non sensilibus experimentis. At ratio hæc certa est: p̄pterea videlicet duos alios extra hunc positos mundos ex corporibus constare: quæ cum hisce naturam

*dicantur
mundi: modo
sint?
Mundus ut
mundus sit
certam cor-
porum na-
turam non
exigit.*

*Triplex fi-
nis, triplicē
facit mun-
dum.*

*Diversi fi-
nes, diversas
ostendunt
naturas.*

*Quæstiones
de mūdis a-
liis neq; no-
stris se r̄ sib?
neq; phycē
dijungi pos-
sunt.*

non habeant eandem: quippe qui non eodem fine perficiantur.

Quid tum vero: si mundi omnes ejusdem sint naturæ?

79.

ὡς εἶπερ καὶ αἱ κινήσεις αἱ αὐταὶ, ἢ τὰ στοιχεῖα ἀναγκασίον εἶναι πανταχῶς τὰ αὐτὰ. Πέφυκεν ἄρα φέρεσθαι καὶ ἐπὶ τὸδε τὸ μέσον τὰ ἐν ἄλλῳ κόσμῳ τῆς γῆς μόρια καὶ πρὸς τὸδε τὸ ἕξωτον τὸ ἐκεί πῦρ, ἀλλ' ἀδύνατον. τίς γὰρ συμβαίνοντος, ἀνάγκη φέρεσθαι, ἄνω μὲν τῆ γῆν ἐν τῷ οικίῳ κόσμῳ, τὸ δὲ πῦρ ἐπὶ τὸ μέσον. Siquidem ergo motus iidem sunt, elementa etiam ubiq; eadem esse necesse est. Terræ igitur partes in altero mundo consistentis, nostrum ad centrum movebuntur: & ad hujusce regionis extremum, ignis alteri mundi movebitur: quod fieri non potest. Ita enim terram alterius mundi sursum moveri oporteret, ignemq; deorsum.

Si plures sint mundi: plura etiā sunt media. In hisce discutiendis hæc etiam observari velim. 1. Si plures sint mundi: plura etiam sunt media & extrema plura. Proinde quod in hoc mundo fit: in aliis etiam usaveniet. Terra nostrā, nostrum ad centrum movetur. Et terra mundi alterius, ad ejus centrum movetur. *At oportet si ter-*

r. e. o.

*Et omnium mundorum ejusdem sunt natura,
 similiter ipsas moveri: ut ad unum idemque
 numero centrum moveantur. Εἰ τοίνυν ἐστὶ τις
 κίνησις αὐτῶν καὶ φύσιν, ἀνάγκη ἢ ὁμοιοειδῶν, ἢ
 ἢ καὶ ἑκάστου πρὸς ἓνα ἀριθμῶ τόπον ὑπάγειν
 ἢ κίνησιν. Credo equidem corpora unius
 naturæ similiter, & ad eundem numero
 locum moveri: si sint eodem in loco. Si
 terræ nostræ pars: & terræ alterius mun-
 di pars aliqua simul in nostro mundo sint
 sub sphaera Lunæ: similiter ad unum nu-
 mero centrum movebuntur. Quod cer-
 tē non continget: si terra nostra sit in alio
 mundo: & alterius mundi terra nostro sit
 in mundo. 2. Non hīc ergo sola est mo-
 bilis spectanda natura: sed locorum etiam
 varietatis habenda est ratio. Si mundus
 omnino sit nullus: centrum etiam, & ex-
 tremum erit nullum. Terræ igitur duo-
 rum mundorum similiter vel quiescent,
 vel movebuntur. Locorum nempe diffe-
 rentias mundi faciunt: quas etiam sequū-
 tur, quæ in ipsis sunt corpora. Quod cum
 ita sit: falsum est id, quod assumit Aristo-
 teles: terram videlicet mundi alterius oport-
 ere nostrum ad centrum moveri: cum ejus-
 dem cum terra nostra sit natura. Locorum
 enim mundi alterius differentiæ motum
 hunc inhibent. 3. Si terræ nostræ, vel*

M

82,
*Ad mediū
 numero u-
 nū moveri
 necesse est
 gravia: quæ
 sint ejusdem
 natura.*

*Terra no-
 stra si sit in
 alio mundo:
 non ad no-
 strum sed
 ad alterius
 centrū mo-
 vebitur.*

*Quilibet
 mundus su-
 as habet lo-
 corum dif-
 ferentias.*

Si lapis quispiam extra hunc mundum esset: non magis nostrum ad centrū moveretur, quā aliū.

mundi cuiuspiam alterius, pars aliqua extra hunc mundum consisteret: putatne futurum, ut nostrum hæc ad centrum moveatur? Ego certè non existimaverim. Nam extra mundum, nullæ sunt locorum differentia: sive sit hic: sive sit alius quispiam. Sursum moveri non potest, quod grave est. Neque moveri potest: nisi deorsum moveatur.

C A P. XII.

Scheckii argumentum I.

Omnia mundorum corpora gravia unū ad centrū moveri potuerunt: Ergo unū ad centrū mota sunt. Eadem corpora eundē in locū moverentur: si sint in eisdē locis.

IN æternis idem sunt esse, & posse. Omnes autem omnium mundorum terre similiter ad unum idemque numero centrum, ab æterno moveri potuerunt. Omnes igitur ab æterno ad unum, idemque numero centrum motæ sunt: atque ita ex omnibus terra est una facta.

R E S P O N S I O.

MAjor propositio licet sit Aristotelis: falsa tamen est: nisi rectè limiteretur: ut aliàs ostendimus. Minor etiam falsa est. et si Aristotelis est. At certum est tamen eam similiter moveri, quæ naturæ sunt ejusdem. Limitandum hoc quoque fuerit nempe si sint in iisdem locis. Diversorum autem

tem

tem mundorum terræ non sunt iisdem locis. Licet ergo per se potentiam habeant eandem: quâ similiter etiâ moveantur: ob diversum tamen positum, nõ possunt eundem in locum moveri. Si vero mundorum omnium, unum idemque numero sit centrum: omnium etiâ terrarum idem ad hoc ipsum motus erit.

ὡς ἀναγκασθὲν ἢ κινεῖν τὰς τὰς τοῖς ὑποθέσει, ἢ τὸ μέσον εἶναι ἢ τὸ ἔξωτον. τέτρα ἢ ὄντος, ἀνάγκη ἔτ' ἔρανον εἶναι μόνον εἶναι, καὶ μὴ πλείους.

Aut ergo necesse est hæc tolli hypotheses: aut unum esse centrum, & extremum. Quo posito etiâ necesse est cœlum esse unū, non plures.

Aliter sentio. Licet enim omnes terræ naturam habeant eandem: non ideo tamen necesse est non nisi unum esse centrum. Res mira est: si unum oportet numero esse hominem: propterea quod omnium hominum una eademque sit species, & natura.

CAP. XIII.

Alterum Scheckii argumentum.

Numerus substantiis non ob formam, sed ob materiam competit. Aternitas autē

M 2

85.

Unum medium, unum facit mundum.

Unicus est homo: quia omnium natura est una.

ratione motus perpetui formam sequitur: cum
cum numerus, & multitudo non competat: non
videtur etiam plures; & motus aeternos, &
mundos esse, prater unum.

R E S P O N S I O.

Us fan mir ein grober Paralogif-
mus seyn. Quid hic desideremus, ex
hisce patebit. 1. Eodem argumento de-
monstrari posset, nonnisi vnum esse ho-
minem: cum homo sit homo, propter for-
mam: cui multitudo non competit. 2. Si
non ratione formæ, vel motus: tamen ob
materiam plures possunt esse mundi: cum
necessario sint materiati. 3. Falsum est
unicum esse motum aeternum. Tot enim
aeterni sunt motus: quot elementa: quot
corpora composita: quod cœli: quot astra
sunt. 4. Forma si multitudinem non fa-
ciat: multitudinis tamen est capax: cum
rerum multarum, multæ etiam sint for-
ma. Si multitudinem forma non facit: ta-
men non inhibet. 5. Si formæ non es-
sent: materia esset unica & indifferens.
Non ergo materiæ: sed formæ, ratio est
tribuenda multitudinis. 6. Falsum et-
iam est, aeternitatem esse ratione motus.
Nam aeterna sunt immobilia: & nihil ab
aeterno moveri potuit. Motus non aeterni-
tatem,

Unus est ho-
mo: q̄a for-
ma huma-
na materiã
non habet.
Si nō sint ob
formam plu-
res mundi:
plures sint
ob materiã.
Tot aeterni
sunt motus
quot corpo-
ra.
Si forma nō
facit multi-
tudinē: ca-
pax tamen
multitudi-
nis est.
Motus aeterni-
tatem nō
facit: sed
tempus phy-
sicum.

tatem, sed tempus facit physicum: quod & principio, & fine terminatū est. 7. Neque materiam minus, quàm formam sequitur motus: qui solis competit rebus materiatis. In tales incurunt difficultates: qui placitis pertinaciter adherent Aristotelicis. Sed errare præstat, quàm cum Aristotele non sentire. Quì possumus enim esse philosophi: nisi placita ejus sequamur?

Ad PICCOLOMINEUM revertamur. Ejus argumentum octavum ex multis est conflatum: quorum aliqua sunt Aristotelis: ut ex iis apparet, quæ jam explicuimus. 1. *Mundi conditio est, ut constet ex omni corpore sensili.* Aristotelis hoc est: quod jam discussimus. At quæ adjicit PICCOLOMINEUS ad rem non faciunt. *Includens autem omne sensile corpus, quia constat ex universa materia, non potest esse multiplex. Materia enim est causa sine qua non.*

1. Multiplex, multitudinem pariter, & varietatem significat. Malè igitur hîc usus est hac voce PICCOLOMIN. ubi non de varietate, sed de sola mundorum agitur multitudine. 2. *Mundus hic omne complectitur sensile corpus. Ergo materiam continet universam.* Consecutio nulla est. Licet enim sensile corpus sit nullum, quod

*Pertinaces
Aristotelis
affecte mul-
tis in tricis
herent: ut
musca in li-
quidâ pice.*

*Multiplex
multitudi-
nem simul
& varietate-
tem desi-
gnat.*

Non omnis
materia sen-
sibilis est: cum
per accidens
sit sensibilis.

Materie cō-
ditio est ut
sit infinita.

Ne quā igi-
turejus pars
frustra sit
infiniti sunt
mundi: vel
unus magni-
tudine est
infinitus.

Mund^o or-
do est specie-
rum plenus

materiam non habeat. Non ideo tamen
nulla est materia, q̄ non sit sensibilis. Mun-
di conditio est, ut sit materiatus, & ob for-
mam finitus. Materie vero conditio est,
ut sit infinita: cum per se nullam habeat
formam. Non ergo necesse est, in corpo-
ra sensibilia: quæ & numero, & magnitudi-
ne finita sunt, omnem absumptam esse
materiam. 3. Unde hæc mundi unius
est conditio: *Vt omne complectatur sensibile
corpus?* Mundus nō quā mundus: sed quā
perfectus est mundus, omnia complectitur
corpora sensibilia. Limitatè. Sicut perfectū
cujuslibet hominis corpus est, quod omni-
bus constat ossibus, carnibus, membranis.
Omnibus: adde suis.

2. *Et cum mundus sit specierum ordo, &
plenitudo, quæ unica est: unus esse potest.*
Non quiritur an unus esse possit: sed, an sit
unus. Quid hîc dicitur plenitudo? Mun-
dus est ordo plenus speciebus. Aliter:
Mundus est omnium specierum perfe-
ctus ordo. Ad eundem perpetuò lapidem
impingit PICCOLOMINEUS. Mun-
dus hic ex tot & tantis conflatus est corpo-
ribus, & speciebus: quot, & quantæ ad
ejus perfectionem possunt esse satis. Mun-
dus hic est perfectus: sive solus sit: sive sint
etiam alii complures.

3. *Mul.*

3. *Multorum mundorum non possunt esse varia materia. Non ergo sunt multi mundi. Antecedens probatur. Quia materia prima est unica. Simplicia vero corpora: ex quibus est mundus: non sunt plura tribus. Equidem in hoc mundo non sunt plura simplicia corpora. Dubium tamen est: an non in aliis mundis alia plura esse possint. De materia prima quod dicitur, nihil ad rem facit. Triaduntaxat sunt corpora simplicia. Quid si quinque sint? Numerone an specie? Numero. Negatur. Imò ne specie quidē, sed genere triplicia sunt. Quid obstat igitur: quominus vel specie plura sint, vel numero? PICCOLOMINEUM ridere non audeo: quod talia proferat. Aristotelis enim sunt.*

Δήλον ὅτι καὶ ὡς γένοιτο σκοπωμένοις, ὅτι ἀνάγκη εἶναι ἓνα τὸ ἔρρανόν. τριῶν γὰρ ὄντων σωματικῶν στοιχείων, τρεῖς ἐσονται καὶ οἱ τόποι τῶν στοιχείων.

Corporeorum elementorum loca non nisi tria sunt: unde manifestum est intelligentibus, non nisi unum esse mundum.

Si nulli sint mundi: non tamen plura tribus loca erunt in singulis: quod nobis aliās credentibus facile persuadetur.

M 4

Multorum mundorum materia non potest esse varia.

90.

Simplicium corporum tria sunt loca.

CAP. XIV.

IX. Argumentum.

Deus mundi finis est.

Quinto uti licet rationibus ex fine sumptis. Nam si per finem intelligimus finem constitutionis, ille est ordo, qui unicuique apparuit. Si intelligimus finem rei constitutæ, qui est Deus, vel Deo frui, Deoque herere, Deus est unus, & per unum mundum species rerum omnes Deo pro earum capacitate fruuntur.

Mundus cum sit æternus, per se, non mundorum multitudine conservatur.

Si demum finem consideramus, cuius gratia parata est multitudo individuorum sub specie, ea profecto parata est tamquam medela interitus, ut ea quæ nunquam æterna esse nequeunt, serventur æterna successione multorum individuorum, ut dicitur in secundo de anima. Et mundus numero est æternus, ideo supervacanea esset eius multitudo.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ.

Non ordo mundi sed

Disputantem audiamus PICCOLOMINEUM. Ego totus obstupesco. Vel tanta istius hominis est subtilitas: vel tantæ sunt nugæ. 1. Nam si per finem intelligimus finem constitutionis. Quid hoc ad rem quando hic de mundi fine agitur? Quid per constitutionem intelligit P I C-

COLO-

COLOMINEUS? Mundi creationem. Quis hujus est finis? *Ille ordo qui unicus apparuit.* Non ordo: sed mundus ipse, creationis est finis. Quis enim credat creationem, nil nisi dispositionem eorum esse corporum, ex quibus conflatus est mundus? 2. *Si intelligimus finem rei constituta.* Queritur quis mundi sit finis: quem dicit rem constitutam. *Deus est: Deo frui: Deo habere.* Nihil ineptius dici potuit. Hujus mundi finem esse Deum. Quid audio? Quibus de causis? Quibus argumentis? Quid mundus hic Deo confert? *Domicilium ejus est.* Millies majorem esse oportet. Quid dico millies? Quasi vero finitum domicilium Deo convenire possit infinito. Quis etiam corporeo Deus indigeat domicilio: cum sit incorporeus? Fortè propterea mundi finis est Deus: quia non haberet aliàs Deus, circa quod occuparetur. Stulta sunt hæc, & impia cogitata. Deus enim naturam propterea condidit: ut quod ipse per se facere noluit, & immediatè: per naturam efficeret. Tantum ei mundus hic affert voluptatis, aut fœlicitatis. Non ergo Deus mundi finis est: sed *Deo frui. Deo frui.* Quid hoc? An Deo fruitur mundus? Audi PICCOLOMINEUM. *Omnes rerum species per unum mun-*

*mundus ipse
constitutionis
mundi
est finis.*

*Si mundus
hic Dei do-
micilium es-
set: millies
majorem es-
se oporteret.*

*Mundus hic
est ut habe-
at Deus quod
agat.*

*Quomodo
mundus Deo
fruat.*

Barbaries
convenit er-
roribus: ut
tenebrae fier-
is.

Mons Mo-
ritzianus
Deo magis
fruitur: quā
arvus ho-
muncio:
quia capaci-
est.

dum, pro earum capacitate Deo fruuntur.
Monstruosa hæc est oratio: *Species pro earum.* Cur non pro sua? Quid grammaticas? Physicam nos docet P I C C O L O M A non grammaticam. Magni profectò interest, ut purè, & perspicuè loquantur: qui docere alios volunt. Barbaros intuere scriptores qui aspera, horrida, inconcinna, & obscura sua oratione multos, & monstrosos tegunt, & fovèt errores. Quis furem videat in tenebris? *Species rerum omnium fruuntur Deo.* Modum, & rationem hujusce non intelligo fruitionis. *Pro earum capacitate.* Venter pro sua capacitate vino fruitur: & præcipuè gula, pro sua longitudine. Major enim ventriculus, vini plus capit: quod per longum collum tardiùs delabitur. Sic etiā mons Moritzianus Deo magis fruitur, quàm nescio quis parvus homuncio. Nempe sua pro capacitate. *Per unum mundum.* Cur non per quatuordecim cum dimidio? Quia Deus est unus: nō quatuordecim cum dimidio. Nihil dicis. Tantus n. est Deus: quo mundorū millia decem facilè frui possint.

3. *Si demum finem consideramus cujus gratiā parata est multitudo individuum sub specie.* Ut placet ista tibi verborum congeries? Quis quæso mundi finis est, cujus

cujus gratiâ mundus est conditus? Nihil hunc curat PICCOLOMINEUS: sed finem illum assumit: *cujus gratiâ* parata est multitudo individuorum sub specie. Quænam hæc sunt Individua? Quænam hæc est species? Mundus à Deo conditus est, certè hominum multitudinis gratiâ: quos ex duobus primis à se creatis hominibus, naturaliter procreari voluit: Hic verè mundi finis est: quem neglexit PICCOLOMINEUS: eique nescio quem alium substituit. Hanc tamen ejus esse puto sententiam: *propterea videlicet hunc mundum semper fuisse, & semper mansurum esse: ut omnium rerum species perpetua individuorum successione semper maneat.* Quod certè & falsum, & absurdū, & impossibile est. Nam species ab æterno procreari non potuisse firmissimis in nostro de rerum æternitate commentario demonstravimus argumentis: neq; etiam hanc individuorum successionem in æternum posse produci. Sed quæso in quem usum tot plantæ: tot animalia bruta: tot homines nascuntur? An ideo nascuntur ut nascantur? An sunt, ut sint? An semper nascuntur, & sunt: ut semper nascantur, & semper sint? Nihil nascendo: nihil existendo perficitur. Aliud sequi necesse est: quod ho-

Quis verè sit mundi finis.

Rerum species nō oportet esse æternas.

Nihil nascitur ut nascatur.

Nihil nascendo: nihil existendo perficitur.

*Stendo per-
ficitur.*

mines primo & per se: inde vero per & propter homines cætera omnia perficiat: de quo satis copiosè in nostro egimus cõmentario. Quid vero de hisce cogitent: qui sanioris philosophiæ omnino sunt imperiti?

*Arbores ho-
minum gra-
tiâ non esse
conditas.*

Tanquam medela interitus. Pulchra locutio. Ne rerum species unquam penitus intereant: individua semper procreari oportet. Hoc mihi videtur dicere P I C C O L O M I N E U S: quod alii ejusdẽ farinae homines dicunt: nostras videlicet arbores, non nostros in usus à Deo nobis esse conditas: sc. ut varii generis poma proferant: quibus magna cum voluptate, ad hujus vitæ sustentationem, vescamur: sed ut semen producant: quo suam in æternum usq; speciem propagent. Non enim nobis: sed sibiipsis putant esse factas. Ita homines isti valdè imprudenter singulis rerum speciebus postremum ascribunt finem: atq; si non minus, quàm homines, proprię suę fœlicitatis gratiâ nascãtur ipsæ, & perennent: quod dictu absurdum, & impium est.

4. *Et mundus numero est aternus: ideo supervacanea esset ejus multitudo.* Pluralem hic video numerum sese in singularem ingessisse. Non mundi, sed mundorum est mul-

multitudo. Mittamus Grammaticam. Ridiculum mihi carmen PICCOMINEUS in mentem revocat.

O luna luna quantum tu distas ab ego.

Ex improvise carmina fecit ego.

Miror an PICCOLOMINBUS animadverterit: quanta vis in hoc argumento lateat: quando tribus verbis id protulit: quod suo more poterat copiosè describere. Sed hoc ipsi procul dubio excidit imprudenti. ἀμυδρῶς μὲν τοι, καὶ ἔδ' ἐν σοφῶς, ἀλλ' οἷον ἐν ταῖς μάχαις οἱ ἀγύμναστοι ποιεῖσι. καὶ ἄ' ἐκεῖνοι περὶ φερόμενοι, τύπησι πολλάκις καλὰς πηλῆας. Er hats obyn gefehr getroffen. Hoc me iudice inter omnia potissimum, & firmissimum est argumentum. Meum est: *unum infinitum*. Quid vero pluribus sit opus infinitis: cum unum possit esse satis? Quare multi nascuntur homines: cum Deus tamen sit unicus? Hic infinitus est: illi vero finiti sunt. Quod magnitudini deest: id complet numerus. Cum itaque mundus hic ab æterno fuerit, & mansurus etiam sit in æternum: quid ei desit, quod à pluribus mundis compleri oporteat? Firmissimum hoc esse diximus argumentum: quod accipies tamen ex hypothesi: non absolutè. Mundum autem ab æterno fuisse: & in æternum esse mansu-

1. Met. 4.

Unum infinitum satis est.

Numerus id complet, quod magnitudini deest.

rum: Aristotelis postularum est iniquissimum.

C A P. XV.

X. Argumentum.

Sextò id ipsum elicitur ex variis mundi conditionibus. Nam conditio mundi est, ut sit sensibilis imago Dei, ut sit universum, ut sit omne, totum, perfectum, ut sit communis sedes hominum, Deorumque: quorum nullum servari posset: si mundi essent plures, ut consideranti redditur notum, adeò ut quicumque nituntur plures astringere mundos, nullum derelinquant mundum, sed evertant omnes. Nullus enim eorum esset universum, includens omnia.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α Τ Α.

Mundus est imago Dei. Discussum hoc antè fuit. Hic tamen additur: sensibilis. Mirum, si Deus incorporeus, qui nullo sensu percipitur, sensibili describi, depingere possit imagine. Cogitata hæc sunt inania. 2. *Mundus est omne, totum, perfectum.* Ita etiam quivis homo & omne, & totum, & perfectum est. Et tales etiam sunt mundi singuli: si plurimi etiam sint. Omne dicitur mundus: quod omnes habeat suas partes:

Mundus hominum, Deorumque est domicilium. Qui multos faciunt mundos, omnes destrunt.

Corpus incorporea substantie imago esse nequit.

partes: atq; eâdem ratione, totum, & perfectum esse dicitur. 3. *Hominum sedes est, atq; Deorum.* Miseros, & pauperes habet PICCOLOM. Deos: quibus omnib. non nisi mundus est unus. Qualis ille quæso rex sit cui non regnum: non civitas sit integra: sed unica domus pro regno sit? *Quorum nullum servaretur: si mundi essent uno plures.* Imò servarentur omnia. Quidvis asserit intrepidè PICCOLOM. sed pauca probat: & quidem probat leviter.

Pauperes habet Deos Piccolomin. ut reges sunt decem: quibus unus est pagus, p decē regnis.

C A P. XVI.

XII. Argumentum.

QUOD demum confirmatur: quia si mundi sunt plures, vel sunt similes, vel sunt dissimiles. Si similes, frustra essent plures, præsertim cum unus non generet alium. Si dissimiles: igitur unus, ea non includeret, que alter, ac ita nullus esset verè universum, & perfectum. Unicus itaque mundus est. VOS VALETE ET PLAUDITE.

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α Τ Α.

PLures uno mundi neq; similes esse possunt: neq; dissimiles. Plures ergo non sunt. Rebus enim multis similitudo com-

*Mundi non
sunt multi
similes: quia
unus alterum
non generat.*

petit necessariò, vel dissimilitudo. Simi-
les autem esse plures mundi nequeunt.
*Frustra etenim essent plures. Quis hoc? Prae-
sertim quia unus alium non generat.* Quid
audio? Si ergo mundus unus alium gene-
raret: non essent frustra plures: sicut ho-
mines. Rationem age profer consecutio-
nis. Si unus generaret alium: multi qui-
dem essent mundi: sed non simul. Alter
enim generatus, alteri corrupto succe-
deret. Atque ita perpetuo non nisi unus
esset. Hoc mihi non stupido adjiciendum
commisit PICCOLOMINEUS: quod
non quilibet odorari potuerit. Quid au-
tem si mundus unus generet uno plures:
ut pater unus plures procreat liberos? Fru-
stra etiam essent uno plures. Quamob-
rem? Quia cum unus omnia corpora com-
plectatur: nullum aliis esset reliquum.
Imò essent singulis totidem: quot uni tri-
buuntur.

*Petrus est
perfectus: li-
cet caudam
vulpis non
habeat.*

*Si vero mundi plures dicantur esse dissimi-
les: unus non erit totum, & perfectum quid-
dam: quia non habebit, quae alter habet. Ho-
mo totus est & perfectus: licet caudam
non habeat vulpinam. Si varii sint
mundi: quilibet tamen sua pro
specie perfectus
erit.*

CICE-

CAP. XVII.

CICERONIS RATIO
DE UNIVERSITATE.

Rectene igitur unum mundum dixerimus an sint plures, an innumerabiles? Dic tu melius, & verius. Unus profecto: siquidem factus est ad exemplum. Quod enim omnes complectitur animantes eos, q̄ ratione intelliguntur, id nō potest esse cum altero. Rursus n. alius animans, qui eum contineat, sit necesse est, cuius partes sint animantes superiores, cœlumq; hoc simulacrum illius ultimi sit, non proximi. Quorum ne quid accideret, atq; ut hic mundus esset animanti absoluto simillimus, hoc ipso quod solus, atq; unus esset, idcirco singularem Deus hunc mundum, atq; unigenam procreavit.

DISCVSSIO.

ORatoriam philosophia hæc redolet sapientiam: argumentis sc. aliquot neq; satis accuratè, neque satis distinctè propositis. *Mundus profecto est unus. Quamobrem? 1. Quia factus est ad exemplum.* Hic Ciceronis desideratus eloquentiam: ubi propè nihil dicitur: cum hoc tamen argumentum rhetoricum sit

N

Cicero mundum censeat esse unicum: quod sit factus ad exemplum.

Mundus est unus: ut sit animanti perfecto simillimus.

*Unum ad
exemplum
opera possunt
multa fieri.
Quicquid
est, semel
est.*

*Alia præter
hæc anima-
lia diversa
mente con-
cipere non
possumus:
sed similia
possumus.*

*Mundum
Cicero facit
animantem.*

potius, & oratorium, quam philosophi-
cam. *Ad exemplum factus est mundus. Er-
go non nisi unus est.* Quasi vero unum ad ex-
emplum, non possint opera fieri plurima.
Sed hæc de re, satis jam actum est aliàs.
2. *Quod omnes animantes complectitur, non
potest esse cum altero.* Quis hoc? Quia
quicquid est, non nisi semel est. Si mun-
dus hic omnia contineat animalia: non
poterit alius hæc ipsa continere. Quare
autem adjecta est limitatio: *qui ratione
intelliguntur?* Non potest quisquam ani-
mo animal ullum compræhendere: quod
non ab hoc mundo contineatur. Nihil
hoc est. Non enim ideo sequitur non ef-
se, vel esse posse præter hæc animalia, quæ
in hoc orbe continentur, alia: quod alia
ratione intelligere non possimus. Siqui-
dem nostra ratio ex sensibus est: quos in-
telligendo superare non possumus: ut
propterea oporteat esse, quicquid animo
concipimus. 3. *Rursus enim alius animans,
qui eum contineat, sit necesse est.* Mira hæc est
necessitas, quæ nulla omnino stabilitur ra-
tione. Mundum hunc Cicero facit animan-
tem: quod mihi perinde videtur esse, atque si
mea domus, homo dicatur esse: vel anse-
tum stabulum, anser. Quid tum vero, si
mundus hic animans sit? Si mundi plures
uno

uno sint : omnes similiter oportebit esse animantes : atq; adeo necesse erit ipsos ab alio quopiam majore animante contineri. Quam ob causam? Responsio desideratur. Proinde imperfecta etiam est hæc Ciceronis ratio. Si mundum unum hunc ab alio contineri non est necesse : quæ plures ab alio contineri oporteat? 4. Atq; ut hic mundus esset animanti absoluto similimus. Animal fortè mundū hunc dicere veritus est. Sed hujus hinc nihil interest. Mirum tamen si mundus hic propterea sit absolutus animans : quod non nisi unus sit. Homines enim etiam perfecta sunt animalia : quamvis ppè sint numero infiniti. 5. Cælumq; hoc simulachrum illius ultimi sit, non proximi. Quid hoc sit, non satis intelligo. PICCOLOMINEUM audiamus.

CAP. 9.

Mundus est unus : siquidem ad unius similitudinem est formatus. Quod enim viventia omnia, quæcunque intelligunt, continet, socium alteram habere non potest, alioquin aliud animal, quod hæc duo contineat, esse oporteret, cujus due hæ partes sint, nec illorum, sed tertii hujus, mundus hic simulachrum rectius diceretur. Nimis obscure. Nescio quid hinc dicere velit PICCOLOMI. I. Viventia quæcunque intelligunt. Dixerat Cice-

*Si mundum
hunc ab alio
contineri non
est necesse :
neq; multos
oportebit
contineri.*

*Quod omnes
continet ho-
mines, unus
est.*

*Mundus u-
nus sui ipsi-
us simula-
chrum esse
nequit*

ro: quacunque ratione intelliguntur. Non idem est intelligere: quod ratione intelligi. Quid hoc sit, antea exposuimus. Videntia quæ intelligant, præter homines nulla sunt. Quid his ergo fuit opus ambagibus? 2. Quod omnes continet homines, unum est. Quasi vero non multæ cælorum spheræ omnes cõtineant homines. Hunc autem mundum omnes homines continere illud ipsum est, de quo ambigitur. Certum enim est nullum esse mundum: qui homines non contineat. 3. Alioquin aliud erit animal, quod duos mûdos: duo sc. animalia magna contineat. Non est necesse. 4. Nec illorum, sed tertii hujus, &c. Hic neq; quod probem habeo: neq; quod improbem: Quid enim dicatur, non intelligo. *Mundus hic non esset simulachrum illorum.* Quorum? Duorum illorum mundorum. Quorum duorum mundorum? Hujus, & alterius. Mirum si mundus hic sui sit ipsius simulachrum. *Sed tertii hujus.* Cujus? Illius, quem oporteat continere pariter hunc & alterum. Quid tum postea? Num eum qui continetur mundum, alterius qui continet, simulachrum esse necesse est? Esto igitur. Quid mali est?

LIBRI

PARS TERTIA.

IN QUA VERIUS DE-
MONSTRATUR,

VNUM ESSE MVNDVM:
non plures.

SI quæ jam prolata, & discussa sunt argumenta: quibus videbatur posse demonstrari, non esse plures uno mundos: exigui sunt momenti: vera tamen non sunt, quibus confirmatum est contrarium. Alias ergo rationes afferemus, quas majoris judicamus esse ponderis: ex quibus manifestum evadet unum quidem esse mundum, non plures: sed ea ratione tamen: ut unum esse non sit necesse: nisi veritas pro necessitate sumatur. Unum enim esse mundum, longè aliter est verum: quàm vel unum esse Deum: vel hunc etiam mundum aliquando & ab alio esse factum. Utrumque igitur manifestis ostendemus, & explicabimus argumentis.

*Vnus qui
est mundus:
sed unum
esse non est
necesse.*

CAP. I.

I. Argumentum.

Mundi ne-
que finiti
neq; infiniti
sunt uno plu-
res.

SI plures uno sint mundi: vel finiti sunt, vel infiniti sunt. At neque finiti sunt uno plures: neque sunt infiniti. Necessse ergo est: vel nullum esse: vel nonnisi unum esse

MUNDOS NON ESSE
NUMERO FINITOS.

8. Phys. 2.
15.

Αλλὰ καὶ τὸ αὐτὸ δεῖ τὸν λέγοντα μὴ ἀποφάσσει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῷ λέγειν, καὶ μὴ ἴσθαι μηδέν, μή τι ἀξιῶν ἀξίωμα ἄλογον, ἀλλὰ ἢ ἐπαγωγὴν, ἢ ἀποδείξιν φέρειν.

Nihil sine
ratione est
asserendum.

Quod quispiam absq; inductione, vel demonstratione asserit: perinde est, atque si dictum non sit. Non est asseruisse satis: sed ejus quod dicitur, asserenda est ratio.

Si finiti sint
mundi: nu-
merus ὀ ex-
primendus.

Quisquis mundos ait esse uno plures: necesse est rationem asserat: cur uno plures esse oporteat. Dein etiam necesse est, si finitos esse velit: ut numerum exprimat: duosq; tres aut quatuor esse demonstret. Equidem rationes non desunt, cur unum esse oporteat: neq; desunt, cur in-

finiti

finiti censeantur esse. Cur vero vel duo, vel tres, vel quatuor sint: ratio nulla est. Nam multitudinis argumenta, vel potentiam præ se ferunt opificis & materiae, vel necessitatem: At utraq; incertæ est multitudinis, & infinitæ. Si possint esse duo mundi: plures etiam esse possunt: atque ita potentia nulla est definitio. Necessitas autem solius est infiniti: sive mundum unum oporteat esse magnitudine infinitum: sive numero infinitos esse oporteat. Modus enim necessitati nullus est. Deum constat infinitam habere potentiam: qua mundos creet in infinitum: hoc est, ut ad postremum, ejus potentia nunquam perveniat. Huic potentia Divina voluntas certo & prudenti consilio modum præscribit. Si vero necesse sit ipsum mundos condere, quot potest: infinitos procreabit. Cum itaq; dicitur propterea esse mundos uno plures: quod ea possint esse numero multa, quæ formam habent in materia: qualis est mundus: ratio nulla est. Non enim subito est, quicquid esse potest. Sed merito id dicitur esse, quod esse magis expedit, quam non esse. Demonstrandum ergo fuerit, præstare duos esse mundos, quam unum: quod non video tamen, ut demonstrari possit.

N 4

Si plures non sint non dicitur quot sint, nulla ratione potest investigari. Necessitas infinitatis est.

Dei potentia cum ab æterno fuerit: nunquam finitur.

Dei potentiam limitat voluntas ne faciat quicquid facere potest.

Illud merito esse dicitur: non quod esse potest: sed quod esse expedit.

*Non omne
bonum eò
melius est:
quò majus
est.*

*Nostri sen-
sus nonnisi
unum de-
monstrant
esse mundū.*

*Materia
prima, &
efficientis in-
finita potē-
tia, mundos
arguunt esse
infinitos.*

Quod vero dicitur ideò plures uno esse mundos: quod bonum quò majus est, eò quoq; sit melius: fallax est ratio. Nam e- jus quod parvum est, sua est bonitas. Et terram in hoc mundo præstat unicam esse, quàm plures. Ita etiam unum præstat esse mundum, quàm plures. Quod vero nonnisi mundus sit unus, res ipsa docet. Unicum enim esse videmus. At multa ratione tamen investigantur: quæ nullo sensu demonstrari possunt. Credo equidem: sed firmam oportet esse rationem, quæ nos ea credere cogat: quæ sensum omnem superant. Quare cum nulla dum nobis oblata sit: donec afferatur, quæ meritò sensibus ipsis præferri debeat: unicum credendum est esse mundum.

MUNDOS NON ESSE INFINITOS.

Materia primæ & primi efficientis infinitas, magnam faciunt fidē, mundos esse infinitos. Maximè vero si primum efficiens quâdam naturæ suæ, vel essentiæ necessitate mundos procreet. Cum enim ejus substantia ubiq; sit: & ubiq; vires e- asdem obtineat: necesse est etiam, ut non hîc modò: verum ubiq; mundos produ- xerit.

MUN-

CAP. II.

MUNDI, MUNDORUM-
VE CONDENDORUM NUL-
lam esse necessitatem.

Rectè Aristoteles: *Τὸ αἰεὶ, ἔ τὸ ἐξ ἀνάγκης*
ἄνευ, ἀνα. Aeternum est, quicquid
est necessariò. Deus ergo quicquid un-
quam egit necessariò: semper egit, sem-
per agit: & semper aget necessariò. 2. De-
us etiam quicquid agit suæ ipsius essentiæ
necessitate: id ubiq; agit. Cum enim ejus
substantia sit ubiq;: non potest etiam non
agere: ubicumq; sit. Hinc quod impos-
sibile est, necessariò consequetur. Id sc.
quod ante est, fieri. Nam licet mundum
hunc jam condiderit: hoc tamen etiam in
loco mundum etiamnum condit: & cras
condet. Quis vero possit facere id, quod
ante factum est, & adhuc superest incor-
ruptum? Consecutionis autem ratio ma-
nifesta est ex iis, quæ modò dicta sunt.
Non quicquid agit Deus necessariò: id
nunquam, & nullo in loco potest nõ age-
re. Semper igitur, & ubiq;, mundos cre-
at Deus: si necessariò creat: & semper cre-
avit: & semper creabit: quo nihil incon-

N 5

2. Gen. 11.
68.*Quod agit
Deus neces-
sariò: sem-
per agit: &
ubique.**Id quod an-
te est fieri
non potest.**Deum sem-
per & ubi-
vis mundos
creare: ab-
surdum est.*

*Ad mundū
creandum
Deus poten-
tiam, volū-
tatemq; su-
am aasibu-
it, bono con-
silio confir-
matam.*

cinnum magis, & magis absurdum cogi-
tari potest. Deus itaq; nulla omnino ne-
cessitate mundū, mundosvé plures condi-
dit: sed *ἔξ δυνάμει, καὶ ἔξ προαίρεσιν*: hoc
est certo suo consilio, & voluntate; atque
ita quidem ut & creare potuerit; & potu-
erit etiam non creare.

C A P. III.

AN MUNDOS OPOR-
TEAT ESSE FINITOS: SI
facti non sint ab alio: sed
ex seipsis semper fue-
rint.

*Si mundus
nunquā fa-
ctus est: nul-
la ratio est:
cur infinitus
non sit.*

*Necessita-
ti & eter-
nitati ad-
iungēda est
ubiquitas:
at non The-
ologorum.*

QUID tum vero si mundi non facti
quidē sint: sed semper fuerint neces-
sario: An non etiam ob hanc necessitatem
mundi fuerunt infiniti? Si mundus hic
hoc in loco fuit semper necessario: quid-
ni etiam aliis in locis omnibus, mundi fu-
erint similiter & semper, & necessario?
Duobus ab Aristotele positis: *necessitati*
nimirum, & *eternitati*, nos tertium adjici-
mus: *ubiquitatem* videlicet. Semper itaq;
est: & ubique est quicquid est necessario.
Quicquid ubique est: semper est. Quic-
quid semper est: ubique est. Quicquid
ubique

ubique, & semper est: necessariò est. τὸ γὰρ αἰεὶ, καὶ τὸ πανταχῶς, καὶ τὸ ἐξ ἀνάγκης, αἶμα.

Hinc satis evidens est: si mundus hic ab æterno fuerit: ut existimavit Aristoteles: etiam alia duo ipsi competere: scilicet ut sit infinitus: & ut sit necessariò. At rectè tamen demonstravit Aristoteles, hunc mundum esse magnitudine finitum. Proinde ut æternitatis, necessitatis, & infinitatis mutua, & indissolubilis seruetur conexio: quod magnitudini deest, id numero compensari oportet: ut infiniti sint mundi numero: cum unus nequeat infinitus esse magnitudine.

Hisce ita positis & constitutis, facilè intelligi potest, Aristotelis de mundi æternitate sententiam, non minus absurdam esse, quàm veterum fuerit: qui mundos esse censuerunt infinitos. Non enim finito magis competit æternitas: quàm mundo, vel mundis infinitas. Mundi ergo, mundorumvé sublata æternitate, simul etiam perit infinitas. Siquidem solis hæc æternis competit. Quod autem neq; mundus unus, neq; plures ab æterno fuerint: in nostro de rerum æternitate commentario, firmissimis est à nobis demonstratum rationibus.

Si mundus ab æterno est: ubique est.

Si mundus hic finitus est: numero infinitos esse necesse est.

Finito non magis competit æternitas: quàm mundis infinitas.

CAP. III.

AN IN ÆTERNIS IDEM
SINT ESSE ET POSSE.

*Æternum
& necessa-
rium con-
vertuntur.*

*9. Metaph.
11. 17.*

*Contingens
est: quod ef-
fe, & non ef-
fe potest.*

*Deus absq;
potentia fa-
tum est.*

*Contingen-
ter est, quic-
quid est, præ-
ter Deum.*

Æternorum nulla est potentia: cum (ut modò est dictum) æternū, & necessarium convertantur: ut necessarium sit, quicquid æternum est. Et æternum sit, quicquid est necessarium. Potentiam autem tollit necessitas: & potentia, necessitatem. Πᾶσα γὰρ δύναμις ἀμὰ τὴ ἀνελύθειός ἐστι.
Quicquid enim potest esse: potest etiam non esse. Contingentiæ hoc est: non necessitatis. Æternorum igitur actus est, non potentia. Spacium autē infinitum ab æterno fuit: ut paulò post demonstrabitur. Hoc ergo neq; potuit neq; potest infinitos capere mundos: sed capit, & cepit.

*Magnus Apollo foret: nodum qui solveret
istum.*

Itane? Deum certè constat æternum esse. Nulla ejus igitur est potentia. Nempe si merum sit, & ineluctabile fatum. Quomodo nihil unquam extra se fecerit. Cum enim solus sit necessariò: cætera contingenter sunt omnia: quorum si causa est Deus: etiam oportet fecisse contingenter:
liqui-

siquidem contingentia contingēter facta sunt: & contingenter factorum, contingens etiam fuit effectio. Contingens autem effectio potentiam sequitur omnis. Deo igitur necesse est, ut potentiam ascribamus: ob quam rerum cæterarum causa esse dicitur: ut suam ob necessitatem Deus est: hoc est, ens infinitum, & fœlicissimum.

Quis vero potentia tribuitur ei quod æternum est & necessarium? An non omnis rerum est contingentium potentia? Utrique est: ut causa & præcedens quidpiam. Deus ab æterno potentiam habuit creandi mundum. Hujus ergo potentia hæc est, & illius. At multum diversa ratione. Mundum enim præcedit, non Deum. Potentia igitur, ut adjunctum, æternis ascribi potest: at non ut causa. Nam ut causa, prior semper est rebus effectis: cum æternis nihil possit esse prius. Æternorum itaque potentia nulla est: quæ vel sint vel fiant. Cum enim semper fuerint: nunquam esse potuerunt: neque potuerunt non esse: Potentia tamen aliqua est, quæ efficiant aliquid. Facere posse æternorum est: at non fieri posse. Quis possit enim fieri, quod nunquam non fuit?

Age igitur: hæc ad propositum accommodentur. Spacium infinitum ab æterno

Contingens effectio potentiam sequitur.

Deum necessitas: causam potentia facit.

Æternis ut adjunctum competit potentia.

Æterna non ut sint: sed ut faciant aliquid, potentiam habent.

Potentia licet aeterna sit: actio tamen aeterna non est: cum sit contingens

Infiniti mundi, cum sint rotundi: totum spacium infinitum complere non possunt.

fuit. Infinita ergo corpora cepit ab aeterno: cum capere: non posse capere sit aeternorum. Equidem aeternae captionis nulla est potentia. Quae capta sunt ab aeterno corpora, capi non potuerunt. At capere tamen ab aeterno potuit: quod non cepit. Ut Deus, creandi mundi: sic & spacium illud infinitum, capiendi potentiam habuit. Deus creator ab aeterno fuit. Mundus creatus ab aeterno non fuit: quia creatio potentiam sequitur, & res creata, creationem.

Hoc etiam expe[n]de. Mundi cum sint rotundi, non possunt totum illud replere spacium: si etiam sint infiniti. Nam inter duos pluresve mundos spacium aliquod intercedere necesse est: quod ab ipsis mundis non completur. At hoc intervallum non minus est aeternum, quam totum sit spacium. Non igitur corpus aliquod capere potest: sed cepit ab aeterno. Quodnam hoc? Chymeram Italicam. Ita nempe Chymeras Italicas extra mundos omnes exterminari oportuit. Non igitur animalia: non corpora vera, sed ficta sunt. Et ficta etiam eorum est aeterna captio.

MUND.

MUNDOS NON ESSE

INFINITOS.

I. Argumentum.

Quicquid factum est: id infinitum esse nequit. Mundi vero, quotquot modo sint, aliquando facti sunt: quod multis & firmis rationibus in nostro de rerum æternitate commentario demonstravimus. Mundi ergo non possunt esse infiniti. Quod autem finitum sit, quicquid factum est: per se satis est manifestum. Principium enim & finem habet, quicquid factum est: siquidem & cœpit, & desinit fieri. Cœpit quidem, cum antè non fuerit. Unde satis intelligitur, nihil ab æterno fieri posse: quod impostores tamen asserere non pudet nonnullos. Desinit vero fieri quicquid factum est. Non enim aliâ factum esset: quando quod fit, fieri dicitur, non esse factum.

II. Argumentum.

Non nisi unum est infinitum. Principium cum hoc esse necesse est: cum à nullo fit. Finitum namq; est, quicquid ab alio est. Mundi ergo, si multi sint, infiniti non sunt. Principium autem non nisi unum est: cum omnis multitudo, sit uno posterior. Unum ergo multorum est principium: & hoc infinitum quidem est: illa vero finita.

*Infinitum
fieri nequit.*

*Quod fit,
ante non fuit:
neq; fit, qd
factum est.*

*Infinitum
cum à nullo
sit factum,
principium
est. Mundi
ergo non sunt
infiniti.*

III. Argumentum.

Finitis infinitas tribui nequit.

Finitis infinitatem ascribere: manifesta est contradictio. Si mundi sint numero infiniti: à nullo sunt superiore principio. Non enim ab alio est, quicquid est infinitum. At cum magnitudine finiti sint omnes: etiam omnes ab alio sunt. Igitur ab alio sunt, & ab alio non sunt.

IV. Argumentum.

Contingentibus non competit infinitas.

Nullus motus est necessarius.

Quicquid finitum est: sub infinito est potestate

Nullis contingentibus competit infinitas. Nulli namq; causæ subest infinitum, à qua mutari possit. Omnes autem mundi, quotquot modò sint, contingentes sunt: hoc est, ita, ut possint non esse: quippe quorum finis contingens sit. Mundi nempe cujuslibet partes omnes motu aliquo suam assequuntur perfectionem. Motus autem nullus est necessarius: liquidem potest nò moveri, quicquid movetur. Omnis enim motus ex potentia est: cum sit ἐντελέχεια τῆς δυνάμει: perfectio ejusq; vel agere, vel pati potest. Preterea cum finitus sit unusquisque mundus; sub principii unius infiniti potestate est, à quo facile mutari, & corrumpi possit. Deniq; contingenter est, nò necessario: quicquid

quid propter aliud est. Mundus certè nullus est, qui non sit propter homines. Ratio consecutionis est: quod accidens omne sit contingens non necessarium. Accidens vero sit omne aliud: & quicquid est alterius. Cœli suam habent in alio perfectionem: scilicet in hominibus. Possunt ergo non perfici. Non enim necessarium est, quicquid extrâ est: quicquid aliunde est: & quicquid essenziale non est. Homines procreant: non est cœlis essenziale: quod nonnulli tamen asserunt impudenter: qui finem rei cuiusq; volunt esse substantiam. Sed fatuum hoc dogma satis in nostris Alpibus cæsis refutatum est.

V. Argumentum.

Mundi etiam frustra essent infiniti. Nam unus si fuisset ab æterno, potuit etiam homines non semel, sed plures infinitos producere. Si vero cœperint omnes: frustra tamen etiam essent: quod hac eleganti ratione potest facile demonstrari. Nullus mundus ex seipso potest ullum hominem procreare: sed necesse est Divinâ, non naturali virtute, primos homines duos, marem nimirum & femellam, in unoquoque mundo primum esse procrea-

Contingens est quicquid est propter aliud

Necessarium non est: quod essenziale non est.

Finem rei, ejus esse substantiam fatuum est.

Si mundus ab æterno fuit: unus infinitos homines procreare potuit. Plures ergo frustra fuissent.

*Si mundi
sint infiniti:
homines à
Deo facti
sunt bis in-
finiti.*

tos. Prius ergo quàm naturaliter ulli sint homines procreati, jam bis infiniti fuerunt à Deo creati. Quid ergo mundis tum fuit opus: cum à Deo tot jam essent immédiate conditi?

C A P. VI.

N O N N I S I U N U M E S -
S E M U N D U M .

II. Argumentum.

QUotquot modò sint mundi: omnes ab aliquo primo principio potentissimo, & sapientissimo factos esse necesse est: q̄ in nostro de rerum æternitate commentario multis rationibus, à nobis est demonstratum. Hoc nos principium D E - u m appellamus. Ex hac nostra satis jam demonstrata hypothese, rationes aliquot extrui possunt in hunc modum.

I.

Unicum Deus procreavit mundum. Non ergo plures uno sunt. Antecedens probatur. Deus nulla necessitate facit, quicquid extra se facit: sed intercedente potentia, certo & prudenti consilio, liberaque

*Nullus est
mundus:
qui non sit à
Deo factus.*

raque voluntate. Optimâ ergo ratione mundum fecit unicum: qui cum sufficiat tot procreandis hominibus, quot procreari voluit: frustra profectò cæteros condidisset. Quod autem sufficiat, facile hinc intelligetur. Unum enim hunc mundum poterat centuplo facere majorem. Aut si plures voluisset homines procreari: quàm procreandi sint: utique posset hominum in hoc mundo procreationem, in plures aliquot producere annorum myriades. Dubium certè non est, quin certam aliquam Deus hominum multitudinem naturaliter velit procreari: quæ dum compleatur, mundus hic persistet incorruptus: sive sex, sive decem hoc futurum sit annorum millibus. Qui tamen annorum numerus si non sufficiat: poterit etiam Deo ita volente hominum propagatio produci amplius. Mundus hic ergo procreandis sufficit unus omnibus.

II. Ratio.

Deus cum sit unus & infinitus: hanc suam utramque proprietatem suis in operibus exprimere voluit. Unitatis exemplar mundus est unus. Et hujus amplitudo, infinitam ejus osten-

Nihil Deus extra se facit absq³ bono consilio.

Deus id facit q³ cōsultissimū est.

Unum esse mundū melius est: si sufficiat.

Deus plurimos homines nasci voluit: non infinitos.

Mundi finis unitatē exigit.

Deus maximum fecit mundum, quia infinitum facere non potuit.

Non tot oportet esse mundos, quot homines sunt.

Deus ex mundo, & hominibus suam non acquirit felicitatem.

dit potentiam. Maximum autem mundum hunc fecit Deus, non infinitum: quia Divina ejus necessitas, nihil quicquam aliud præter ipsum Deum sinit esse infinitum. Solus enim Deus propterea est infinitus, quod factus non sit: & cætera necessario finita sunt omnia: quod facta sint. Et hanc etiam ob causam plurimos Deus homines in hoc mundo nasci voluit: non infinitos.

At plures uno tamen Deus fecit angelos: plures itidem fecit homines: cur non etiam mundos fecerit uno plures? Angeli, & homines substantiæ sunt intelligentes, & propriæ causæ felicitatis conditæ: in quibus infinitatis suæ Deus exemplar ponere voluit: quando condidit, & condit propè infinitos. At mundi ratio est alia: cum non tot oporteat esse mundos, quot sunt homines: unusque mundus sufficere possit omnibus naturaliter procreandis.

III. Ratio.

Deus ex uno pluribusve mundis: ut etiam ex hominibus, nihil acquirit perfectionis, & felicitatis: cum ex sese ipso sit alius, & ab æterno fuerit perfectissimus, & felicissimus. Quid ergo pluribus hoc uno mundis: quid pluribus etiam sit opus homini-

mini-

minib⁹, quàm qui sunt hoc in mundo nati, vel etiam nascentur?

IV. Ratio.

Ut omnium major esset hominum conjunctio: & ex arctiore hac conjunctioe major etiam eorum esset fœlicitas: omnes ex primis duob⁹ nasci voluit. Ad hanc autem eorum societate, uno fuit opus mundo: non pluribus.

V. Ratio.

Iis competit unitas, quæ principii rationem habent. Numerus, autem, & multitudo postremorum sunt effectorum: qualia sunt homines: cum propter alia non sint. At vero mundus principii rationem obtinet: ob id etiam unus est, non multi.

Ἀρχὴν ἢ τέτων ἀναγκάϊον εἶναι μίαν. ὅπως γὰρ ἐνδέχεται, μίαν βέλτιον, ἢ πολλάς.

Præstantissimum est principium, quod unum est, & sufficiens multis, aut etiam omnibus producendis effectibus.

Totius, & universæ hominum procreationis, unicum fuit principium: Deus videlicet. Hinc etiam homines duo, cæterorum omnium principia fuerunt. Cur duo? Nempe quia neq; ex mare solo, neque ex fœmina sola cæteri naturaliter pro-

Homines omnes ex duobus primis parentibus nasci oportuit. Unus ergo mundus est.

Principio competit unitas: ut effectis multitudo.

3. Part. 4. Principium quod primū est: unicum est.

Duo primi sunt homi-

*nes facti: quia
unus non e-
rat satis.*

creari poterant. Ideo rectè limitationē ad-
jicit Aristoteles: ὅπως ἐνδέχεται. Præstat uni-
cum esse principiū: siquidem unū sufficiat.

P A R S Q U A R T A.

C A P. I.

Primum Aristotelis argumentum.

2. Coel. 9.97

*Si præter hunc
alius quispi-
am sit mun-
dus: simpli-
cibus &
compositis
constat cor-
poribus.*

Tριχῶς δὴ λεγόμενος τῶ ἕρῳ. Cœlum hîc
pro tota mundi mole sumitur. Mun-
dū ergo non nisi unū esse profitetur Arist:
propterea quod præter ea quæ continet corpora
physica simplicia & composita: nulla sint alia:
quæ ad alterius mundi unius aut plurium ge-
nerationē, vel structuram adhiberi potuerint.
Composita quidē constat esse nulla si nul-
la sint simplicia: cum ex simplicibus omnis
sit compositio. Duob' autē modis simpli-
cia considerantur: per se nimirū, sive seor-
sim: & in cōpositis. Quidni ergo compo-
sita sint: licet separata simplicia sint nulla?
Ut res generentur: & generatæ conser-
ventur: simplicibus opus est separatis.
Nam ex varia simplicium mixtione varia
etiam est rerum generatio.

Probetur ergo nulla extrâ hunc mundū
esse simplicia. τὸ μὲν κύκλω φερόμενον. Antè fu-
it demonstratū corpora cœlestia non nisi
circu-

circulariter moveri: neq; de loco in locum transferri. Quid hoc rei est? Non hoc queritur: *an istius mundi corpora hoc mundo relicto, in alium transferantur.* Maneant hæc omnia ubi sunt: & alterius mundi corpora suis etiam in locis consistant: Ita nihil obtinebitur. *Ἀλλὰ μὴν ἔδε τὸ ὑπὸ τῷ μέσῳ.* Neq; *ulla sunt extra hunc mundū elementa.* Non enim *ἔφυσιν* isthic cōsisterent: cum eorum loca naturalia sint in hoc mundo. *Παρά φύσιν* ergo. Nam aliorum corporum illa oporteret esse loca naturalia. Nam qui locus alicui est alienus: alteri est proprius.

Ecquid? An ita cōpleta est demonstratio? Nequaquam profectò. Non enim de hujus mundi partibus queritur: *an extra hunc mundū vel sint, vel transferantur.* Sed quæstio est: *an non præter hunc, alius etiam sit mundus: q̄ suis sit ex simplicib. compositisq; corporibus, similiter ut iste est, constitutus.*

Addamus igitur aliud: ut quod deest compleatur. *Ἐπὶ δὲ τὸ μέσον τὸ ἐν τῷ ἴσῳ.* Si mundus præter hunc sit alius: ejusdem oportebit esse naturæ: cujus hic est: aliàs non verè: sed æquivocè mundus nuncuparetur. Omnium ergo partium similis erit motus. Atque alterius mundi corpora cum ejusdem sint naturæ: cujus nostra sunt: etiam ad nostrum medium

1. Cael. 8.77.

Si mundi sint alii: ejusdē sunt cum isto natura.

movebuntur: si gravia sint: & ad nostrum
cœlum, supremamvè regionem elemen-
tarem movebuntur: si levia sint. Quo po-
sito & concessio: necesse erit, illius mundi
corpora mundo illo derelicto, nostrum in
mundum ferri omnia. Cum itaq; omnia
corpora gravia similiter moveantur: omnia
etiam unum ad medium movebuntur.

Non ergo plura erunt media: sed unicum.
Atq; ita mundus erit etiam unicus. Tot e-
nim oportet esse media: quot mundi sunt.

An priore perfectior ista est demonstra-
tio? Specie paulò fortè est meliore: sed
nobis nondum etiam satisfacit. Quid e-
nim prohibeat: quominus quod in hoc
mundo & est, & fit: in alio similiter & sit,
& fiat. Nostra elementa in nostro mundo
moventur. Et in suo pariter moventur:
quæ mundi sunt alterius. Si nostra non sit
necesse ferri extra hunc mundum: nec il-
la extra suum ferri est necesse.

Si factus esset aliquando mundus: &
alios etiam, quicunq; modò sint, similiter
oporteret esse factos: & ita quidem, ut
corpora prius extiterint: ex quibus unus
pluresvè mundi fuerint procreandi: ratio
hæc esset admodum speciosa. Maximè ve-
ro: si dicantur proprio suo motu omnia
corpora in ordinem esse redacta. Quo-
modo

*Omnia gra-
via, ad unū
mediū mo-
vêtur: mū-
dus ergo est
unicus.*

*Hujuscemū-
di elementa
hic manent.
De mundis
aliis idē est
statuendū.*

*Corpora hu-
jus mundi
pri' fuerūt:
quàm mun-
dus hic con-
deretur.*

modo rotunda dicitur esse terra: quod ejus partes equaliter ad mundi medium ob partem gravitatem, omnes cōtenderint. Hac itaq; posita hypothesi: gravia omnia in unum locum collecta sunt: & levia in unū similiter. Quibus post omni ex parte circumjecta sunt corpora cœlestia. Necesse ergo fuit unum generari mundum, non plures. Quid autem si mundus hic, & cæteri complures, vel etiam infiniti ab æterno fuerint: neq; facti sint unquam? Mirè hîc callidus est Aristoteles. *Ita esse oportet, atq; si facti sint aliquando.* Magnum hoc est postulatum. Quasi vero necessitatis & cōtingentiæ par, eademq; sit ratio. Quod nunquã factum est, multò aliter est: quàm quod factum est. Quâ de re aliàs.

Hæc Aristotelis est demonstratio: qua demonstrare vult non esse plures uno mūdōs: Et qua insuper etiam probare nititur: *non posse plures fieri.* Nos posse credimus; etiā novimus non esse plures; neque futuros esse plures. Ejus enim qui ad alterum vitæ humanæ genus, hoc igne consumpto, tandem aliquando virtute Divina creabitur, alia est ratio. Nîmis audax, & temerarius est Aristoteles: qui rebus ex arbitrio suo necessitatem imponit. Quasi vero noster Deus ad hujuscemodi pugnas

O 5

Ergo & aliorum.

2. Cœl. 14. 107.

Si corpora omnia gravia simul sunt mota: non nisi ad unū mediū mota sunt: unus ergo factus est mūdus.

Si plures ab æterno fuerunt mūdī: tales fuerūt atq; si facti sint aliquando.

1. Cœl. 9. 98.

Aristoteles pro suo arbitrio rebus

*temerè ne-
cessitatem
imponit.*

adstringatur. Multa fieri possunt: quæ fieri posse negantur.

Mundum hunc ita facere potuit Deus: ut omnes ejus partes manerent indistractæ. Quidni possit etiam alium facere: qui suas omnes partes similiter contineat?

C A P. II.

CUm itaque res adhuc sit dubia: aliis est tentanda rationibus. Afferatur age ex metaphysicis aliquid: ut si nolimus: cogamur id tamen credere: quod nos volunt credere Peripatetici.

*12. Metaph.
8. 49.*

*Plures pos-
sunt esse mū-
di: licet eo-
rum species
una sit.*

ὅτι δὲ εἰς ἕνα ἔστιν, φανερόν ἐστι γὰρ. Scopæ sunt dissolutæ. Si plures sunt numero mundi: necesse est commune quoddam esse principium. Species hæc eadem est in omnibus. Quæ cum ἐντελέχεια sit: materiata non est: atque ob id etiam una est. Quid hoc ad rem? An propterea non sunt plures mundi? Quid mali est: si plures dicamus esse mundos: licet eorum una sit species: ut multorum hominum species etiam una est? Quicquid materia vacat unum est. Non ergo plures sunt hominum animæ. Sunt: quia sunt in materia. Quare igitur ait Aristoteles ἐντελέχεια γὰρ ἓν. Forma, quæ i-
psa

psum est esse rei non habet materiam: Entelechia namque est. Ergo una est. Quasi vero non tot sint formæ: quot materiae sunt numero separatae. Quid tum vero: si hæc omnia concedantur? Manifestum hinc evadet, non nisi unum esse mundum. Et unum esse hominem: non plures. Quis ista probet, intelligens? Aliud additur, quod magis ad rem facit. ἐν μὲν ἀρχῇ. Ex modò explicatis concludit Aristoteles *unicum esse primum movens*. Unde etiam infert. τὸ ζῆτον: *unum videlicet esse mundum: non plures*. Primum autem movens unum esse dicitur καὶ λόγῳ καὶ ἀριθμῷ: ut intelligatur *ipsum verè unum esse, & singulare quiddam: non sola mentis conceptione*. Quomodo animæ hominum τῷ λόγῳ: scilicet universali contractione, unum quiddam sunt: cum numero tamen tot sint: quot sunt homines. Primum itaque movens unum est: non ut homo: sed ut Socrates. Non ergo unum est τῷ λόγῳ. Nam hoc hominis est esse unum. Sed τῷ ἀριθμῷ. Quid igitur? An ob communem, unamq; speciem sive λόγον, plura sunt moventia prima: ut præter Socratem plures etiam sunt homines? Minimè vero. Nam humana species per se

Formæ tot sunt: quot materiae separatae.

Primum movens quomodo sit unum.

Numero multa, universali mentis contractione unum sunt.

*Humana
species per se
multitudi-
nem non su-
scipit.*

*Anima hu-
mana post
mortē sunt
unum nu-
mero.*

*Materia est
una: formæ
sunt multæ.*

*Materia se-
cundæ sunt
variæ.*

8. Meta. 2.

6. 4. 11.

1. Anim. 3.

53.

*12. Meta.
phys. 8. 48.*

materiam non habet: propterea etiam per se multitudinem non suscipit. Sed ob corporum multitudinem, quæ ipsa perficit: capax quoq; est multitudinis. At primum movens neq; per se materiaturum est: neq; in materia est: ut neutra ratione multa possit fieri. Peripatetica ista est sapientia. Humanæ igitur animæ post mortem non nisi una sunt anima καὶ λόγῳ καὶ ἀριθμῶ: sicuti primum est movens Peripateticorum. Quam impietatem fovere & tueri nostros non pudet pseudochristianos.

Age vero præter impietatem magna etiam ostendatur absurditas. Ipsa per se materia, cum omnino sit indifferens, nullam admittit multitudinis rationem. Sed omnis omnium rerum materiatarum ob formarum diversitatem est multitudo. Quod ipse etiam Aristoteles inficiari non potuit: inquiens alterius materiæ, aliam esse formam ἀλλῆ ἐνέργεια ἀλλῆς ὕλης. Et animalium genera describens corporum, animarumq; diversitate. Quando Pythagoricas rejicit fabulas: quibus perhibetur: eandem numero animam in diversorum animalium corpora sese ingerere.

Quid? An non quot sphæræ sunt cœlestes: totidem etiam docet esse moventia. Non inficiaberis hoc: fat scio. Sed dices hanc

hanc ipsis propter materiatarum sphaerarum multitudinem accidere. Nihil hoc est. Cum enim materiam non informant; ut animæ: non possunt ob id esse multa: quod multas moveant sphaeras: sed quod per se sint à se invicem sejuncta. Num putas idem esse: si dicam unum movens: & si dicam plura moventia multas movere sphaeras? Si nulla in ipsis moventibus est multitudo: sed unum idemq; principium omnes movet: cur multa dicuntur esse principia moventia immobilia? Cur ex iis illud primum dicitur: quod primam movet sphaeram. Unitatis nullus est ordo: sed multitudinis. Ita nihil non audent nostri Peripatetici: ut suum salvent Aristotelem. Parum veritatis est: ubi parum est pudoris. Non idem est esse philosophum: & esse Aristotelicum.

Ad rem propius accedamus. Primum movens est unum. Unus ergo mundus est. Hic deest aliquid. Minus concluditur, quam offerant præmissæ. Una ergo est sphaera. Nam primum movens non mundum: sed unam duntaxat, eamq; primam movet sphaeram. Movet (inquies) etiam hoc reliquas. Non ergo plura sunt moventia: cum unum sit satis. Quidni vero sit satis: quando potentiam habet infini-

*Intelligētia
cum non in-
formēt sphæ-
ras: ob harū
materiam
nō sunt mul-
ta.*

*Si moven-
tia per se nō
sunt multa:
unum mo-
vens sunt.*

*Unitatis
nullus est
ordo.*

*Si primum
movens est
unum: non
mundus: sed
sphaera est
una.*

*Primum
mōves cum*

infinita ha-
beat poten-
tiam: omnes
mille mun-
dorum spha-
ras potest
movere.

3. Physic. 4.

32.

12. Meta. 7.

41.

8. Phys. 10.

86.

Deus poten-
tiam habet
infinitam:
licet non nisi
unam spha-
ram move-
re possit.

Quicquid
finitum est:
infinita ne-
quit habere
potentiam.

tam? Quidni hanc etiam ob causam non unum: sed infinitos potius moveat mundos: cum movere possit infinitos? Rationem audi consequutionis. *In aeternis idem est posse, & esse.* Si nondum intelligis quid velim: arripe aures. Primum movens aeternum est. Primum movens potest infinitos movere mundos. *Primum ergo movens infinitos movet mundos.* Quid hic negabitur? Infinitos posse movere mundos. Quare igitur infinitam dicitur habere potentiam? Temporis haec infiniti potentia est. Primum movens tantam modo vim habet: qua primam sphaeram moveat. Plures enim movere non potest. Sed infinita haec tamen potentia dicitur: quod in aeternum persistat integra. O insignem in extremo acumine stuporem! An putas ad hanc temporis infinitatem, necessariam esse potentiae infinitatem? Coelum potentiam habet qua in aeternum moveatur. Num haec etiam infinita est? Quidni? ὅτι ἢ τὸ πεπερασμένον ἀδύναστον ἔχειν ἀπειρον δύναμιν καὶ ὅτι ἀδύναστον ἐστὶν ὑπὸ πεπερασμένῃ κινήσει δύναμις ἀπειρον χρόνον, δέδεικται νῦν. En habes. Et quidem habes duo bene tibi in os inculcanda. Primum est: quod quicquid finitum est, infinitam nequeat habere vim. Unde consequitur coelum,

quia

quia finitum est, non posse in aeternum moveri. Moveretur hoc inquit absque potentia. Et primum movens etiam movet *ἀνευ συνάψεως*. Cur huic igitur potentia tribuitur: quod omni vacat materia? Cur caelo negatur potentia: quod corporeum tamen est, & materiatum? Hoc sine est *συμείρειν*, & propriis dicere principiis consentanea? Alterum vero est, quod aperte contradictionem implicat. Primum movens non est finitum: quia movendi vim habet infinitam. Primum movens non est infinitum: quia magnitudo nulla est infinita. Num quicquam est quod neq; finitum sit, neq; infinitum? Quid quaeso inter haec est medii? Cur non ostenditur, quodnam hoc sit? Quid tam scrupulosus es? Cur non credis: ut aliquis tibi sit etiam locus doctos inter Peripateticos?

CAP. III.

ALIIS RATIONIBUS
OSTENDITUR UNUM ESSE
SE MUNDUM.

Hisce igitur ita discussis & abs te intellectis: tu velim sincere dicas: si quid in te philosophici est candoris: an credas ex Aristotele posse demonstrari, non

Coelum quia non habet infinitam potentiam in aeternum moveri nequit.

Unum & idem finitum & non finitum esse nequit.

Ex Aristotele demonstrari nequit, mundos non esse uno plures.

Ex Dei voluntate est exquirendū an unic⁹ sit mundus.

Deus mundos uno plures nō fecit.

Mundi finis, hominū est procreatio.

Homines ut generentur quot generari vult

Deus: mundus sufficit unus.

esse plures mundos. Ego profiteor non posse. Quid ergo? Num nulla omnino ratione philosophica fidem ejus facere possumus: quod scimus esse verissimum? *Mundus certè unus est: non plures.* Quis hoc scitur?

Deus ab æterno solus fuit: quia solus est infinitus. Nihil enim ab æterno fuit: nisi quod à nullo est. Siquidem quod ab alio est: per ejus potentiam est: quæ tempore etiam est necessariò prior. Qua de re aliàs. Deus ergo non angelos modò: sed mundum etiam fecit aliquando. Quare ut sciatur *an plures uno sint mundi*: quærendum est *an plures fecerit Deus*. Nos plures fecisse negamus. Primum autem hoc assumendum est: *Deum propterea condidisse mundum*: ut ex duobus primis à se non naturaliter, sed Divina sua virtute procreatis hominibus: mare nimirum uno, & fœmina una: certa hominum nasceretur multitudo. Deinde mundum hunc unum esse satis, ad finem hunc consequendum asserimus. Unde liquet non esse plures conditos. Certum enim est, neq; Deum quicquam, neq; naturam frustra facere. Quis vero scis mundum unum esse satis? Quia satis magnus est: & in id tempus hominum protrahi potest procreatio: ut tot nascan-

tur

tur homines: quot nasci velit Deus. Satis autem esse magnum inde liquet: quod majorem Deus facere potuerit: si quid huic deesset magnitudini. Materia namque non defuit: quia nulla fuit: hoc est, quia nullam ei fuit opus. Et si qua opus esset ad opus multo maximum, tantam facere nullo negotio potuerit: quanta forte requireretur.

Quare autem Deus unum facere maluit satis magnum: quam plures isto minores? Quia major in unitate est perfectio quam in multitudine. *Vnum enim est infinitum, & vere perfectum.* Si quid autem unum perfectum esse nequeat: id multitudine compensatur. In Deo unitas est, & infinitas. Utriusque hinc eximium habemus exemplar. Mundus unitatem ejus: homines infinitatem referunt: quorum (si non absolute: nobis tamen) infinita est multitudo. Quares forte cur tot homines: & mundum unum esse oportuerit: Mundi posita est in unitate perfectio: sed hominum, in multitudine est posita. Miraris. Si plures mundi essent conditi: certissimum foret argumentum, unum satis esse non potuisse. Nam imperfecta sunt: quae multa sunt. Quare igitur tot oportuit homines procreari? Quia cum substantiae

P

Materia non defuit: quia nulla fuit: ut mundus hic multo major conderetur.

Quare Deus unum magnum mundum facere maluerit: quam multos parvos. Mundus unitatis Dei: homines infinitatis, sunt exemplar.

Mundi posita est in unitate perfectio: sed hominum in multitudine.

Humana societas multitudinem exigit.

Et Deum unum: & mundum unum esse convenit.

Societas nostram ad felicitatem plurimum confert.

Cur homines ex hominibus generentur.

sint finitæ, & intelligentes: majorem ex societate acquirunt perfectionem & felicitatem. Quâ multos frui voluit Deus: ut à multis laudaretur: in multos scilicet effusa ejus insigni beneficentiâ.

Unum ergo Deum: & unum esse mundum oportuit. Deum quidem: quod sit infinitus: eiq; desit nihil: ut multitudine id compensari debeat. Mundum vero: quod tantus sit, quantum esse convenit: ut assequatur finem, scilicet ne pluribus sit opus. At homines oportuit esse plurimos. Cum enim finiti sint: unus suam non assequitur felicitatem perfectam: nisi quod deest, reliquorum compleat multitudo. Societatis videlicet non minima vis est ad felicitatis nostræ perfectionem. Quæ ut eò quoque major esset: homines ex hominibus voluit Deus procreari. Tot enim ab initio pari potuit facilitate procreare: quâ immensum hunc mundum condidit.

Hæc nostra est demonstratio: cui quid desit: nondum certè video. Qui vero videt: faciat quæso nos etiam posse videre.

C A P.

CAP. IV.

ADVERSARIORUM SOL-
VUNTUR ARGUMENTA.

JAm ergo paucis etiam ad objectiones respondeamus: quæ docent, non modò multos esse mundos: sed esse infinitos. Una hæc est. *Primum movens potentiam habet infinitam. Infinitos ergo mundos movere potest. Et movet quidẽ infinitos. Quia in æternis idem est POSSE, & ESSE.* Dicant modò quod volent Peripatetici: nos ita respondemus: & quidem uno verbo. Primum movens est nullũ. Cœlum namque seipsum movet. Quo detracto fundamento: quicquid ei superstructum est, corruere est necesse.

Altera objectio est. *Spacium corporis capax infinitum est extra hunc mundum. Potest ergo: & ab æterno potuit infinitos capere mundos. Sic capere potuit: etiam cepit. Nam in æternis idem est posse, & esse: capere, & posse capere.* Quid hinc Aristoteles? ἀμὰ ὃ δῆλον, ὅτι ἔδὲ τόπος, ἔτε κενόν. Extra cœlum Aristot. negat esse vacuum. Quo fundamento sublato: structura etiam tota corruit. Magnum Aristot. est imperium:

P 2

*Primum mo-
venstot mo-
vet cœlos
quot move-
re potest: in-
finitos ergo
movet.*

*Primum mo-
vens est nul-
lum.*

1. Cœl. 9. 99.

*Magnum
Aristotelis
imperium est
adversus
vacuum.
Vacuum tol-
lere quid sit.*

*Insanit quis
quis illum
extra hunc
mundum
negat esse
spacium.*

*Vbi nullus
est locus:
nullum est
vacuum.*

*Nullum esse
corpus quod*

si velit. Magna ejusdem est vis: si possit extra cœlum verbis vacuum tollere. Quid aliud est quæso vacuū tollere: quàm inane spacium replere corporibus? Aristoteles ergo qua voce spacium inane tollit infinitum: eadem infinitis id replet corporibus: & eorum confirmat sententiam: qui mundos ajunt esse infinitos. At inquires fortè, non inane modò, sed ipsum etiam spacium tolli: ut extra cœlum: si maximè velit, nullum Deus possit locare corpus. Magna certè Aristotelis est pervicacia: ne quid dicam gravius. Ubi quæso est hic mundus: si suo non sit in spacio? Quid extra cœlum est: si non sit inane spacium: & tale quidè: quale tum erat hic, ubi nunc mundus est: cum mundus hic nondum esset? Nosne igitur ista credemus: & Aristotelis feremus imperium? Nihil asserit absq; ratione. Quenam ergo ejus est ratio qua vacuum tollit? *Si locus extra cœlum nullus est: nullum etiam est vacuum. Ne nullus extra cœlum est locus. Nullum ergo vacuum est.* Ita nos ad sua dogmata alligat Aristoteles: quasi mera sint axiomata, vel oracula. Quare autem extra cœlum nullus est locus? Quia nullum est corpus continens. Magnum postulatum est: *nullum esse corpus: quod non sit in loco.* Et non esse

esse in loco: nisi quod sit in alio corpore continenti. Quid hoc est aliud quam corporum infinitam inducere multitudinem? Hoc nempe est τὸ πεπερασμένον αἰὲς πρὸς τὸ ἀπειρον. Si quodvis corpus ab alio corpore continetur: nullum est postremum. Atque ita in infinitum usque erit progressus: & corpora erunt actu infinita. Quòd quàm sit absurdum: ex Aristotele satis intelligi potest. Necessse ergo est aliquod esse corpus, quod non sit in alio: ut vel non sit in loco: vel non sit in Aristotelico. Quidni igitur extra mundum possit unum, plurave corpora consistere: licet nullum sit aliud corpus à quo recipiantur? Hoc certe modo totus mundus; vel in loco non est: vel locus in quo est, nihil nisi spacium est inane: quale est extra mundū aliquod aliud infinitum.

Hæc cum ita sint, manifestè apparet, Aristotelem propositam objectionem nullo modò diluisse. Præstent hîc sese viros nostri Peripatetici: qui nos Aristotelicis constringere volunt compedibus. Moveant, motent, currant, cursitent: quærant, quærrent. Nihil tamen apud Aristotelem invenient: quo & ipsum, & seipso hinc liberent.

P 3

in corpore non sit: iniquum est postulatum.
3. Ph. s. 4.
31.

Aristotelica loci definitio, infinitam invehie corporum multitudinem.

Vel mundus in loco non est: vel spacium inane locus ejus est.

CAP. V.

Nos interim tentabimus aliquid: dum nos nostri suis ex fodiis dicent Aristarchi. Postulatum est Aristotelicum: in
aternalis idem esse τὸ ἐνδέχασθαι καὶ τὸ εἶναι

3. Phys. 4.
32.

*An idem sit
in aternalis
posse, quod
esse.*

*Potentia a-
ternorum est:
at non con-
tingentia.*

*Posse Dei nō
est contin-
gens: sed
creare est.*

*Aeterna
causa sunt
rerū etiam
contingen-
tium.*

*Nihil fini-
tum est a-
ternum.*

Quare non δύνασθαι? Non idem certè est
 posse, & contingere. τὰ ἐνδεχόμενα contin-
 gentia nulla sunt aeterna. Sed τὸ δύνασθαι,
 in aternalis etiam est. Discrimen fortè non
 intelligis. Deus ab aeterno potentiam ha-
 buit qua mundum conderet. Hoc nos δύ-
 νασθαι dicimus: quod certè in Deo non est
 ἐνδεχόμενον. Mundum autem condere,
 contingens est. Age vero: pro eodem su-
 matur utrumque. Num ergo verum est,
in aternalis esse, quicquid esse potest? Nempe
 si non sint aeterna rerum etiam causæ con-
 tingentium. Id quod aeternum est, vel
 nullam habet qua sit, potentiam: vel idem
 est *Esse ipsum, & posse esse ipsum.* De re-
 bus autem hīc quaeritur, quæ non sunt qui-
 dem aeternæ: sed ab aternalis profluxerunt.
 Cujusmodi sunt omnes finitæ. Nihil
 enim finitum, aeternum est. Exempli gra-
 tiâ. Mundus ab aeterno non fuit. Cor-
 pus hīc finitum est: & ob id est etiam ali-
 quando factum. Et factum quidem est
 alica-

alicujus æternæ causæ virtute. Nos hanc Deum esse dicimus. Deus ergo potuit mundum condere. Quæritur an hanc condendi mundi potentiam semper habuerit. Cave neges habuisse. Nulla namque est ratio, qua vel unde hanc acquirere potuerit. Ipsum ejus esse infinitum & æternum hujusce potentia causa est: ut non fuerit Deus, quin hanc habuerit potentiam. Quid ergo? An quia potuit: etiam condidit? An non ab æterno potuit quidem: sed aliquando condidit? Aristotelicum est: neque potuisse: neque condidisse. Voluit enim Aristoteles *Mundum ab æterno fuisse non aliter, quam nunc sit.* Deus autem mundum jam non condit. Nunquam hic ergo conditus est. Nos aliter philosophamur. Unum est æternum: non plura. Contingentia sunt plurima: quæ cum ab æterno non fuerint: aliquando esse poterunt. Æternum autem illud horum causa fuit. Potentiam igitur habuit ab æterno: qua non æterna: sed contingentia crearet. Non ergo idem erat ab æterno, in æterno Deo *posse creare, & creare.* Creati mundi potentia æterna fuit: sed creatio mundi non fuit æterna. Verum itaq;

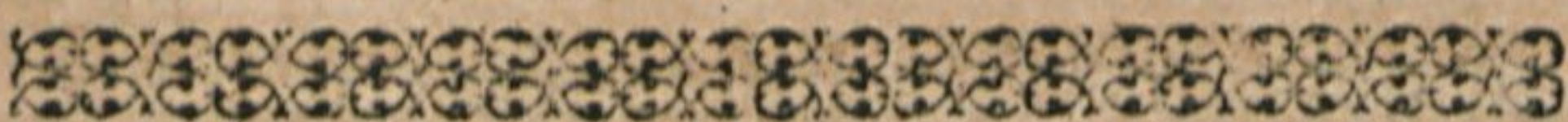
*Creandum
di potentiam
ab æterno
habuit De^o.*

*Aristoteles
Deum ne-
gat vel fecit
se mundum
vel facere
potuisse.*

*Omnia sunt
in tempore
contingentia:
quæ prode-
unt tamen
ab æterna
causa.*

Potentia æterna opus æternum non est.

est æternorum potentiam, & ipsum eorum esse, idem esse. Neutrum enim est absque altero. At contingentium, sive temporaneorum potentia licet æterna sit, & in æterno Deo fuerit; non tamen ipsum esse eorum fuit æternum. Ita enim contingentium natura, in æternorum naturam converteretur. Hęc cōsiderasse debuit Aristot: ne absq; omni discrimine sicut illud nimis superbum nobis obtruderet postulatum.

DE MUNDI CONSERVATIONE.

Deus mundum perpetua creatione conservat.

Deum nihil amplius creare.

EGO totus, ita me Deus amet, stupeo: cum lego quæ de mundi conservatione vulgò asseruntur. Ita nempe res à Deo creatas conservari volunt: ut nihil hæc cōservatio sit aliud, quàm *primæ creationis productio*: cum tamen in sacris literis evidentissima sint testimonia: quibus ostenditur *Deum nihil amplius creare: sed sex dierum spacio rerum omnium creationem complevisse: ut ab omni opere postea quieverit.*

Quod etsi nescio qua distinctione conantur eludere: nihil tamen obtinent. 1. Ajunt *Deum septimo die quievisse quidem: sed aliis tamen post diebus ad creationem rediisse:*

diisse: propterea quod solius septima diei facta sit in sacris literis mentio. 2. Respondent Deum sex diebus omne novum opus absolvisse. Post vero: & nunc etiam creare quidem: attamen nihil novi.

Ad primam responsionem quod attinet: certum est die septimo quievit Deum. Quod velim observari diligenter: ut intelligatur: an res à Deo create non possint esse: nisi à Deo conserventur. Volunt enim effluxu quodam essentiæ Divinae assiduo res create conservari: ut nihil sit aliud ipsas esse: quam assidue creari. Falsum enim hoc esse ex Divina quiete satis intelligitur: cum die septimo quieverit Deus ab omni opere: neq; tamen quicquam eorum quæ primis sex diebus fuerant facta, disperierit. Si potuerunt omnia uno die non conservata Divinitus, salva tamen, & integra persistere: quidni post etiam eadem ratione potuerint? 2. Si redierit Deus post septimum diem ad rerum prius creatarum conservationem: quando rediit? Quanta hæc audacia est: id asseverare quod nullis scripturæ testimoniis possit confirmari? Quare dicitur ad creationem continuandam rediisse Deus: quæ sex diebus completa fuerat? *Secunda responsio* pariter inanis est: & falsum est id quod asseritur:

P 5

An Deus ad creationem post septimum diem redierit.

An res à Deo create non possint esse nisi conserventur.

An effluxu quodam essentiæ Divinae mundus conservetur.

Die septima Deus non conservavit.

Deum post diem septimum ad creationem non rediisse.

*Deum cre-
are quidem:
sed nihil no-
vi.*

*D. Augu-
stinus, cœlū
etiam à Deo
voluit con-
servari.*

*Deum nihil
am nisi mē-
es hominū
generare.*

*Deum videlicet creare perpetuò: sed novas non
condere species. 1. Desiderantur scripturæ
testimonia: quibus ista probetur distin-
ctio. 2. Pugnathoc etiam cum sententiâ
D. Augustini: qui creationis continuatio-
nem ad ea non modò quæ generantur: sed
etiam ad orbés cœlestes retulit. Hos enim
nunc etiam creari voluit: quia quod ab initio
temporis à Deo acceperunt: idem nunc etiam
accipiunt. 3. Etiam ab iis dissentiunt:
qui cætera quidem omnia generari cēsent
naturaliter: sed mentem hominis solam à
Deo creari volunt. Ita inter se pugnant:
qui manifestissimis S. Scripturæ testimo-
niis: & firmis rationibus philosophicis
non acquiescentes: nescio quid nulla ne-
cessitate comminiscuntur.*

*Cum itaque complures excogitati sint
conservationis modi: seorsim unumquē-
que diligenter examinabimus: ut intelli-
gatur quantū à vero desciverint: qui crea-
tionis astruunt continuationem.*

P R I M A S E N T E N T I A.

Terra quomodo conservetur.

*Conimbric.
colleg.*

. Physic. 2.

. 1. art. 4.

E*T enim Deus in prima rerum molitione
terram creavit: hanc vero cœpit mox cœ-
lum, ut & nunc facit suo influxu conservare.
Observa. 1. Quare creationem sex dierū,
primam*

primam vocet rerum molitionem. Quid moliantur satis intelligo: sed quàm rectè, non video. Sex diebus non complevit Deus rerum naturalium creationem: sed ad opus hoc duntaxat est aggressus: & molitus id est, quod post aliquot tandem annorum millibus absolveret. Theologis hoc ego committo discutiendum: an non hæc assertio cum veritate nobis Divinitus revelata velut è diametro pugnet. 2. Quomodo cœli influxu terra conservetur. Quid quæso naturæ terrenæ in cœlis est? Omnis astrorum influxus ad terræ corruptionem vergit potius, quàm conservationem. Plantarum enim & animalium generationis, & conservationis gratiâ est: quæ variam sequuntur terræ corruptionem. Verum hac de re in Physicis. 3. Hinc apparet terræ conservationem, non esse creationis continuationem. Nihil enim cœlestis creat influxus. Dei namque solius est creatio.

SECUNDA SENTENTIA.

Cœlum quomodo conservetur.

Creatio & rerum creatarum conservatio circa eundem terminum versantur: siqui-

Sex dierum creatio, cur prima sit rerum molitio.

An terra cœli conservetur influxu.

Cœli terram corrumpunt magis, quàm servent.

Cœlum nihil creat.

Conimbric. colleg.

Dare, & datum conser-
vare, non
idem sunt.
Rerum con-
servationis
modi.

An Deus
continuata
creatione
cælum con-
servet.
4 Met. 5. 22
Cratyli, &
Heracliti
sententia, de
assiduo re-
rum fluxu.
Assidua cre-
atio, assidu-
am sequitur
corruptionem.

*siquidem esse quod Deus creando tribuit: idē-
tidem conservando impertit.* Ratio hæc om-
nes mihi turbat sensus. Quod datum
est semel, non amplius impertitur: nisi qui
dedit, quod dedit, auferat: ut dare denuo
possit. Potest equidem id quod semel est
datum conservari: sed aliter quàm iterata
contributione. Verum ut res hæc benè
discutiatur: modi nobis sunt exquirendi:
quibus conservari quid possit. 1. Primus
itaq; rerum est consistentium: quæ semel
factæ, & completæ alieno conservantur
auxilio. 2. Alter vero modus est eorum,
quæ assiduo essentiæ effluxu sustentantur.
Utro igitur modo corpora cælestia cōser-
vat Deus? Si continuata creatione Deus
cælum tuêri & conservare dicatur: multa
sele offeret difficultas. 1. Cratyli & He-
racliti sententia de assiduo rerum omnium
fluxu cōfirmabitur. Quid enim salvum, &
integrum vel temporis momēto persistat:
*si corpora cælestia generentur, & corrumpantur
assidue?* Ita enim necesse est: si semper
creantur: ut quantum adjicitur essentiæ,
tantum antè absumptum sit. Quid quæso
cogitari possit monstrosius? 2. Si perpe-
tuo corrumpitur cælum; in quid corrup-
pitur? In nihilum non potest. Solius enim
Dei est ex nihilo facere aliquid: & quod
est, in
est, in

est in nihilum cōvertere. 3. Motus localis certus, & firmus: quales sunt astrorum: substantiæ sunt non fientis & fluxæ: sed firmæ, & permanentis. Nihil enim priusquam plenè generatum sit, loco moveri potest. Ob id motus hic inter omnes alios meritò censetur esse postremus. Τῶν γὰρ ἡδὴ τελειωμένον ἐστίν. 4. Idem quoq; docet astrorum certa, permanentiq; figura: quæ factarū est, & consistentium: non fientium & fluentium substantiarum. 5. Essentiæ fluxus naturalis est: quod videre est in lumine, calore, suffitu, & odore. Cum mundus tamen Dei voluntarius sit effectus. Fuit enim Deus mundo non existente: & hoc etiam penitus sublato, idem erit Deus qui olim fuit. 6. Hunc essentiæ fluxum excogitârunt Peripatetici: ut modum ostenderet: quo mundum ab æterno Deus facere potuerit. Effectus enim qui tam diu sunt, quàm diu fiunt: semper cum suis causis conjuncti sunt. Igne posito simul & calor, & lumen ponitur. Ita cum Deus ab æterno fuerit: mundum etiam ab æterno fuisse censeat: quadam essentiæ Divinæ fluētis necessitate. Cum vero nobis Christianis constet non fuisse mundum ab æterno: quid causæ est: cur ad hunc essentiæ fluxum confugiamus? 7. Si mundus

Motus localis, rerū est perfectarū. 8. Phys. 7. 58.

57.
Non fieri cœlum amplius.

Mundi non est naturalis generatio

Essentiæ fluxum, cur excogitârint Peripatetici

Vt mundū fecerit De⁹ ab æterno.

*Ex in corpore
rea substan-
tia nihil ef-
fluit corpo-
rei.*

*Mundus est
ex nihilo fa-
ctus: non
ergo est de-
fluxus.*

*Effluxus pri-
ma non est
generatio.*

*Defluxu
corporeo sub-
stantia o-
mnis immi-
nuitur.*

*Externas
Dei actio-
nes non ex-
pedi esse di-
uturnas.*

8. Si mundus essentiae Divinae defluxus quidam esset: non esset *ex nihilo*, sed *ex omni*: hoc est, essentia perfectissima productus. 9. Quaecunq; Deus extra se facit: ea non effluxu fiunt: sed effectione aliqua: hoc est, ita haec fiunt: ut antea non fuerint. Nihil autem effluit: nisi quod ante fuerit. 10. Defluxus omnis aut substantiae est, aut accidentis. Neuter mundo competere potest. Non enim accidens est. Substantia vero defluens, eam minuit ex qua profluxerit. Manifestum hoc est in suffitu. 11. Quidni vero longe sit consultius mundum semel esse factum & completum: quam perpetuo fieri? 12. Ubi scriptum legitur *Deum mundum facere*? Nostra hoc fert fides: ut credamus Deum non creare mundum: sed creavisse. 13. Deus in externis actionibus suam non habet felicitatem. Has ergo non expedit esse diuturnas. *Ἐπιπόνον δὲ τὸ συνεχές τῆς ποιήσεως*: Laborem aut tedium affert effectiois assiduitas: qua fit quod

quod sit alterius. Idcirco etiam paucis diebus naturam condidit Deus: ne diu in rebus occuparetur alienis.

Quis jam non videat, quàm absurda, & impia sit nostrorum Peripateticorum sententia: qui ne longè à præceptore suo recedant: nescio quem essentiæ defluxum excogitarunt: quem mitiori tamen vocabulo dependentiam nuncuparunt, præceptoris sui monitu. ὅθεν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐξηγηταῖς, τοῖς μὲν ἀκριβέστερον, τοῖς δὲ ἀμαυρότερον, τὸ εἶναι τε καὶ ζῆν. Ab ævo cæteris omnibus & esse, & vivere confertur, & ab eo dependet: non eâdem mensurâ tamen. ἐν τοιαύτης ἄρα ἀρχῆς ἤρηται ὁ ἔργων, καὶ ἡ φύσις. A tali ergo principio cælum & natura pendet. Dictum audio: sed quod dixit Aristoteles, nullo modo explicuit, neq; probavit. In has ergo difficultates suos coniecit asseclas: ex quibus ipsi sese nunquam explicabunt, nisi quem conceperunt errorem agnoscant.

DE ALTERO CONSERVATIONIS MODO.

Rerum autem consistentium, effectuumque factorum & perfectorum modus alter est conservationis. A priore multis de

Dependentia pro defluxu.

1. Cælor. 9. 100.

Ab ævo sunt, & vivunt omnia.

12. Metæ 7. 38.

*Mundi cō-
servatio est
neglegens.*

*Domus fir-
ma ruinosæ
præstat.*

causis abhorrent: qui mente sunt sagaci-
ore. Deum itaq; fatentur sex dierum spa-
cio naturam condidisse, & absoluisse. Ne
tamen Deum sinant esse otiosum: ei etiam
quod agat, imponunt: & nulla quidem
necessitate. Mundum enim Deus, & na-
turam universam ita condidit: ut nullo
indigeat conservatore. Ad hoc ergo pri-
mum volumus nobis respondeant: *an non
ita factum esse mundum multò sit consultius,
quàm aliter?* Si negaverint: facile demon-
strabitur. Quis enim nescit melius esse
perfectum, imperfecto? Quis domum
benè fundatam, & per se firmiter in mul-
tos annos consistentem ruinosæ non præ-
tulit: quæ ruinam brevi datura sit: nisi
subinde restauretur, & validis extrinsecus
fulcris sustineatur? Tale nobis homines
isti describunt opus: quando putant mû-
dum ne tantillum quidem persistere posse:
nisi conservetur Divinitus. At quibus
hi moventur rationibus? Miror certè: cum
res adeò sit evidens. Dicam mihi quid in
mentem veniat. 1. *Ortus ista est necessi-
tas. Cum sit mundus ex nihilo factus: non
potest quin redeat in nihilum: nisi continua-
tur eadem quâ factus est virtute.* 2. *Impi-
um est Deo laudem detrahere conservationis.*
Si nihil est aliud: nihil hoc etiam est. Ad
primam

primam ergo rationem ita respondemus.
 Non idem est si dicas ex nihilo, & ex ali-
 quo factum esse aliquid. Nam quod ex
 aliquo est factum: id ex seipso potest cor-
 rumpi. Quod autem ex nihilo factum est:
 ex se corrumpi nequit. Inventum hoc mi-
 rararis. In re facta ex nihilo, nihilum non
 adest amplius: atq; adeò nihil agit: unde
 ulla sequatur corruptio, vel mutatio. Sed
 quod ex aliqua præexistente, & manente
 materia factum est: hoc in se suæ causam
 habet corruptionis. Præterea si qua sit in
 rebus ex nihilo factis ratione originis, ne-
 cessitas corruptionis: in nihilum hanc esse
 oportebit. In ea namq; principia omnis est
 corruptio: ex quibus cōpositum est quid-
 piam. Nihilum si corruptionem inferat:
 nequaquam tamē hoc facit: ut quod cor-
 rumpit in aliqd aliud corrumpatur. Mū-
 dus ergo si ppter originem ex nihilo cor-
 rumpatur: in nihilum corrumpi necesse
 est. In nihilum autem ex seipso corrumpi
 non potest: ob eam quæ modò exposita
 est causam. Cumq; seipsum ex nihilo face-
 re non potuerit: etiam seipsum in nihilum
 redigere non potest. Dei hoc solius est.
 Nulla ergo est in rebus ex nihilo creatis,
 ob essentia ortum ex nihilo, corruptionis
 necessitas.

*Id quod ex
 nihilo factū
 est: ex seipso
 corrumpi
 nequit.*

*Mundus ex
 seipso inni-
 hilum cor-
 rumpi ne-
 quit.*

Deo laus
major ex p-
fecta creati-
one, quam
ex ejusdem
conservati-
one debetur.

2. At neq; ponderis ullius altera est ra-
tio. Non enim est impium, si laudem cō-
servationis Deo non tribuamus: ejus, quæ
nulla est, & qua non sit opus. At impium
est vel maximè: si Deo laudem perfectæ
creationis detrahamus. Imperfecta autem
est creatio: si quod factum est, vel per se
subsistere & persistere nequeat: vel perfi-
cere id non possit: cujus gratiâ factum est.

AN MUNDUS ALIQUA EGEAT CONSERVATIONE.

Duplex re-
rum corru-
ptibilium
est conser-
vationis mo-
dus.

1. Phys. 13.
28.

Rerum duplex est ratio, quæ ut esse pos-
sint aliquandiu externo egent auxi-
lio. Prima est earum, quæ suum hostem
intra se habent: hoc est, quæ suæ corrupti-
onis efficientes causas in seipsis habent: ut
si non à quo corrumpanitur extrinsecus:
ipsæ tamen seipsas perimant. *Φθίρεται ἢ
καὶ μηδὲν κινούμενον. καὶ ταύτην μάλιστα λέξαν εἰ-
ώθαμεν ἔπει τὸ θεόν φθαρῖν.* Honestæ est
oratio. Tempori tribuitur id: cujus causa
ignoratur. Quomodo casum, & fortunâ,
hominum improvida peperit inscitia. Ra-
tio altera est eorû, quæ per se quidem per-
sistere possent incorruptæ: sed ita sunt ta-
mè: ut extrinsecus ab aliis possint corrup-
pi. De primo rerum genere mentò dubi-
tatur:

tatur: an scilicet quædam sint, quæ non possint ex seipsis non corrumpi: licet non corrumpantur extrinsecus. Animalium ista videtur esse necessitas. Si res tamen accuratius expendatur: facile quis intelliget, omnem in ipsis etiam animalibus, corruptionem ab externis injuriis procedere. Quod in physicis ostendimus. Magnum autem hoc est imperfecti operis indicium: si quod factum est, ex seseipso corrumpatur. Quale nihil à Deo factum esse judicamus. Fortè nihil etiam natura procreat ejusmodi: licet interdum materiæ vitio generentur animalia, quæ subito absq; externa vi pereant. Quis ergo mundum ita putet esse imperfectum: ut ex seipso non possit non corrumpi?

Haud inficiamur tamen quin mundus sit corruptibilis. Sed dubium est qua ratione & à quo possit corrumpi. Nos hoc in Dei solius arbitrio positum esse credimus.

An vero diaboli Deo non prohibente mundum corrumpere possint:

quæstio est alio loco discutienda.

Δεῶς Νοζα.

F I N I S.

Quicquid corrumpitur, ab externo agente corrumpi videtur.

Magna eorum est imperfectio: quæ corrumpuntur ex seipsis.

Typographus Lectori

S.

P R I M U M hoc opusculum ad Te prodiit ex
Officina meâ: quod foelix et faustum sit: ve-
spero, sic satis correctum. Hoc unicum pecca-
tum observatum est, dimissâ jam magnâ ejus
parte e manibus: primâ et item alterius secun-
di libri partis notam esse in cõtextu neglectam:
quâ tamen ex Indice inseri facile potest: pri-
mâ quidem sub initium libri secundi: alte-
rius vero circiter medium pagina 144. Id si
candide interpretaveris, quod rogo, operâ da-
bo, quatum in me est, ut in aliis ejusdem Au-
toris commentariis non vulgaribus (quorum
aliqui hic allegantur, ut de Cælo, de Eterni-
tate rerum, de Sectione in infinitum: aliqui
non item, ut de Elementis, de ortu & interitu,
de Meteoris, de Anima, &c.) edendis, simili
Te corrigendi molestiâ non afficiam. Be-
ne vale.

*M.
non Imp. oc-
currit.*

10/2
C16

Ja 7135

ULB Halle

3

002 802 414

Sb.

VD 17

Farbkarte #13

B.I.G.

OLAI

RELLI
TANORIM-
M ACADEMIA
ET MEDICINÆ
ris acutissimi.

CAOTIA.

Hoc est
z Metaphysicarum
usionum:

DE
N D O.
R F II.

S FRANCISCVM
(philosophum celeberrimosq; Peripateticos.)

BERGÆ
hannes Schönfeld.
pensis Joh. Theod. Clain.

DC. III. C. I. Heise.